

Regeringens proposition

2004/05:111

Förstärkning av studiestödet

Prop.
2004/05:111

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 23 mars 2005

Mona Sahlin

Lena Hallengren
(Utbildnings- och kulturdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I denna proposition lämnas förslag som sammantagna syftar till att förstärka studiestödssystemet. I syfte att främja barn i ekonomiskt utsatta familjer och för att underlätta för studerande med barn att studera föreslås att ett tilläggsbidrag införs i studiemedelssystemet och i rekryteringsbidraget till vuxenstuderande. Tilläggsbidraget skall vara generellt och lämnas till studerande som uppbär studiemedel eller rekryteringsbidrag och som har vårdnad om barn t.o.m. det kalenderhalvår barnet fyller 18 år. Tilläggsbidraget lämnas som ett differentierat stöd beroende på antal barn med ett högre belopp för det första barnet.

Goda möjligheter till livslångt lärande och återkommande kompetensutveckling är viktiga i ett kunskapssamhälle. Möjligheterna för äldre att studera med studiestöd behöver förbättras. Bl.a. föreslås att den övre åldersgränsen för rätt till studiemedel och rekryteringsbidrag höjs från 50 till 54 år. Dessutom föreslås att studerande som är 40 år eller äldre ges ökade möjligheter till undantag från de veckogränser som finns i studiemedelssystemet.

De nuvarande reglerna för rätt till svenskt studiestöd för studier utomlands behöver anpassas till utvecklingen av EG-rättens bestämmelser och EG-domstolens praxis. I syfte att ge bättre vägledning för studiestödsmyndigheterna och därmed öka rättssäkerheten för enskilda föreslås att vissa grundläggande regler skall framgå av lag. För att få studiemedel vid studier utomlands skall det krävas att den studerande varit bosatt i landet i minst två år under de senaste fem åren.

Den studerandes utbildningsbakgrund är av avgörande betydelse för beslut om studiemedel. Nuvarande regler behöver förtydligas på så sätt att det framgår att utländsk utbildning skall jämföras med motsvarande svensk utbildning.

Vissa äldre bestämmelser om återbetalning av studielån behöver anpassas till EG-rätten i enlighet med rådande rättspraxis. I syfte att öka flexibiliteten i och mellan det nya återbetalningssystemet och de äldre systemen föreslås vissa mindre förändringar. Dessa förslag avser bestämmelser om ny återbetalningstid, efterkontroll av inkomst och bestämmelser om överklagande.

Förändringarna i fråga om tilläggsbidraget träder i kraft den 1 januari 2006 och förstärkt studiestöd för äldre den 1 juli 2006.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	5
2	Lagtext.....	6
2.1	Förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)	6
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (2002:624) om rekryteringsbidrag till vuxenstuderande	14
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag	15
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd	16
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension.....	17
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl.....	18
3	Ärendet och dess beredning.....	19
4	Inledning.....	20
5	Bidrag till studerande med barn	22
5.1	Tilläggsbidrag till studerande med barn	22
5.2	Vem som kan få tilläggsbidrag	23
5.3	Tilläggsbidragets utformning.....	26
5.3.1	Bidragets storlek	26
5.3.2	Studietid och studieomfattning	30
5.3.3	Övriga studiemedelsregler	30
5.4	Samordning	31
5.5	Administration	32
5.6	Uppföljning av reformen.....	33
5.7	Rekryteringsbidrag till vuxenstuderande	33
6	Förbättrade möjligheter till studiestöd för äldre studerande.....	34
6.1	Höjd åldersgräns för rätt till studiemedel.....	34
6.2	Låntrappan flyttas fyra år	35
6.3	Tidigare lån som är återbetalade skall inte beaktas	37
6.4	Undantag från veckogränserna för äldre.....	39
6.5	Höjd åldersgräns för rätt till rekryteringsbidrag	41
7	Krav på bosättning i Sverige för rätt till studiemedel vid studier utomlands	41
7.2	Gällande bestämmelser	42
7.3	Krav på bosättning i Sverige för rätt till studiemedel vid studier utomlands	44
7.4	Samordning med stöd från annat land	47
8	Utländsk utbildning vid bedömning av rätt till studiemedel	48
9	Återbetalning av studielån.....	49
9.1	Bakgrund.....	49
9.2	Ny återbetalningstid efter nedsättning på grund av synnerliga skäl	50
9.3	Var ärenden prövas vid överklagande.....	51

9.4	Anpassning av äldre återbetalningsbestämmelser till EG-rätten för utomlands bosatta	53
9.5	Efterkontroll av inkomst för äldre studielån	57
10	Förslagets konsekvenser	59
10.1	Ekonomiska konsekvenser	59
10.2	Administrativa konsekvenser	61
10.3	Konsekvenser för den enskilde	61
10.4	Konsekvenser för jämställdheten	62
10.5	Fördelningsmässig träffsäkerhet	62
11	Författningsreglering och ikraftträdande	64
12	Författningskommentarer	64
12.1	Förslaget till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)	64
12.2	Övriga lagförslag	66
	Bilaga 1 Information om studiestödssystemet	67
	Bilaga 2 Fördelningspolitisk analys	73
	Bilaga 3 Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över förslagen	84
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 23 mars 2005.	86
	Rättsdatablad	87

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2004/05:111

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395),
2. lag om ändring i lagen (2002:624) om rekryteringsbidrag till vuxenstuderande,
3. lag om ändring i lagen om (1993:737) bostadsbidrag,
4. lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd,
5. lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension, och
6. lag (2001:761) om ändring i lagen om bostadstillägg till pensionärer m.fl.

2 Lagtext

2.1 Förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)

Härigenom föreskrivs i fråga om studiestödslagen (1999:1395) dels att 3 kap. 3, 8, 9, 23 och 25 §§, 4 kap. 6 §, 6 kap. 10 § och punkt 1 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna skall ha följande lydelse, dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 3 kap. 13 a och b §§ och i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna fyra nya punkter, 13 – 16, samt närmast före 3 kap. 13 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

3 §

Studiemedel får lämnas längst till och med det kalenderår då den studerande fyller 50 år. Regeringen får föreskriva att studiemedel i form av studiebidrag får lämnas även för tid därefter.

Studiemedel får lämnas längst till och med det kalenderår då den studerande fyller 54 år. Regeringen får föreskriva att studiemedel i form av studiebidrag får lämnas även för tid därefter.

8 §

För studier i sådan utbildning som avses i 2 § första stycket får studiemedel lämnas vid studier på heltid under sammanlagt högst 240 veckor.

För studier i sådan utbildning som avses i 2 § andra stycket och som inte är grundskoleutbildning får studiemedel lämnas vid studier på heltid under sammanlagt högst 120 veckor. Till en studerande som redan har en treårig gymnasieutbildning eller motsvarande utbildning får dock studiemedel lämnas under högst 80 veckor.

För studier på grundskolenivå får studiemedel lämnas vid studier på heltid under sammanlagt högst 80 veckor till studerande som helt saknar grundskoleutbildning eller motsvarande utbildning. Till studerande som behöver färdighetsträning i läsning, skrivning och räkning får studiemedel lämnas under

För studier i sådan utbildning som avses i 2 § andra stycket och som inte är grundskoleutbildning får studiemedel lämnas vid studier på heltid under sammanlagt högst 120 veckor. Till en studerande som redan har en treårig gymnasieutbildning eller motsvarande *svensk eller utländsk* utbildning får dock studiemedel lämnas under högst 80 veckor.

För studier på grundskolenivå får studiemedel lämnas vid studier på heltid under sammanlagt högst 80 veckor till studerande som helt saknar grundskoleutbildning eller motsvarande utbildning. Till studerande som behöver färdighetsträning i läsning, skrivning och räkning får studiemedel lämnas under

ytterligare högst 20 veckor. Till studerande som redan har grundskoleutbildning eller motsvarande utbildning får studiemedel lämnas för sådana studier under sammanlagt högst 40 veckor.

ytterligare högst 20 veckor. Till studerande som redan har grundskoleutbildning eller motsvarande *svensk eller utländsk* utbildning får studiemedel lämnas för sådana studier under sammanlagt högst 40 veckor.

Från och med det år då den studerande fyller 40 år får studiemedel lämnas under längre tid än som anges i första – tredje stycket, om det finns särskilda skäl. Studiemedel får i dessa fall lämnas i ytterligare högst 40 veckor.

Studiemedel får lämnas under längre tid än som anges i första – tredje stycket, om det finns synnerliga skäl.

Studiemedel får lämnas under längre tid än som anges i första – fjärde stycket, om det finns synnerliga skäl.

9 §¹

Trots vad som anges i 8 § är rätten till studiemedel i form av studielån begränsad till sammanlagt högst det antal veckor som anges nedan från och med det kalenderår då den studerande fyller 41 år.

Trots vad som anges i 8 § är rätten till studiemedel i form av studielån begränsad till sammanlagt högst det antal veckor som anges nedan från och med det kalenderår då den studerande fyller 45 år.

Det antal veckor som den studerande tidigare har haft studielån skall räknas in i det sammanlagda antalet veckor. Detta gäller dock inte studielån som har lämnats för studier på grundskolenivå. Vad gäller studielån som har lämnats för studier i någon annan sådan utbildning som avses i 2 § andra stycket skall hälften av antalet veckor räknas in.

En studerande som genom återbetalning eller avskrivning inte längre har studielån får beviljas nya studielån trots vad som anges i andra stycket. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om förutsättningarna att bevilja nya lån enligt detta stycke.

Om den studerande inte har fått studielån under en sammanhängande period skall rätten till fortsatta studielån bedömas med beaktande av den studerandes ålder vid den nya studiemedelsperiodens början. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad som skall anses vara en sammanhängande period.

¹ Senaste lydelse 2002:1108.

Ålder som uppnås under kalenderåret	Antal veckor	Ålder som uppnås under kalenderåret	Antal veckor
41 år	220	45 år	220
42 år	200	46 år	200
43 år	180	47 år	180
44 år	160	48 år	160
45 år	140	49 år	140
46 år	120	50 år	120
47 år	100	51 år	100
48 år	80	52 år	80
49 år	60	53 år	60
50 år	40	54 år	40

Tilläggsbidrag

13 a §

Utöver det studiemedelsbelopp som följer av 11 § får studiebidrag lämnas i form av tilläggsbidrag till studerande som har vårdnad om barn. Sådant bidrag får lämnas till och med det kalenderhalvår barnet fyller 18 år. För varje barn kan högst ett tilläggsbidrag motsvarande bidragsbeloppet vid heltidsstudier lämnas.

13 b §

Regeringen får meddela föreskrifter om tilläggsbidragets belopp i förhållande till antal barn och studieomfattning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om fördelningen av tilläggsbidraget om båda vårdnadshavarna studerar samt de förutsättningar som i övrigt skall gälla för tilläggsbidraget.

23 §

Studiemedel får lämnas för studier utanför Sverige under de förutsättningar och med de belopp som föreskrivs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Studiemedel får lämnas för studier utanför Sverige om den studerande har varit bosatt i Sverige i en sammanhängande period om minst två år under de senaste fem åren.

Regeringen eller den myndighet

som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om

1. undantag från bosättningskravet i första stycket och

2. övriga förutsättningar för studiemedel vid studier utanför Sverige och med vilka belopp studiemedel för sådana studier får lämnas.

Bestämmelser om studiemedel under sjukdom och ledighet finns i 24 §.

25 §²

Om inte något annat följer av föreskrifter som regeringen meddelar får studiemedel inte lämnas eller tas emot för den tid för vilken det lämnas

- studiehjälp enligt 2 kap.,
- aktivitetsstöd för att delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program,
- utbildningsbidrag för doktorander,
- rekryteringsbidrag enligt lagen (2002:624) om rekryteringsbidrag till vuxenstuderande, eller
- rehabiliteringsersättning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Studiemedel får inte lämnas för den tid då den studerande tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt eller fullgör utbildning till reserv- eller yrkesofficer.

Studiemedel får inte lämnas för forskarutbildning om den studerande är eller har varit anställd som doktorand eller har eller har haft utbildningsbidrag för doktorander.

Studiemedel får inte lämnas för den tid då den studerande beviljats studiestöd eller motsvarande studiefinansiering från ett annat land. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilken utländsk studiefinansiering som skall omfattas av detta stycke.

4 kap.

6 §

Om en låntagare under minst tre år har beviljats nedsättning av årsbelopp enligt 14 – 15 §§, får en ny återbetalningstid bestämmas. Därvid tillämpas bestämmelserna i 4 §. Detsamma gäller om en låntagare har sammanlagda lån

Om en låntagare under minst tre år har beviljats nedsättning av årsbelopp enligt 13 § 3, 14 eller 15 § får en ny återbetalningstid bestämmas. Därvid tillämpas bestämmelserna i 4 §. Detsamma gäller om en låntagare har

² Senaste lydelse 2002:634.

enligt 5 §, dock endast om nya lån uppgår till minst 50 procent av prisbasbeloppet.

sammanlagda lån enligt 5 §, dock endast om nya lån uppgår till minst 50 procent av prisbasbeloppet.

En ny återbetalningstid får bestämmas efter ansökan av låntagaren, om inte regeringen föreskriver något annat.

6 kap. 10 §

Centrala studiestödsnämndens beslut i ärenden om återbetalning av studielån får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Centrala studiestödsnämndens beslut i ärenden om återbetalning av studielån som rör en person som är bosatt i Sverige överklagas till den länsrätt inom vars domkrets personen hade sin hemortskommun när beslutet fattades. Beslut i övriga fall överklagas till den länsrätt inom vars domkrets det första beslutet i ärendet fattades.

Med hemortskommun avses den kommun där den fysiska personen var folkbokförd den 1 november året före det år då beslutet fattades. För den som var bosatt eller stadigvarande vistades här i landet under någon del av det år då beslut fattades, men som inte var folkbokförd här den 1 november föregående år, avses med hemortskommun den kommun där den fysiska personen först var bosatt eller stadigvarande vistades.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Centrala studiestödsnämndens beslut skall dock gälla omedelbart, om nämnden inte bestämmer något annat.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001, då studiestödslagen (1973:349) och lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa skall upphöra att gälla. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om studiestöd som avser tid före ikraftträdandet. Vad som sägs om inkomst av tjänst, näringsverksamhet och

1.³ Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001, då studiestödslagen (1973:349) och lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa skall upphöra att gälla. Äldre bestämmelser gäller fortfarande, förutom vad som anges i punkterna 13 – 16, i fråga om studiestöd som avser tid före ikraftträdandet. Vad som sägs om

³ Senaste lydelse 2001:304.

kapital i 4 kap. 21 §, 8 kap. 4 § och 9 kap. 2 § studiestödslagen (1973:349) samt i punkten 2 f i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:877) om ändring i nämnda lag, skall dock från och med taxeringsåret 2002 i stället avse överskott i inkomstlagen tjänst, näringsverksamhet och kapital.

inkomst av tjänst, näringsverksamhet och kapital i 4 kap. 21 §, 8 kap. 4 § och 9 kap. 2 § studiestödslagen (1973:349) samt i punkten 2 f i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:877) om ändring i nämnda lag, skall dock från och med taxeringsåret 2002 i stället avse överskott i inkomstlagen tjänst, näringsverksamhet och kapital.

13. I stället för vad som anges i 8 kap. 25 § studiestödslagen (1973:349) gäller att Centrala studiestödsnämndens beslut i ärenden om återbetalning av studielån som rör en person som är bosatt i Sverige får överklagas till den länsrätt inom vars domkrets personen hade sin hemortskommun när beslutet fattades. Beslut i övriga fall överklagas till den länsrätt inom vars domkrets det första beslutet i ärendet fattades.

Med hemortskommun avses den kommun där den fysiska personen var folkbokförd den 1 november året före det år då beslutet fattades. För den som var bosatt eller stadigvarande vistades här i landet under någon del av det år då beslut fattades, men som inte var folkbokförd här den 1 november föregående år, avses med hemortskommun den kommun där den fysiska personen först var bosatt eller stadigvarande vistades.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Centrala studiestödsnämndens beslut skall dock gälla omedelbart, om nämnden inte bestämmer något annat.

14. I stället för vad som anges i 8 kap. 4 § första och andra styckena studiestödslagen (1973:349) skall årsbeloppet för

ett kalenderår vara fyra procent av låntagarens sammanlagda överskott av inkomst av tjänst, näringsverksamhet och kapital enligt den senaste taxeringen till svensk statlig inkomstskatt eller motsvarande om han eller hon inte taxeras för sin huvudsakliga inkomst eller förmögenhet i Sverige. Som taxering gäller beslutet i första instans. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om de förutsättningar som skall gälla vid fastställande av årsbeloppet när beskattningen inte huvudsakligen sker i Sverige. I de fall det saknas uppgift om låntagarens inkomst skall återbetalningen i stället ske med ett belopp som motsvarar en tjugondel av den kvarstående låneskulden, dock minst femton procent av prisbasbeloppet det år återbetalningen skall göras.

15. I stället för vad som anges i 8 kap. 44 och 45 §§ studiestödslagen (1973:349) utgår slutlig avgift inte för avgiftsår under vilket låntagarens avgiftsunderlag inte överstiger avgiftsgränsen. Slutlig avgift utgår med högst en femtedel av den del av avgiftsunderlaget som överstiger avgiftsgränsen.

16. I stället för vad som anges i 8 kap. 6 § första stycket 2 studiestödslagen (1973:349) får årsbeloppet sättas ned preliminärt om låntagarens inkomst under betalningsåret kan beräknas bli väsentligt lägre än den inkomst efter vilken årsbeloppet har beräknats. Nedsättningen gäller i avvaktan på att taxeringen för betalningsåret fastställs. Det preliminära årsbeloppet skall grunda sig på den uppgift om beräknad inkomst som låntagaren

lämnar i ansökan om nedsättning.

Efter det att taxering för betalningsåret har fastställts skall ett slutligt årsbelopp fastställas. Beloppet skall motsvara fyra procent av låntagarens sammanlagda överskott av inkomst av tjänst, näringsverksamhet och kapital. Det slutliga årsbeloppet kan dock högst bestämmas till det belopp som fastställts enligt punkten 14. Som taxering gäller beslutet om taxering i första instans.

Om det preliminära årsbeloppet är lägre än det slutliga årsbeloppet, skall mellanskillnaden betalas i efterhand som ett resterande slutligt årsbelopp. Regeringen får meddela föreskrifter om att låntagaren dessutom skall betala en tilläggsavgift.

Om det preliminära årsbeloppet är högre än det slutliga årsbeloppet, skall det överskjutande beloppet inte betalas ut till låntagaren utan i stället räknas av från lånet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006 i fråga om 3 kap. 3, 8 och 9 §§ och i övrigt den 1 januari 2006.

2. Vad som anges i 3 kap. 9 § tredje stycket om möjligheten att beviljas nya studielån gäller också för den som helt återbetalat eller helt fått avskrivet studielån och återbetalningspliktiga studiemedel enligt studiestödslagen (1973:349) samt lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa.

3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för studiemedel som avser tid före ikraftträdandet.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2002:624) om rekryteringsbidrag till vuxenstuderande

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2002:624) om rekryteringsbidrag till vuxenstuderande

dels att 5 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 11 a §, samt närmast före 11 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Rekryteringsbidrag får lämnas från och med det kalenderår då den studerande fyller 25 år och till och med det kalenderår då den studerande fyller 50 år.

Rekryteringsbidrag får lämnas till och med det kalenderår då den studerande fyller 55 år, om den studerande har ansökt om rekryteringsbidrag med stöd av 3 § andra stycket.

Föreslagen lydelse

5 §

Rekryteringsbidrag får lämnas från och med det kalenderår då den studerande fyller 25 år och till och med det kalenderår då den studerande fyller 54 år.

Tilläggsbidrag

11 a §

Utöver det bidragsbelopp som följer av 11 § får rekryteringsbidrag lämnas i form av tilläggsbidrag till studerande som har vårdnad om barn. Sådant bidrag får lämnas till och med det kalenderhalvår barnet fyller 18 år. För varje barn kan högst ett tilläggsbidrag motsvarande bidragsbeloppet vid heltidsstudier lämnas.

Regeringen får meddela föreskrifter om tilläggsbidragets belopp i förhållande till antal barn och studieomfattning.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om fördelningen av tilläggsbidraget om båda vårdnadshavarna studerar.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006 i fråga om 11 a § och i övrigt den 1 juli 2006.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för rekryteringsbidrag som avser tid före ikraftträdandet.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1993:737) om bostadsbidrag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §⁴

Bidragsgrundande inkomst beräknas med utgångspunkt i

1. överskott i inkomstslaget tjänst enligt 10 kap. 16 § inkomstskattelagen (1999:1229),

2. överskott i inkomstslaget näringsverksamhet beräknat enligt 4 a §, och

3. överskott i inkomstslaget kapital beräknat enligt 4 b §.

Till de sammanlagda överskotten skall läggas belopp enligt tredje stycket samt 5 och 7 §§. Det på så sätt framräknade beloppet är den bidragsgrundande inkomsten.

Överskottet enligt första stycket skall *ökas* med

1. inkomst som på grund av 3 kap. 9–13 §§ inkomstskattelagen eller skatteavtal inte skall tas upp som intäkt i inkomstslaget näringsverksamhet, tjänst eller kapital,

2. studiemedel i form av studiebidrag	samt	2. studiemedel i form av studiebidrag	samt
rekryteringsbidrag	till	rekryteringsbidrag	till
vuxenstuderande,		vuxenstuderande, <i>utom den del som avser tilläggsbidrag,</i>	

3. skattefria stipendier över 3 000 kronor per månad, och

4. skattepliktiga inkomster enligt 5 § lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

⁴ Senaste lydelse 2002:1075.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd

Härigenom föreskrivs att 26 § lagen (1996:1030) om underhållsstöd skall ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2004/05:116 Föreslagen lydelse

26 §⁵

Till beloppen enligt 25 § skall läggas

1. studiemedel i form av studiebidrag	samt	1. studiemedel i form av studiebidrag	samt
rekryteringsbidrag	till	rekryteringsbidrag	till
vuxenstuderande,		vuxenstuderande, <i>utom den del som avser tilläggsbidrag,</i>	

2. en procent av den del av den bidragsskyldiges skattepliktiga förmögenhet som överstiger 1 500 000 kronor.

Det sålunda framräknade beloppet skall minskas med 100 000 kronor och utgör därefter den inkomst som skall ligga till grund för beräkningen av återbetalningsskyldigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

⁵ Senaste lydelse 2005:000.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 24 § lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap. 24 §⁶

En försäkrad som under någon del av ett år har uppburit studiemedel i form av studiebidrag enligt 3 kap. studiestödslagen (1999:1395) eller rekryteringsbidrag enligt lagen (2002:624) om rekryteringsbidrag till vuxenstuderande skall tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp för det året.

En försäkrad som under någon del av ett år har uppburit studiemedel i form av studiebidrag enligt 3 kap. studiestödslagen (1999:1395) eller rekryteringsbidrag enligt lagen (2002:624) om rekryteringsbidrag till vuxenstuderande skall tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp för det året. *Pensionsgrundande belopp tillgodoräknas dock inte för den del som avser tilläggsbidrag.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

⁶ Senaste lydelse 2002:629.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl.

Härigenom föreskrivs att 15 § lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §⁷

Tillägg till den bidragsgrundande inkomsten skall göras för

1. inkomst som på grund av 3 kap. 9–14 §§ inkomstskattelagen (1999:1229) eller skatteavtal inte skall tas upp som intäkt i inkomstslaget näringsverksamhet, tjänst eller kapital,

2. studiemedel i form av studiebidrag	samt	2. studiemedel i form av studiebidrag	samt
rekryteringsbidrag	till	rekryteringsbidrag	till
vuxenstuderande,		vuxenstuderande, <i>utom den del som avser tilläggsbidrag,</i>	

3. skattefria stipendier till den del de överstiger 3 000 kronor per månad, och

4. ersättning från avtalsgruppsjukförsäkringar för sjukfall som inträffat före år 1991.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

⁷ Senaste lydelse 2002:1083.

3 Ärendet och dess beredning

Till grund för propositionen *Förstärkning av studiestödet* ligger ett antal promemorior och skrivelser.

Ett barntillägg till studerande

I juni 2004 tillsatte dåvarande chefen för Utbildningsdepartementet en särskild arbetsgrupp med uppgift att presentera förslag till ett system med barntillägg till studerande. Arbetsgruppen, som har bestått av företrädare från Utbildningsdepartementet, Finansdepartementet och Socialdepartementet, har i december 2004 överlämnat en skrivelse *Ett barntillägg till studerande* (Ds 2004:53). Departementsskrivelsen har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Utbildnings- och kulturdepartementet (dnr U2004/5225/SV).

Förbättrade möjligheter till studiestöd för äldre studerande

Under hösten 2004 har det inom dåvarande Utbildningsdepartementet utarbetats en promemoria, *Förbättrade möjligheter till studiestöd för äldre studerande* (U2004/5255/SV). Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Utbildnings- och kulturdepartementet (dnr U2004/5255/SV).

Bosättningskrav

Inom dåvarande Utbildningsdepartementet har även promemorian *Studiestöd för studier utomlands* (U2004/5125/SV) upprättats. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Utbildnings- och kulturdepartementet (U2004/5125/SV).

Bedömning av tidigare utbildningar

Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) har till regeringen inkommit med förslag till förtydligande av studiestödslagen och studiestödsförordningen i skrivelsen *Betydelsen av tidigare utländsk utbildning vid beviljning av studiemedel* (U2004/2042/SV). Förslagen har remissbehandlats och en remissammanställning med samma diarienummer finns tillgänglig i Utbildnings- och kulturdepartementet (U2004/2042/SV). En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*.

Centrala studiestödsnämnden (CSN) har på uppdrag av regeringen gjort en översyn av bestämmelserna om återbetalning av studielån för utomlands bosatta avseende de två äldre återbetalningssystemen (U2003/2053/SV). Förslagen har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissammanställningen finns tillgänglig i Utbildnings- och kulturdepartementet (U2003/2053/SV).

Mer enhetliga återbetalningsregler

Inom dåvarande Utbildningsdepartementet har det slutligen också upprättats en promemoria *Ändringar i bestämmelser om återbetalning av studielån* (U2004/5321/SV). En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En remissammanställning finns tillgänglig i Utbildnings- och kulturdepartementet (U2004/5321/SV).

Lagrådet

Regeringen bedömer att lagförslagen i denna proposition inte innehåller någon sådan reglering som kräver Lagrådets hörande.

4 Inledning

Det livslånga lärandet skapar förutsättningar för samhällsutvecklingen att gå framåt och lägger grunden för hållbar tillväxt och en framtida välfärd. Det är viktigt att så många som möjligt har reella möjligheter att delta i utbildning och kompetensutveckling, eftersom detta stärker människor och ger dem kraft att möta förändringar i ett allt mer kunskapsintensivt samhälle. Utbildning är inte längre en avgränsad fråga för ungdomar utan en del av en livslång process. Den enskilde måste ta ställning till vad hon eller han vill lära, hur och när samt även satsa sin tid och sitt engagemang. Samhället har å sin sida ett ansvar för att möjligheterna och förutsättningarna finns på ett sådant sätt att det gynnar både individen och samhällsutvecklingen. Regeringens politik syftar till att ge fler människor möjlighet till utbildning och möjlighet till ett livslångt lärande. Regeringen anser därför att det finns anledning att genomföra vissa förstärkningar inom studiestödssystemet.

Studerande med barn kan i dag ha en svår ekonomisk situation. Regeringen har därför under 2004 presenterat sin avsikt att införa ett barntillägg till studerande i studiestödssystemet. I budgetpropositionen för 2005 (prop. 2004/05:1) förde regeringen fram förslag om en generell satsning på barnfamiljer i form av höjda barnbidrag och flerbarnstillägg. Flerbarnstillägg skall dessutom ges redan från andra barnet. Även taket i föräldraförsäkringen skall höjas. Förutom detta aviserades redan i 2004 års ekonomiska vårproposition (prop. 2003/04:100) förslag om en satsning på barn i ekonomiskt utsatta familjer. Utgifterna för sistnämnda satsning har beräknats till totalt en miljard kronor per år fr.o.m. 2006. Bl.a. skall bostadsbidragen och underhållsstödet höjas. Dessutom skall

ett bidrag till studerande med barn införs. Utgiftsområde 15 Studiestöd beräknas fr.o.m. 2006 öka med 450 miljoner kronor per år till följd av ett sådant bidrag.

I ett modernt kunskapssamhälle är goda möjligheter till livslångt lärande av avgörande betydelse. I budgetpropositionen för 2005 konstaterades att det inte har varit möjligt att utifrån givna utgångspunkter förverkliga ett system med individuell kompetensutveckling (IKU). I samma proposition aviserade regeringen i stället bl.a. förändringar i studiemedelssystemet från den 1 juli 2006 så att fler äldre ges möjlighet att studera med studiemedel. För detta ändamål har 100 miljoner kronor 2006 och 250 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2007 beräknats. Dessutom skall möjligheterna till undantag från gällande veckogränser för studiemedel förändras för äldre studerande.

De satsningar som presenterades i budgetpropositionen för 2005, ett nytt bidrag till studerande med barn och förbättrade möjligheter till studiemedel för äldre, innebär att nya resurser tillförs för att förstärka studiestödssystemet. I denna proposition lämnar regeringen förslag till hur resurserna skall användas och hur modellen med ett tilläggsbidrag närmare skall utformas i studiemedelssystemet och i rekryteringsbidraget till vuxenstuderande samt hur äldre skall få förbättrade möjligheter att finansiera sina studier. Förslagen syftar till att främja barn i ekonomiskt utsatta familjer och att underlätta för föräldrar att studera. För en heltidsstuderande som får studiemedel eller rekryteringsbidrag beräknas detta innebära ett skattefritt bidrag på totalt 533 kronor per studiemånad till den som har vårdnaden om ett barn, 871 kronor för två barn och 1 049 kronor för tre barn. Beräkningarna gäller för heltidsstudier under nio månader. Vidare möjliggörs studier med studiestöd för personer längre upp i åldrarna vilket förbättrar möjligheten till livslångt lärande. Tilläggsbidraget till studerande med barn utgör en del av regeringens satsning på barn i ekonomiskt utsatta familjer. Övriga förstärkningar inom familjepolitikens område presenteras samtidigt under våren 2005 i regeringens propositioner *Ändrade regler för bostadsbidrag* (prop. 2004/05:112) och *Ett reformerat underhållsstöd* (prop. 2004/05:116).

Parallellt med dessa reformer föreslås vissa förändringar i studiemedelssystemet till följd av bl.a. förslag från de myndigheter som administrerar studiestöden. Studiestödssystemet reformerades i grunden 2001 och resultatet blev ett mer sammanhållet system där tre stöd slogs ihop till ett, benämnt studiemedel. År 2003 infördes också ett nytt bidrag, rekryteringsbidrag till vuxenstuderande. En sammanfattande beskrivning av studiemedelssystemet och rekryteringsbidraget lämnas i *bilaga 1*.

CSN har haft regeringens uppdrag att följa upp 2001 års reform. Fokus för uppdraget var att studera studiemedelssystemets funktion som helhet och att granska effekterna av de nya inslagen i reformen. En rapport har lämnats våren 2004. Förändringsförslagen rör bl.a. de tre olika återbetalningssystem som för närvarande är i bruk. Nu föreslås att vissa regler anpassas så att de blir mer enhetliga och att flexibiliteten ökar mellan det nya återbetalningssystemet och de äldre systemen. Förslagen innebär en förenkling för den enskilde, ökad rättssäkerhet och förenklad administration. ÖKS, som inrättades i samband med reformen, har också inkommit med synpunkter på tillämpningen av systemet och förslag till förtydliganden av vissa bestämmelser bl.a. gällande den studerandes

utbildningsbakgrund. Även internationella faktorer påverkar studiestödssystemet. Bestämmelserna behöver anpassas till ett alltmer globaliserat samhälle där människor flyttar i större utsträckning än tidigare. Studiestödssystemet påverkas av utvecklingen av EG-rätten. Justeringar i det nationella regelverket på studiestödsområdet är därför aktuella till följd av utvecklingen av EG-rättens bestämmelser och EG-domstolens praxis. Även reglerna kring återbetalning av studielån för utomlands bosatta behöver anpassas. I de äldre återbetalningssystemen gäller olika regler för återbetalning och nedsättning bl.a. beroende på om låntagaren har en taxerad inkomst i Sverige eller inte. I enlighet med rådande rättspraxis föreslås att vissa äldre bestämmelser om återbetalning av studielån anpassas till EG-rätten.

Sammantaget innebär dessa förändringar att studiestödssystemet förstärks. Förändringarna skall träda i kraft successivt fr.o.m. 2006.

5 Bidrag till studerande med barn

5.1 Tilläggsbidrag till studerande med barn

Regeringens förslag: Ett nytt bidrag införs till studerande som har barn i syfte att hjälpa barn i ekonomiskt utsatta familjer och för att underlätta för föräldrar att studera. Bidraget benämns tilläggsbidrag och skall lämnas inom ramen för studiemedelssystemet.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker att ett bidrag skall lämnas till studerande med barn. *Integrationsverket, Myndigheten för skolutveckling, Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning, Folkbildningsrådet, Högskoleverket, Uppsala universitet, Malmö högskola, Göteborgs universitet, Luleå tekniska universitet, Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), Sveriges Kommuner och Landsting, Handikappförbundens samarbetsorgan, Akademikerförbundet SSR, Sveriges universitets- och högskoleförbund* samt *Landsorganisationen i Sverige (LO)* tillstyrker arbetsgruppens förslag som helhet. *Svenskt Näringsliv* avvisar förslaget om ett tillägg till studerande med barn med hänvisning till att det kan bidra till att studerande etablerar sig senare på arbetsmarknaden. *Statskontoret* avstyrker förslaget med hänvisning till att kostnadskonsekvenserna är alltför osäkra. *Centrala studiestödsnämnden (CSN)* tillstyrker att ett bidrag till studerande skall införas i studiestödssystemet, men anser samtidigt att det utbildningspolitiska syftet bör ges större vikt vid utformningen av reglerna för bidraget. *Försäkringskassan* menar att det föreslagna tillägget kan betraktas som en familjeförmån enligt EG-rätten. *Sveriges Förenade Studentkårer (SFS)* välkomnar regeringens initiativ till ett barntillägg till studerande. De anser vidare att det är mycket bra att tillägget är i form av ett bidrag, vilket gör att det verkligen blir ett tillskott till den ansvarige förälderns kassa. SFS menar dock att tilläggsbidraget utesluter en stor del av de studerande genom att det ges

inom ramen för studiemedelssystemet men uttrycker förståelse för att det kopplas till detta system.

Skälen för regeringens förslag: Studerande som har barn eller som får barn under studietiden har i genomsnitt lägre inkomster än förvärvsarbetande med barn. Att föräldrar studerar och inte arbetar leder således till en större ekonomisk utsatthet för barnen. Ett ekonomiskt tillskott till denna studerandegrupp skulle alltså främja barn i ekonomiskt utsatta familjer. Samtidigt skulle tillägget förbättra den ekonomiska situationen och därmed underlätta studievillkoren för studerande som har barn eller får barn under utbildningstiden. I skrivelsen Ett barntillägg till studerande (Ds 2004:53) föreslås att ett ekonomiskt tillskott införs för studerande med barn i form av ett tilläggsbidrag till dagens studiebidrag och lån inom studiemedelssystemets ram. Remissinstanserna är överlag positiva till att ett sådant bidrag införs till studerande med barn och att stödet ryms inom utbildningspolitiken.

Totalt har en miljard kronor per år avsatts fr.o.m. 2006 för att stärka situationen för barn i ekonomiskt utsatta familjer varav 450 miljoner beräknats för ett bidrag till studerande med barn. Regeringen föreslår att de resurser som avsatts för ett bidrag till studerande med barn skall användas för att förstärka det nuvarande studiemedelssystemet i form av ett tilläggsbidrag. Genom att studiemedelssystemet har en bred omfattning och når studerande inom alla utbildningsformer kan tilläggsbidraget bli fördelningsmässigt träffsäkert inom detta system. Regeringen delar således den studiesociala utredningens bedömning, som uttrycks i betänkandet Studerande och trygghetssystemen (SOU 2003:130), att det inte är möjligt att utforma ett särskilt bidrag till gruppen studerande inom något av de familjepolitiska stöden. Det innebär att det nya stödet skall lämnas som ett studiestöd och inte som en familjeförmån.

5.2 Vem som kan få tilläggsbidrag

Regeringens förslag: Tilläggsbidrag får lämnas till personer som uppbär studiemedel och som har vårdnad om barn t.o.m. det kalenderhalvår barnet fyller 18 år. Bidraget skall vara generellt på så sätt att alla studerande som har rätt till tilläggsbidrag skall få bidraget när de uppbär studiemedel.

För varje barn kan högst ett tilläggsbidrag motsvarande bidragsbeloppet vid heltidsstudier lämnas. Det skall ankomma på regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att utfärda föreskrifter om den närmare fördelningen av tilläggsbidraget mellan vårdnadshavarna och vid olika studieomfattning.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i allt väsentligt med regeringens. Arbetsgruppen föreslog dock dels att bidraget skall utgå tills barnet fyller 16 år, dels att föräldrarna får dela på ett tilläggsbidrag om båda vårdnadshavarna studerar.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som har uttalat sig tillstyrker förslagen. CSN anser att tilläggsbidraget skall lämnas fram till dess att barn fyller 18 år. Även *Tjänstemännens Centralorganisation*

(TCO) och *Socialstyrelsen* anser att bidraget skall lämnas så länge försörjningsplikten och underhållsskyldigheten kvarstår. *CSN* har påpekat att det inte går att utforma en rättssäker modell för att dela tilläggsbidraget om båda vårdnadshavarna studerar. Nämnden föreslår att bidrag skall lämnas med fullt belopp till båda föräldrarna om båda studerar. *Försäkringskassan* välkomnar förslaget men anser att bidraget endast bör lämnas för barn som stadigvarande bor med den studerande vårdnadshavaren. *Försäkringskassans* erfarenhet är att det är komplicerat att dela bidrag mellan två föräldrar. *TCO*, *SFS*, *Socialstyrelsen*, *SACO:s Studentråd* och *Läkarförbundet* anser att bidraget bör utgå även till vissa studerande som inte är beviljade studiemedel men som läser på studiemedelsberättigande utbildningar. *Statskontoret* menar att en delning ytterligare skulle försvåra administrationen och förordar ett system där tilläggsbidraget utgår till den vårdnadshavare som studerar under förutsättning att familjens ekonomi motiverar detta. *SFS* anser att det är mycket bra att tilläggsbidraget är generellt. *SFS* föreslår ett manuellt ansökningsförfarande för dem som inte har studiemedel. *SFS* anser också att det är självklart att bidraget, i de fall båda är studerande och uppbär studiemedel, skall delas mellan de bägge vårdnadshavarna.

Skälen för regeringens förslag: Ett system med tilläggsbidrag behöver vara förhållandevis enkelt att administrera med bibehållen rättssäkerhet. Det måste vara möjligt att lätt kontrollera att en person som ansöker om studiemedel också har rätt till tilläggsbidrag. Hanteringen behöver av effektivitetsskäl också till stor del vara automatisk. För att få ett rättssäkert och kontrollerbart system behöver personkretsen definieras och avgränsas. Några remissinstanser anser att alla studerande med barn som följer studiemedelsberättigande utbildningar skall kunna få tilläggsbidrag. Att bestämma personkretsen så omfattande skulle dels bli mycket kostsamt, inte minst med hänsyn till alla fritids- och kvällsstuderande och personer som läser enstaka kurser, dels bli mindre träffsäkert eftersom krav på studieomfattning och studieprestation saknas. För rätt till studiemedel fordras bl.a. studier på minst halvtid. Regeringen föreslår därför, av både administrativa och ekonomiska skäl, att rätten till tilläggsbidrag knyts till dem som faktiskt uppbär studiemedel. Motivet är att säkerställa att personer med barn faktiskt bedriver aktiva studier i betydande omfattning och därmed har rätt till stöd. Studiemedel består av bidrag och lån. Lånedelen är i dag frivillig. Det innebär att även den som endast tar bidragsdelen betraktas som studiemedelstagare. Rätten till tilläggsbidrag skall alltså inte knytas till något krav på att den enskilde skuldsätter sig. En övervägande del av de studerande utnyttjar dock möjligheten att låna.

Avsikten är alltså att studiemedelstagare som har eller får barn under studietiden skall ha rätt till tilläggsbidrag. Det nya bidraget skall överensstämja med studiemedelssystemets konstruktion. Det innebär att alla studerande med barn, som i övrigt uppfyller kraven för studiemedel och som är berättigade till tilläggsbidraget, också skall få tilläggsbidraget när de uppbär studiemedel. Någon särskild ansökan om tilläggsbidrag skall inte behövas.

Reglerna rörande vem stödet skall utbetalas till måste utformas så att systemet blir rättssäkert och administrationen enkel. Definitionen av barn bör enligt arbetsgruppens mening följa barnbidragsreglerna och knytas

till 16 års ålder. Majoriteten av remissinstanserna har ställt sig bakom förslaget. Några förordar dock att tiden med tillägg utsträcks till 18 år. Regeringen delar dessa remissinstansers synpunkter att tilläggsbidrag skall kunna lämnas upp till 18 års ålder. Denna åldersgräns stämmer bättre överens med den tid som föräldrar har vårdnaden om barn. Att fastställa gränsen till 18 år ligger också väl i linje med de övriga insatser som i och med den s.k. barnmiljarden genomförs inom bostadsbidragssystemet och underhållsstödet under 2006. Dessutom minskar normalt inte kostnaden för barn vid 16 års ålder. Tilläggsbidrag skall därför kunna lämnas t.o.m. det kalenderhalvår som barnet fyller 18 år. En sådan utformning blir också rättvis och oberoende av när under året barnet är fött.

Utöver kravet att den studerande skall finansiera sina studier med studiemedel, skall det fordras att den studerande är vårdnadshavare för barnet/barnen. Att knyta stödet till den vårdnadshavare som barnet stadigvarande bor hos, som Försäkringskassan förordar, skulle fordra en särskild utredning om boendesituationen i varje enskilt fall. Detta skulle innebära en mer komplicerad handläggning som inte kan skötas maskinellt. Enligt regeringens mening är det inte rimligt med så komplicerade handläggningsrutiner med bedömningar i varje enskilt fall. Många barn bor också växelvis hos båda föräldrarna varför folkbokföringen inte heller kan ge vägledning. Inte heller ur administrativ synpunkt är det möjligt att använda folkbokföringsadressen som urvalsinstrument för alla studerande med barn. Utbetalning till vårdnadshavare är vanligt förekommande i andra samhällsstöd inom familjepolitiken och bedöms som enkelt och rättssäkert. Uppgifter om vem som är vårdnadshavare finns i dag tillgängliga hos Skatteverket. En uppgiftskontroll beträffande vilka studiemedelstagare som är vårdnadshavare kan därför förhållandevis enkelt utföras.

Enligt tillgänglig statistik finns det få hushåll med barn där båda föräldrarna studerar, de uppskattas till några tusen. Arbetsgruppen har utgått ifrån att, i de fall båda föräldrarna studerar, stödet antingen skall delas mellan föräldrarna eller endast lämnas till en vårdnadshavare. Tidigare barntillägg inom vuxenstudiestöden kunde bara lämnas till en studerande förälder, normalt fadern. Gruppen har ur jämställdhetssynpunkt föreslagit att vårdnadshavarna får dela på tilläggsbidraget om båda vårdnadshavarna studerar. Flera remissinstanser, bl.a. Försäkringskassan, har dock invänt mot ett sådant förfaringssätt. CSN menar också det inte går att utforma en rättssäker modell med delade bidrag. Studiestarten kan ske vid olika tidpunkter, studieomfattningen kan vara olika och barn i samma hushåll kan ha olika föräldrar och därmed kan fler vårdnadshavare än två förekomma. Mot denna bakgrund ter det sig mycket svårt att säkerställa ett korrekt beslutsunderlag och förebygga felaktiga utbetalningar. Detta skulle i sin tur medföra att CSN i efterhand skulle kunna komma att återkräva utbetalda tilläggsbidrag. Ett sådant scenario är enligt regeringens mening inte acceptabelt. Det skulle innebära att den enskilde inte kan förutse studiemedlens totalbelopp när studierna påbörjas och att myndigheten inte kan lämna pålitliga beslut.

Regeringen anser att endast ett stöd skall kunna lämnas för ett och samma barn. Motivet är främst rättviseaspekten i förhållande till personer

som har barn men som inte studerar. Regeringen föreslår därför att för varje barn skall maximalt ett tilläggsbidrag motsvarande bidragsbeloppet vid heltidsstudier kunna lämnas. Om båda vårdnadshavarna studerar och är överens om det skall det vara möjligt att anmäla till CSN hur tilläggsbidraget skall fördelas mellan dem. För det fall vårdnadshavarna inte är överens fordras det ett tydligt regelverk för vem av dem som skall få bidraget. Det skall ankomma på regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att utfärda föreskrifter om kriterierna för tilläggsbidraget när båda vårdnadshavarna studerar under samma period.

5.3 Tilläggsbidragets utformning

5.3.1 Bidragets storlek

Regeringens förslag: Tilläggsbidraget skall lämnas som studiemedel och utgår därigenom som ett schablonbelopp, vilket knyts till prisbasbeloppet. Bidraget blir därmed också obeskattat. Beloppet skall inte vara pensionsgrundande. Regeringen får meddela föreskrifter om tilläggsbidragets belopp i förhållande till antal barn och studieomfattning. Beträffande övriga förutsättningar för tilläggsbidraget skall regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bemyndigas att meddela närmare föreskrifter.

Regeringens bedömning: Tilläggsbidraget bör lämnas som ett differentierat stöd beroende på antal barn. Bidraget beräknas vid heltidsstudier kunna lämnas med 0,30 procent av prisbasbeloppet per vecka för det första barnet, med 0,19 procent av prisbasbeloppet för det andra barnet och med 0,10 procent av prisbasbeloppet per barn fr.o.m. det tredje barnet. Bidraget för fyra veckors heltidsstudier beräknas därmed till 480 kronor för det första barnet, med 304 kronor för det andra barnet och med 160 kronor per barn fr.o.m. det tredje barnet (2006 års priser).

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker arbetsgruppens förslag. Få instanser berör frågan om barntillägget skall beräknas utifrån antalet barn och frågan om tillägget skall utgå med samma belopp oavsett antal barn eller differentieras. CSN anser att bidraget skall lämnas med ett schablonbelopp som är oberoende av antalet barn. SFS anser att det ur ett barnperspektiv är rimligt att bidraget ges i förhållande till antal barn. Emellertid anser SFS att barntillägget bör utgå med samma belopp för varje barn och att detta bör uppgå till minst 500 kronor per månad för att få genomslagskraft. TCO förordar att ett högre belopp lämnas för det första barnet och att ett lägre belopp lämnas för det andra barnet och att sedan samma belopp lämnas för därefter följande barn. Socialstyrelsen föreslår att ett lika stort bidrag skall utgå för varje barn. Statskontoret anser att förslaget är komplicerat utformat vad gäller beräkningen av bidraget.

Schablonbelopp

Utgångspunkten är att tilläggsbidraget skall utformas så enkelt som möjligt och att det i allt väsentligt skall följa studiemedelssystemets uppbyggnad. Det medför att studiestödsadministrationen inte behöver tyngas onödigt mycket av det nya bidraget och att den enskilde har möjlighet att informera sig om vilka studiestödsregler och belopp som gäller. Regeringen föreslår därför att tilläggsbidragets belopp, precis som studiemedelsbeloppen i övrigt, beräknas per vecka och knyts till prisbasbeloppet.

Inkomstprövning

Grundprincipen i studiemedelssystemet är att det görs en inkomstprövning för rätt till bidrag. Även det nya tilläggsbidraget bör omfattas av inkomstprövning. Prövningen föreslås ske på samma sätt som dagens system vid rätt till tilläggs- och merkostnadslån. Rätten till dessa lån upphör helt när den studerande på grund av hög inkomst inte har rätt till ordinarie studiemedel. Stödet reduceras inte dessförinnan på grund av inkomst. Endast ett fåtal studerande har inkomster på denna nivå eftersom få kan förena heltidsstudier med ett arbete som sannolikt måste vara av väsentlig omfattning. För att tilläggsbidraget skall bli träffsäkert sett ur barnets perspektiv och för att minimera återkrav av felaktigt utbetalda barntillägg bör tilläggsbidraget följa samma reduceringsprinciper som tilläggslånet. Samtidigt bibehålls inkomstprövningens syfte, dvs. när den studerande har en så hög inkomst att rätten till studiemedel bortfaller har han eller hon inte heller rätt till något tilläggsbidrag eftersom den studerande då inte längre uppbär studiemedel.

Inkomstskatt m.m.

Tilläggsbidraget föreslås, i likhet med studiebidraget i studiemedlen, vara skattefritt. Däremot ansåg arbetsgruppen att det saknas anledning att särskilt kompensera studerande med barn genom att även tillgodoräkna beloppet för det nya tilläggsbidraget som pensionsgrundande belopp. Såväl studietid som tid då en förälder är hemma med barn, s.k. barnår, beaktas redan enligt gällande ålderspensionssystem. Remissinstanserna har ställt sig bakom förslaget och regeringen föreslår därför att beloppet för tilläggsbidrag inte skall vara pensionsgrundande.

Stödets utformning

Arbetsgruppen har föreslagit att tilläggsbidraget skall lämnas som ett differentierat stöd beroende på antal barn. Även andra alternativ, ett stöd per barn respektive ett stöd per studerande oavsett antal barn, har övervägts. Vilket alternativ som privatekonomiskt är mest fördelaktigt är beroende av hur många barn familjen har.

Remissinstanserna tillstyrker i allt väsentligt att stödet differentieras beroende på antal barn. CSN avstyrker dock att bidraget skall differentieras och föreslår att tilläggsbidraget skall lämnas med ett schablonbelopp som är oberoende av antalet barn. Nämnden framhåller att det är viktigt att slå vakt om principen som gällt hittills och som betonades i studiemedelsreformen 2001, dvs. att skillnader i omkostnader mellan olika studerande bl.a. beroende på försörjningsansvar för barn skall beaktas i andra förmånssystem. Behovet av ekonomiskt samhällsstöd för studerande med barn bör, enligt CSN, främst tillgodoses i den ekonomiska familjepolitiken. SFS och TCO förordar en modell som beaktar barnperspektivet men med något annorlunda utformning.

Regeringen konstaterar att remissinstanserna är mycket positiva till att ett bidrag införs till studerande med barn. CSN avråder däremot från den differentierade modell som arbetsgruppen förordat. Få instanser berör frågan om hur bidraget bör utformas.

Regeringen delar arbetsgruppens uppfattning att ett differentierat system möter de krav som reformen syftar till på ett tillfredsställande sätt. Skälen är att detta alternativ dels tar hänsyn till om det finns flera barn i hushållet och därmed gynnar den mest utsatta barngruppen, dels innebär ett rejält tillskott till alla studerande med barn. Det är viktigt med ett samband mellan antalet barn och bidragets storlek. En differentierad modell tar hänsyn till om hushåll har fler barn även om bidraget inte ökar lika mycket för varje ytterligare barn. Barntillägget inom bostadsbidraget följer samma princip. Modellen bygger på tanken att det finns vissa "stordriftsfördelar", t.ex. gemensamma hushållsutgifter, med fler barn. Även maxtaxan i barnomsorgsavgiften är utformad enligt principen att initialkostnaden är högst. De flesta studerandehushåll har bara hunnit få ett eller två barn. Det är därför angeläget att det ekonomiska stödet är förhållandevis påtagligt redan för dessa studerande. Därför antas den föreslagna differentierade modellen gynna flest antal studerande med barn. Det innebär att reformen får snabbare genomslag genom att redan den som har ett barn får ett ordentligt ekonomiskt tillskott.

Eftersom både barn- och studerandeperspektivet beaktas i det differentierade alternativet kan utformningen av stödet motiveras ur såväl familjepolitisk som utbildningspolitisk synvinkel.

Regeringen skall få meddela föreskrifter om tilläggsbidragets storlek i förhållande till antal barn och studieomfattning. Tilläggsbidraget bör lämnas med ett bidrag för vardera barn som viktas olika beroende på det totala antalet barn som ingår i hushållet. Störst tyngd ges till det första barnet i hushållet. Även studieomfattningen under året påverkar beräkningarna. Regeringen beräknar att tilläggsbidrag vid heltidsstudier kan lämnas med 0,30 procent av prisbasbeloppet per vecka för det första barnet, med 0,19 procent av prisbasbeloppet för det andra barnet och med 0,10 procent av prisbasbeloppet per barn fr.o.m. det tredje barnet. Det innebär att studerande beräknas få ett tilläggsbidrag avseende fyra veckors heltidsstudier med 480 kronor för det första barnet, med 304 kronor för det andra barnet och med 160 kronor per barn fr.o.m. det tredje barnet. Totalt får således vårdnadshavare med ett barn 480 kronor, med två barn 784 kronor och med tre barn 944 kronor. Beräkningarna avser 2006 och fyra veckors heltidsstudier. Regeringen avser att utfärda bestämmelser i enlighet härmed.

Detta förfarande avviker från de principer som i övrigt gäller studiestödssystemet, nämligen att beloppsnivåerna regleras i lag. Den osäkerhet som präglar det statistiska underlaget för reformen gör att det är rimligt att avvakta utfallet under det första året innan beloppsnivåerna bestäms i lag. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med lagförslag våren 2007.

Tabell 5.1 visar hur mycket olika heltidsstuderande kan få i tilläggsbidrag beroende på hur många barn de har och beroende på studietid.

Tabell 5.1 Beräknade belopp och utgifter för tilläggsbidraget, belopp i kronor 2006

	Differentierad modell		
	Första barnet	Andra barnet	Fr.o.m. tredje barnet ⁸
Bidragsvariabel (veckobelopp vid heltidsstudier i % av PBB)	0,30 %	0,19 %	0,10 %
Belopp i tilläggsbidrag per vecka	120	76	40
Belopp i tilläggsbidrag för 4 veckor	480	304	160
Belopp per studiemånad (9 mån/år)	533	338	178
Belopp i tilläggsbidrag för 40 veckor	4 800	3 040	1 600
Antal som berörs ⁹	59 800	40 700	18 900
Total utgift [miljoner kronor]	440,9		

Studiemedel beräknas per vecka och utbetalning sker normalt vid tio tillfällen per år. För att kunna jämföra tilläggsbidraget med ersättningar som betalas ut per månad lämnas i *tabell 5.2* en redovisning av vad det totala månadsbeloppet uppgår till för en heltidsstuderande.

Tabell 5.2 Jämförelse av förslaget för respektive hushåll, belopp i kronor per studiemånad 2006

Månadsbelopp	1 barn	2 barn	3 barn	4 barn
Totalt för hushåll med	533	871	1 049	1 227

Beträffande övriga förutsättningar för tilläggsbidraget skall regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bemyndigas att meddela närmare föreskrifter.

⁸ Belopp för vardera barn utöver de två första.

⁹ Avser antal studiemedelstagare som berörs. De som har fler än ett barn förekommer i flera kolumner.

5.3.2 Studietid och studieomfattning

Regeringens förslag: Tilläggsbidrag skall lämnas för varje vecka då den studerande bedriver studier på minst halvtid. Storleken av bidraget bestäms i förhållande till studiernas omfattning på helfart, trekvartsfart eller halvfart.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De fåtal instanser som yttrat sig är positiva till förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Studiemedel lämnas endast under studietid. Systemet hindrar däremot inte att studier bedrivs under hela året. Tilläggsbidraget inom studiemedelssystemet skall därför knytas till studietiden och endast lämnas under den tid man faktiskt får studiemedel. En förutsättning för rätt till studiemedel är att studierna bedrivs på minst halvtid. Detsamma bör gälla för tilläggsbidraget. Antalet deltidsstuderande är visserligen inte många, men studerande med barn har rimligen större behov av mer flexibla studier. Tilläggsbidraget skall således utformas i enlighet med övriga regler för studiemedel även i denna del och bestämmas i förhållande till studiernas omfattning.

5.3.3 Övriga studiemedelsregler

Regeringens förslag: Reglerna för tilläggsbidraget skall i så stor utsträckning som möjligt överensstämma med reglerna för studiemedel.

Regeringens bedömning: Vid bedömning av rätt till det särskilda tilläggslånet i studiemedelssystemet skall den tid som studerande varit föräldralediga precis före studiernas början vara överhoppningsbar.

Arbetsgruppens förslag: Arbetsgruppen föreslår att tilläggsbidraget så långt som möjligt skall följa reglerna i studiemedelssystemet.

Remissinstanserna: Remissinstanserna delar arbetsgruppens förslag. CSN framhåller att det är viktigt att inte komplicera studiemedelssystemet i onödan. Reglerna behöver vara överblickbara för de studerande. CSN och *Stockholms Universitets Studentkår* konstaterar att den som varit föräldraledig precis före studiernas början ofta inte kan få tilläggslån eftersom man inte har haft den inkomst som krävs för detta under den tid man uppburit föräldrapenning. CSN föreslår att föräldraledighet i direkt anslutning till studiernas början bör vara ”överhoppningsbar tid”, så att prövningen av inkomsten för rätt till tilläggslån i stället skall grundas på den inkomst personen hade före barnets födelse.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Utformningen av tilläggsbidraget behöver så långt som möjligt följa övriga regler i studiemedelssystemet. Skälen härtill är både ekonomiska och administrativa. Dessutom är det ur den studerandes synvinkel viktigt att regelverket är enkelt och tydligt. Remissinstanserna stödjer denna

uppfattning. Det innebär t.ex. att bidraget skall kunna lämnas utan någon särskild ansökan. Nödvändiga uppgifter skall lämnas tillsammans med ordinarie ansökan om studiemedel. Nuvarande regler om ansökan om studiemedel skall därför gälla och omfatta även tilläggsbidraget. Även gällande studiemedelsregler vid sjukdom och återkrav vid t.ex. felaktiga uppgifter eller vid studieavbrott skall enligt regeringens mening tillämpas på tilläggsbidraget.

Ett par remissinstanser har i sammanhanget tagit upp möjligheten att få tillgång till det särskilda tilläggslånet i studiemedelssystemet för personer som varit föräldralediga precis före studiernas början. I det nya studiemedelssystemet som gäller från den 1 juli 2001 kan studerande som är 25 och äldre, under vissa förutsättningar, få ett tilläggslån utöver studiemedlen. Under 2005 motsvarar detta 390 kronor per vecka vid heltidsstudier. Regelverket kräver också att den studerande haft en sammanlagd inkomst av tjänst och näringsverksamhet före studierna som uppgår till minst 163 510 kronor om studierna påbörjas under 2005. Inkomstgränsen medför bl.a. att studerande som under året närmast före studierna varit föräldralediga sällan kvalificerar sig för att få utnyttja denna utökade lånemöjlighet. Den studiesociala utredningen hade i uppdrag att analysera förutsättningarna för att införa ett barntillägg. I betänkandet, Studerande och trygghetssystemen (SOU 2003:130), framhålls att den ekonomiska situationen för studerande med barn kan underlättas genom att de ges möjlighet att utnyttja tilläggslån i studiemedelssystemet. Åtgärden skulle underlätta det livslånga lärandet och stimulera studerande att förena studier med föräldraskap. Detta skulle även bidra till en mer jämställd tillvaro mellan män och kvinnor. Även CSN har i skilda sammanhang påpekat att tilläggslånets nuvarande utformning missgynnar studerande som varit föräldralediga strax innan studierna påbörjats.

Regeringen anser att det är rimligt att även se över nuvarande regler för tilläggslån i samband med att tilläggsbidrag införs till studerande med barn. Remissinstanserna menar att detta är ytterligare en åtgärd som kan underlätta för föräldrar att studera. Regeringen delar denna uppfattning. Studerande som är föräldralediga precis före studiernas början har i dag små möjligheter att få tilläggslån om inte tiden med föräldraledighet görs överhoppningsbar för inkomstberäkning. Även om det är få personer som berörs av regeln så kan den avskräcka eller utgöra ett onödigt hinder från studier. Regeringen avser därför att utforma reglerna så att föräldraledigheten görs överhoppningsbar vid inkomstprövningen för rätt till tilläggslån.

5.4 Samordning

Regeringens förslag: Tilläggsbidraget skall inte beaktas vid beräkning av bostadsbidrag, återbetalning av underhållsstöd eller bostadstillägg till pensionärer.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser, däribland CSN, ÖKS och SFS, tillstyrker arbetsgruppens förslag.

Skälen för regeringens förslag: De skilda samhällsstöden samspelar med varandra i olika avseenden. Det finns i dag ett stort antal regler som avgör om de olika förmånerna och ersättningarna kan uppbäras samtidigt eller om de reduceras när förmånerna sammanfaller.

De förbättringar som kommer att genomföras från 2006 beträffande de familjepolitiska stöden gör, tillsammans med tilläggsbidraget till studerande, att den ekonomiska situationen för studerande med barn förbättras. Vid utformningen av tilläggsbidraget behöver en modell väljas för hur bidraget skall samordnas med andra förmåner. Normalt beaktas inte bidragsdelen av studiemedlen, som är skattefri, vid beräkning av andra förmåner. Ett viktigt undantag utgör bostadsbidraget.

Bostadsbidraget är inkomstprövat och minskas om den bidragsgrundande inkomsten överstiger ett visst belopp för ett kalenderår. Den bidragsgrundande inkomsten beräknas som summan av överskottet av inkomst av tjänst, näringsverksamhet och kapital. Dessutom räknas 80 procent av studiemedel i form av studiebidrag med i inkomstunderlaget. För vuxenstuderande med rekryteringsbidrag räknas hela bidraget med. Barnbidraget räknas däremot inte in i den bidragsgrundande inkomsten. Bestämmelserna om samordning återfinns i regelverket kring bostadsbidraget.

Tilläggsbidraget inom studiemedlen kan alltså samordnas med bostadsbidraget enligt olika modeller. Regeringen anser i likhet med arbetsgruppen att tilläggsbidraget, för att få bäst fördelningsmässig genomslagskraft i förhållande till syftet att gynna barn i ekonomiskt utsatta familjer, inte skall beaktas vid beräkning av bostadsbidraget eller vid beräkning av bostadsbidraget till pensionärer. Även av administrativa skäl är detta alternativ att föredra. Alternativet att helt beakta stödet, precis så som i dag gäller för rekryteringsbidraget, skulle innebära att bostadsbidraget skulle minska med 20 procent av tilläggsbidraget. En del av den positiva effekten av tilläggsbidraget skulle då gå om intet. Förslaget har också stöd av remissinstanserna.

Även vid återbetalning av underhållsstöd ingår bidragsdelen i studiemedlen i inkomstunderlaget. Detsamma gäller rekryteringsbidrag till vuxenstuderande. Samordningen av det nya tilläggsbidraget med reglerna för underhållsstöd skall enligt regeringens mening ske på motsvarande sätt som beträffande bostadsbidraget, dvs. tilläggsbidraget skall inte beaktas vid beräkningen.

5.5 Administration

Regeringens förslag: Tilläggsbidraget skall handhas av Centrala studiestödsnämnden.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i princip med regeringens. Arbetsgruppen föreslog att Skatteverket skall lämna aktuella personuppgifter som behövs för att administrera bidraget till de administrativa myndigheterna.

Remissinstanserna: De remissinstanser som berör frågan tillstyrker förslaget. *Skatteverket* bedömer att CSN och ÖKS redan med nuvarande

lagreglering har rätt att ta del av uppgifter som rör uppgift om vårdnadshavare. Prop. 2004/05:111

Skälen för regeringens förslag: Studiemedelsadministrationen handhas av CSN och således skall den myndigheten även hantera tilläggsbidraget. Mot bakgrund av att Skatteverket bedömer att CSN och ÖKS redan med nuvarande lagreglering kan ta del av uppgifter som rör vårdnadshavare, kan några ytterligare administrativa bestämmelser inte anses nödvändiga.

5.6 Uppföljning av reformen

Regeringens bedömning: Centrala studiestödsnämnden (CSN) bör följa och två gånger årligen redovisa omfattningen av tilläggsbidraget till studerande med barn. CSN bör också, inom ramen för sin bevakning av den studiesociala utvecklingen, redovisa tilläggsbidragets effekter.

En fristående och samlad utvärdering av tilläggsbidraget bör redovisas under 2009.

En samlad uppföljning av de genomförda satsningarna med förbättringar för barn i ekonomiskt utsatta familjer skall också genomföras.

Skälen för regeringens bedömning: Men hänsyn till att det statistiska underlaget för reformen har vissa brister är det inte möjligt att med stor säkerhet bedöma dess effekter innan den genomförts och fått verka en tid. CSN bör därför två gånger årligen lämna en redovisning av omfattningen av tilläggsbidraget till studerande med barn. Av redovisningen skall bl.a. framgå omfattningen av de tilläggsbidrag som betalats ut samt myndighetens bedömningar av utflödet av tilläggsbidrag under de kommande 18 månaderna. Det är vidare angeläget att CSN fortlöpande analyserar tilläggsbidraget vad gäller dess eventuella dynamiska effekter.

En fristående och samlad utvärdering av tilläggsbidraget bör redovisas under 2009.

Som redan framgått i avsnitt 5.3.1 avser regeringen att avvakta utfallet av reformen under det första året innan beloppsnivåerna bestäms i lag.

Förslagen i denna proposition utgör tillsammans med dem i propositionen om Ett reformerat underhållsstöd (prop. 2004/05:116) samt propositionen om Ändrade regler för bostadsbidrag (prop. 2004/05:112) en omfattande satsning på förbättringar för barn i ekonomiskt utsatta familjer. Regeringen avser därför att under 2007 redovisa en samlad uppföljning av de genomförda satsningarna för att se hur väl resultaten överensstämmer med syftet med insatserna.

5.7 Rekryteringsbidrag till vuxenstuderande

Regeringens förslag: Motsvarande system med tilläggsbidrag för studerande med barn skall införas inom ramen för rekryteringsbidraget till vuxenstuderande.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanser ställer sig bakom förslaget. CSN ifrågasätter dock att tilläggsbidraget införs inom rekryteringsbidraget eftersom det stödet redan har en kraftigt rekryterande effekt. *Handikappförbundens samarbetsorgan* menar att det är viktigt att tilläggsbidraget även införs i rekryteringsbidraget eftersom det är en stödform som är specifikt riktad mot personer med funktionshinder.

Skälen för regeringens förslag: Sedan den 1 januari 2003 kompletteras studiemedelssystemet med ett rekryteringsbidrag till vuxenstuderande. Stödet används som ett verktyg i kommunernas uppsökande verksamhet när det gäller att stimulera till studier på grundskole- och gymnasienivå. Rekryteringsbidrag får lämnas under högst 50 veckor. Även om rekryteringsbidraget inte har inordnats i studiemedelssystemet harmonierar det i stora delar med detta studiestöd.

Införandet av ett tilläggsbidrag till studerande med barn i studiemedelssystemet aktualiserar även anpassningar i rekryteringsbidraget till vuxenstuderande. För att bibehålla stödets rekryteringskraft anser regeringen att ett tilläggsbidrag skall införas även inom rekryteringsbidraget. Majoriteten av remissinstanser ställer sig bakom förslaget. Reglerna för tillägget skall vara samma som de som skall gälla i studiemedelssystemet. Motsvarande anpassningar behöver därför göras i tillämpliga delar i rekryteringsbidraget till vuxenstuderande.

6 Förbättrade möjligheter till studiestöd för äldre studerande

6.1 Höjd åldersgräns för rätt till studiemedel

Regeringens förslag: Åldersgränsen för rätt till studiemedel höjs till 54 år.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig tillstyrker att åldersgränsen höjs till 54 år. *SFS*, *TCO* och *Folkbildningsrådet* anser att höjningen är bra men inte tillräcklig. *CSN* anser att åldersgränsen borde höjas till 55 år eftersom det är en mer vedertagen gräns och även är den övre gräns som i dag gäller för studiebidrag för vissa bristyrkesutbildningar. *Statskontoret* avstyrker förslaget med hänsyn till att kostnadskonsekvenserna inte är möjliga att överblicka.

Skälen för regeringens förslag: I dagens samhälle där krav ställs på kompetensutveckling under i princip hela yrkeslivet är det viktigt att möjligheter till finansiering av studier finns jämförelsevis högt upp i åldrarna. Vid 50 års ålder, dvs. dagens åldersgräns för rätt till studiemedel, återstår för de flesta personer fortfarande 15 – 17 år av aktiv yrkesverksamhet. Under en så lång tidsperiod är det troligt att individen behöver genomgå någon form av utbildning för att kunna möta de krav som ställs i arbetslivet. Det är därför rimligt att det finns möjligheter att

utbilda sig både inom sitt yrke och för en ny yrkesinriktning även för den som är något mer än 50 år.

Inom det äldre studiemedelssystemet fanns en möjlighet att bevilja studiemedel t.o.m. 55 års ålder om det fanns särskilda skäl. Även inom de dåvarande vuxenstudiestöden fanns möjligheter att få studiestöd mellan 50 och 60 års ålder om det fanns särskilda skäl. Erfarenheterna från dessa äldre studiestöd visar att det fanns ett relativt stort intresse för studiestöd bland personer äldre än 50 år, men att intresset avtog successivt mellan 50 och 60 års ålder.

Ur samhällsekonomisk synpunkt är studier i yngre år att föredra framför studier senare i livet. I många fall finns det dock goda skäl att studera även efter ungdomsåren. En höjd åldersgräns och därmed förbättrade möjligheter att finansiera sin utbildning kan anses gynna såväl den enskilde som samhället. Den enskilde får bättre möjligheter att finansiera sina studier och samhället drar nytta av att individen fortsatt kan vara en tillgång på arbetsmarknaden. Regeringen föreslår därför att studiemedel skall kunna beviljas t.o.m. det kalenderår då den studerande fyller 54 år. Eftersom kortare tid därefter återstår i arbetslivet och eftersom intresset för studier, och därmed behovet av studiestöd, avtar, finns det dock inte skäl att höja åldersgränsen utöver detta.

CSN har framfört synpunkten att studiemedel i stället bör lämnas t.o.m. 55 års ålder. Nämnden menar att 55 år är en mer vedertagen åldersgräns och att studiebidrag för studier på bristyrkesutbildningar redan i dag kan beviljas t.o.m. 55 års ålder. Andra remissinstanser, bl.a. SFS, TCO och Folkbildningsrådet, anser att höjningen är ett steg i rätt riktning men inte tillräcklig. Resurserna som har beräknats för att förbättra studiestödet för äldre studerande är emellertid begränsade. En höjning av åldersgränsen ytterligare ett år skulle enligt regeringens bedömning kräva resurser som överstiger de beräknade medlen och riskerna för att lån inte kan återbetalas skulle öka.

I samband med att åldersgränsen höjs till 54 år avser regeringen att avskaffa möjligheten att få studiemedlets bidragsdel för utbildningar inom s.k. bristyrkesområden. Denna möjlighet finns i dag för den som är mellan 51 och 55 år gammal. I och med att det blir möjligt att få studiemedel med både bidrag och lån upp t.o.m. 54 års ålder blir dessa bestämmelser i stort sett obsoleta, även om den som är just 55 år gammal mister möjligheten att beviljas bidrag. Det finns dock inte skäl att behålla dessa bestämmelser för den lilla studerandegrupp som är just 55 år. Övergångsregler kommer dock att införas så att ingen som påbörjat studier utifrån dessa regler skall drabbas oförutsett av att bestämmelserna ändras.

6.2 Lånetrappan flyttas fyra år

Regeringens förslag: Nedtrappningen i rätten att låna inom studiemedelssystemet skall påbörjas vid 45 års ålder. En nedtrappning av möjligheten att ta studielån skall ske mellan 45 och 54 års ålder.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna, däribland *Nationellt centrum för flexibelt lärande*, *Uppsala universitet* och *LO*, tillstyrker att lånetrappan flyttas fyra år och gäller mellan 45 och 54 år. *SFS* och *TCO* anser att det är bra att lånetrappan flyttas uppåt, men menar att det bästa vore om lånetrappan avskaffades helt. *CSN* anser att lånetrappan bör flyttas fem år uppåt i enlighet med nämndens eget förslag beträffande en åldersgräns på 55 år.

Skälen för regeringens förslag: En av grundprinciperna i studiemedelssystemet är att studielånen inte skall vara större än att de kan betalas tillbaka. Rätten att låna begränsas därför från 41 års ålder enligt en s.k. lånetrappa. Motivet till trappan är alltså att skuldsättningen för personer med kort återbetalningstid inte skall bli alltför hög. En hög skuld kombinerad med en kort återbetalningstid leder både till höga årliga belopp att betala för individen och till risker för att hela lånet inte betalas tillbaka. Subventionen i systemet skall ligga på tilldelningssidan och det skall vara lätt för den studerande att se vad han eller hon själv bekostar och vad samhället bidrar med.

I promemorian konstaterades att lånetrappan delvis motverkar möjligheten till ett livslångt lärande. För att studier skall vara ett reellt alternativ är det för många viktigt att komma upp i en ersättningsnivå som motsvarar studiemedlets totalbelopp. Det är således viktigt att studiemedel kan beviljas med både bidrag och lån så långt detta är möjligt. Möjligheten att ta studielån måste alltså vägas mot den återbetalningsbördan den studerande får efter avslutade studier och mot riskerna för att statens kostnader i form av ej återbetalda lån ökar.

Bland andra *TCO* och *SFS* menar att de argument som finns för lånetrappan inte är tillräckligt starka. *TCO* menar att det finns en åldersdiskriminering inbyggd i systemet som hindrar förkovring och förbättrade möjligheter på arbetsmarknaden.

Regeringen konstaterar att utgångspunkten för studiemedelssystemet är att lånen skall återbetalas i sin helhet. Denna grundprincip måste ligga fast. Därför är det inte möjligt att avskaffa lånetrappan. Vid obegränsade lånemöjligheter ända upp till den övre åldersgränsen skulle det inte vara ovanligt att vid 55 års ålder ha en studieskuld på mellan 300 000 och 400 000 kronor. De årsbelopp den studerande då skulle åläggas att betala skulle bli mycket höga. Med rätt till nedsättning av årsbeloppen till sju procent av inkomsten under de återstående åren till 67 års ålder, en rätt som redan finns genom de nuvarande trygghetsreglerna, skulle riskerna för att lån inte återbetalas dessutom bli avsevärda. En justering av bestämmelserna kan dock genomföras utan att huvudprinciperna i studiemedelssystemet överges. Regeringen anser därför att lånetrappan skall finnas kvar i studiemedelssystemet, men att den skall flyttas uppåt i åldrarna. Majoriteten av remissinstanserna är positiva till en sådan förändring.

Nuvarande begränsning av lånerätten inträder som redan nämnts vid 41 års ålder. Regeringen bedömer att denna begränsning i stället kan starta vid 45 års ålder utan att riskerna för orimligt höga återbetalningsbelopp eller stora avskrivningskostnader ökar alltför mycket. Rätten att låna trappas ned med förslaget ned med 20 veckor per år mellan 45 och 54 års ålder. Personer som är yngre än 45 år kommer därmed att kunna ta studielån utan någon särskild begränsning av lånerätten.

<i>Ålder</i>	<i>Maximalt antal veckor med lån</i>
45	220
46	200
47	180
48	160
49	140
50	120
51	100
52	80
53	60
54	40

Förslaget innebär att den som t.ex. påbörjar en utbildning vid 48 års ålder har rätt till studielån i 160 veckor (fyra år). En person som är 50 år får möjlighet att läsa med studielån i sammanlagt tre år. Det skall dock observeras att en studerande som vid exempelvis 45 års ålder bestämmer sig för att byta sektor eller verksamhet inte alltid kan beviljas lån i 220 veckor. Antalet studieveckor som den studerande tidigare har haft studielån skall räknas in i det sammanlagda antalet veckor och minskar således lånerätten (se även det förslag som lämnas i avsnitt 6.3 om vad som föreslås gälla för helt återbetalda studielån).

Som ytterligare ett exempel kan nämnas att en person som exempelvis påbörjar studier vid 50 års ålder ges möjlighet att låna i 120 veckor, vilket innebär att han eller hon kan ha en studieskuld på ungefär 140 000 kronor vid studiernas slut. Återbetalningen av lånet påbörjas då vid 54 års ålder. Med en månadsinkomst vid återbetalningens början på ca 20 000 kronor och normal löne- och ränteutveckling, är lånet vid tillämpning av trygghetsreglerna (nedsättning till sju procent av inkomsten) återbetalat vid 64 års ålder. Regeringen bedömer sammantaget inte risken för ökade avskrivningar som överhängande. Även låntagarens återbetalningsbörda hålls nere genom de trygghetsregler som redan finns i återbetalningssystemet.

Förslaget innebär en väsentlig förbättring för samtliga studerande över 40 års ålder. Personer mellan 41 och 44 års ålder kan låna utan särskild prövning av lånerätten, vilket för närvarande inte är möjligt. För personer i åldrarna 45 – 50 år ökar lånemöjligheten markant och för studerande mellan 51 och 54 år ges en möjlighet att låna som inte finns med dagens bestämmelser.

6.3 Tidigare lån som är återbetalade skall inte beaktas

Regeringens förslag: Tidigare lån som återbetalats eller avskrivits i sin helhet skall inte beaktas vid prövningen av rätten till nya veckor med lån. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall ges möjlighet att utfärda närmare föreskrifter om bestämmelsen.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget. SFS tillstyrker förslaget men menar också att det bör kunna göras undantag i de fall den återstående skulden är låg. ÖKS avstyrker delvis förslaget och föreslår en alternativ lösning.

Skälen för regeringens förslag: Avsikten med lånetrappan är att skuldsättningen skall hållas nere. Med det förslag som regeringen nu lämnar begränsas rätten till studielån successivt fr.o.m. det år den studerande fyller 45 år. De studielån som den studerande har tagit tidigare skall räknas in i det sammanlagda antalet veckor som studielån kan lämnas. Detta gäller oavsett i vilket lånesystem studielånen togs. Den som tidigare har uppburit studielån kan alltså nyttja färre veckor med studielån än vad som framgår av lånetrappan. Tidigare lån tagna vid studier på grundskolenivå skall dock inte räknas och lån tagna vid studier på gymnasienivå skall enbart medräknas till hälften av det faktiska veckoantalet. De förslag till förbättrade möjligheter för äldre att studera med studiemedel som lämnas här innebär alltså att en person som t.ex. är 47 år och har läst med studielån i 60 veckor på gymnasienivå kommer att få rätt att låna i 150 veckor (180-30), dvs. i drygt sju terminer.

I promemorian föreslogs att tidigare veckor med lån inte skulle räknas in och ses som förbrukade låneveckor, i de fall då den studerande i sin helhet återbetalat sina lån. Förslaget motiverades av att en person som har återbetalat sina tidigare lån har minst lika goda möjligheter att återbetala nya studielån som den som aldrig tidigare tagit studielån. Effekterna som beskrevs i promemorian var att de personer som har återbetalat sina lån kommer att ges större möjligheter att ta nya studielån.

De flesta remissinstanser har instämt i förslaget. ÖKS avstyrker dock delvis förslaget. Nämnden menar att promemorians förslag kommer att uppfattas som orättvist av dem som har en liten skuld kvar att betala på sina gamla lån. ÖKS föreslår i stället att tidigare lån (förbrukade låneveckor) i stället bör beräknas genom att en omräkning av en individs studieskuld skall göras till ett visst antal veckor. SFS för ett delvis liknande resonemang och menar att det bör kunna göras undantag i de fall den återstående skulden är låg.

Regeringen anser att det är rimligt att tidigare tagna lån skall räknas in i det sammanlagda antalet veckor som kan beviljas eftersom en studerande som tidigare lånat vanligtvis har en kvarvarande skuld som han eller hon betalar på. Om nya lån skulle lämnas utan restriktioner blir återbetalningsbördan tung och riskerna för avskrivning skulle öka. Regeringen anser dock att en studerande som tagit lån för länge sedan och som i sin helhet är slutbetalade när nya studier påbörjas, inte skall belastas av dessa tidigare lån vid en prövning enligt lånetrappan. Dessa studerande har minst lika goda möjligheter att återbetala nya studielån som de studerande som aldrig tidigare har lånat. För att de tidigare låneperioderna inte skall påverka ny upplåning måste skulden vara helt reglerad vid de nya studiernas början. Med detta avses att studielån oavsett lånetyp skall vara återbetalda. Med helt återbetalda studielån skall också jämföras en helt reglerad skuld som delvis har betalats tillbaka och delvis har skrivits av. Den föreslagna lösningen kommer att underlätta för återkommande studier.

En modell med en mer exakt omräkning av skuldens storlek till ett visst antal veckor skulle dock bli alltför administrativt svårhanterlig. Hur

många veckor en person har rätt att låna skulle med en sådan lösning ändras under utbildningens gång beroende på inbetalningar, avskrivningar och ränteutveckling. Vilket veckoantal en studerande har rätt till skulle även vara svårt eller omöjligt att informera om vid t.ex. telefonrådgivning, trots att uppgiften är vital för den studerande när han eller hon skall planera sina studier. Den bestämmelse som regeringen nu föreslår är enklare i sin utformning och bedöms vara administrativt och informativt hanterbar. En person med liten återstående skuld kommer givetvis att ha möjlighet att genom frivillig inbetalning reglera denna för att få möjlighet till nya lån.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall få utfärda närmare föreskrifter om bestämmelsen.

6.4 Undantag från veckogränserna för äldre

Regeringens förslag: Den som är 40 år eller äldre skall kunna få studiemedel under längre tid än vad veckogränserna medger, om det finns särskilda skäl. I dessa fall skall studiemedel kunna lämnas i ytterligare högst 40 veckor.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker förslaget. Flera remissinstanser, däribland *Uppsala universitet* och *SFS*, menar att det är bra att studiemedel kan lämnas under längre tid om det finns särskilda skäl, men anser att detta bör gälla oavsett vilken ålder den studerande har. *CSN* anser att ytterligare överväganden behövs innan en förändring genomförs. *ÖKS* anför att det redan av studiestödslagen bör framgå vad som är syftet med bestämmelsen.

Skälen för regeringens förslag: För varje utbildningsnivå finns en gräns för hur många veckor studiemedel kan lämnas. Vilka veckogränserna är framgår av *bilaga 1*. Under förutsättning att studiemedel kan beviljas enligt övriga bestämmelser, t.ex. åldersgränserna, studieresultatprövningen och lånetrappan, kan stödet alltid beviljas med bidrag och lån i så många veckor som dessa gränser medger. Studiemedel utöver veckogränserna kan beviljas om det finns synnerliga skäl. Med synnerliga skäl avses enligt praxis t.ex. att någon behöver förlängd studietid på grund av funktionshinder eller andra mycket speciella omständigheter. Prövningen är restriktiv.

Förutom åldersgränsen och lånetrappan gjordes i promemorian bedömningen att även veckogränserna för rätt till studiemedel på de olika utbildningsnivåerna i vissa fall minskar möjligheterna till återkommande studier. Denna uppfattning delas i princip samstämmigt av remissinstanserna. I promemorian föreslogs vidare att studiemedel för den som är 40 år eller äldre skulle kunna lämnas under längre tid om det finns särskilda skäl. Särskilda skäl innebär, i förhållande till synnerliga skäl, att det ställs lägre krav på de förhållanden som den studerande åberopar för att få nya studiemedel och att fler därmed kan komma att få undantag från veckogränserna. Åldersgränsen på 40 år för denna något mer generösa prövning motiverades av att personer som är 40 år eller äldre oftast har hunnit med en längre yrkesverksam period efter sina

tidigare studier och att de studerande bör förvärvsarbeta under en viss tid innan det finns skäl för samhället att delfinansiera kompletterande studier.

De remissinstanser som har invändningar mot förslaget anser i flertalet fall att förslagets inriktning är bra, men att förändringen även borde gälla för yngre studerande. Det framhålls i några yttranden att det kan finnas behov av ytterligare tid med studiemedel även för yngre personer och att detta särskilt gäller för personer som läser längre utbildningsinriktningar.

Regeringen konstaterar att 250 miljoner kronor har beräknats för att förbättra möjligheterna för äldre att studera med studiemedel. Att använda dessa medel till att skapa generösare möjligheter till undantag även för yngre ligger inte i linje med vad som angavs i budgetpropositionen för 2005. Frågan om hur många veckor med studiemedel som skall kunna lämnas på de olika utbildningsnivåerna bör dessutom behandlas i ett sammanhang där andra för sakfrågan viktiga faktorer tas i beaktande, t.ex. längden på olika utbildningar och genomsnittliga studietider. Att genomföra en större reform på detta område utan att beakta sådana andra viktiga faktorer är inte rimligt och ligger inte heller inom ramen för syftet med den reform som nu föreslås.

Regeringen bedömer också att det i sak är väl motiverat att öka dispensmöjligheterna just för personer över 40 år. Dessa har ofta en utbildning som ligger längre tillbaka i tiden och som av arbetsmarknadsmässiga skäl kan behöva förnyas och uppdateras. Likaså är det i denna grupp vanligare att man av olika anledningar behöver byta yrkesinriktning på grund av t.ex. en förslitnings- eller yrkesskada eller liknande. Särskilda skäl bör därför anses föreligga om en person har förbrukat studiestödsveckor för mer än sju år sedan och han eller hon därefter av arbetsmarknadsskäl eller personliga eller andra liknande skäl behöver fullfölja en utbildning eller önskar vidareutbildning eller annan breddad utbildning som inte ryms inom återstående antal studiestödsveckor. Studiemedel skall med hänsyn till särskilda skäl kunna lämnas i högst 40 veckor utöver de ordinarie veckogränserna. Däremot bör särskilda skäl inte anses föreligga i det fall en person studerar för första gången på den aktuella studienivån och avser att läsa in dubbla utbildningar eller avser att omedelbart komplettera en nyligen avslutad utbildning. Särskilda skäl bör inte heller anses föreligga för en person som inte kan anföra några arbetsmarknadsskäl och inte heller i övrigt har några personliga skäl som kan kopplas till yrkeslivet eller samhällets ökade krav på kompetensutveckling.

ÖKS anser att det bör framgå av lag vilket som är syftet med bestämmelsen. Regeringen bedömer dock att det måste finnas en flexibilitet i tillämpningen där en prövning måste göras från fall till fall. Det kan då vara till nackdel att det redan av lagen framgår exakt vilka skäl som skall omfattas.

Att medge generösare möjligheter till undantag från veckogränserna för personer som är 40 år eller äldre ger, tillsammans med de övriga förslag som presenteras i denna proposition, ökade möjligheter till återkommande studier och ligger därför väl i linje med målet att underlätta för ett livslångt lärande. De ökade undantagsmöjligheterna skall omfatta samtliga utbildningsnivåer eftersom det är mycket individuellt vilken utbildning den enskilde kan behöva.

För övriga studerande, och i de fall ansökan avser dispens från veckoreglerna under längre tid än 40 veckor, gäller även fortsättningsvis att studiemedel kan lämnas under längre tid än veckogränserna medger, om det finns synnerliga skäl.

6.5 Höjd åldersgräns för rätt till rekryteringsbidrag

Regeringens förslag: Den övre åldersgränsen för rätt till rekryteringsbidrag höjs till 54 år.

Promemorians förslag: Promemorian omfattade inte frågor om rekryteringsbidrag.

Remissinstanserna: CSN menar att åldersgränsen för rekryteringsbidrag bör överensstämma med åldersgränsen för studiemedel.

Skälen för regeringens förslag: I promemorian Förbättrat studiestöd till äldre studerande berördes inte frågor om rekryteringsbidrag till vuxenstuderande. I sitt remissyttrande anför dock CSN att den övre åldersgränsen för rätt till rekryteringsbidrag bör vara densamma som åldersgränsen för rätt till studiemedel. Regeringen delar denna uppfattning. Som en följd av den föreslagna höjningen av åldersgränsen inom studiemedelssystemet föreslår regeringen därför att motsvarande höjning av åldersgränsen görs för rekryteringsbidraget.

Möjligheten till ett livslångt lärande bör stimuleras även genom en höjning av den övre åldersgränsen för rekryteringsbidraget. Även ur informationssynpunkt är det lämpligt att åldersgränserna för de båda stödformerna följs åt. Rekryteringsbidraget används som ett verktyg i kommunernas uppsökande verksamhet och riktar sig till personer som är eller riskerar att bli arbetslösa eller som på grund av funktionshinder behöver extra tid för att uppnå studiemålen. Att vidga åldersintervallet för rekryteringsbidraget innebär att målgruppen för stödet blir större. Eftersom rekryteringsbidraget skall rekrytera till studier är det viktigt att åldersgränsen för detta stöd synkroniseras med motsvarande gräns inom studiemedelssystemet. Det skall i de allra flesta fall vara möjligt att övergå från rekryteringsbidrag till studiemedel för att studierna på så sätt skall kunna avslutas. Regeringen föreslår därför att även åldersgränsen för rätt till rekryteringsbidrag skall höjas från 50 till 54 år.

7 Krav på bosättning i Sverige för rätt till studiemedel vid studier utomlands

Bakgrund

Gällande EG-rättsakter skall införlivas i svensk författning. Rådets nya direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier med åtföljande ändringar i EG-regelverket aktualiserar vissa anpassningar i det nationella systemet. Detta har också aviserats i budgetpropositionen för 2005 (prop. 2004/05:1) på studie-

medelsområdet. Det aktuella direktivet omfattar unionsmedborgare till skillnad från rådets förordning (EEG) nr 1612/68 av den 15 oktober 1968 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen som endast avser arbetstagare m.fl. Även familjebegreppet har utvidgats i den nya rättsakten. Reglerna om likabehandling gäller alltså numera alla unionsmedborgare som uppehåller sig i den mottagande medlemsstaten (artikel 24.1). Men i direktivet har det särskilt föreskrivits att den mottagande staten, innan permanent uppehållsrätt beviljats, inte är skyldig att lämna bistånd till uppehälle för studier inklusive yrkesutbildning i form av studiebidrag eller studielån till andra personer än anställda eller egenföretagare, personer som behåller sådan ställning eller deras familjemedlemmar (artikel 24.2).

7.2 Gällande bestämmelser

Svensk rätt

Grundläggande bestämmelser om rätt till studiestöd finns i studiestödslagen (1999:1395) och i studiestödsförordningen (2000:655). Med stöd av bemyndiganden i dessa författningar har CSN utfärdat detaljerade föreskrifter och allmänna råd om vad som krävs för att en person skall ha rätt till studiestöd. I det följande behandlas endast vissa bestämmelser om studiemedel och rätten till studiemedel vid utlandsstudier på eftergymnasial nivå.

Enligt 3 kap. 4 § studiestödslagen får studiemedel lämnas till svenska medborgare. Utländska medborgare har däremot normalt inte rätt till svenskt studiestöd. Utländska medborgare som kommer till Sverige i syfte att studera här, s.k. gäststuderande, kan i princip inte få svenskt studiestöd överhuvudtaget. Invandrare som har, eller så småningom får, en stark anknytning till Sverige har däremot möjlighet att få studiestöd för studier här i landet. För att en invandrare skall få svenskt studiestöd krävs i princip två års vistelse och arbete i Sverige.

Efter Sveriges inträde i EU har reglerna för utländska medborgares rätt till svenskt studiestöd emellertid anpassats till EG-rätten. Av 1 kap. 4 § studiestödslagen framgår att utländska medborgare som på grund av anställning eller etablering som egenföretagare här i landet kan härleda rättigheter i fråga om sociala förmåner från

- EG-rätten,
- avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), eller
- avtalet mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater å ena sidan, och Schweiz å andra sidan

om fri rörlighet för personer, skall när det gäller rätt till studiestöd enligt studiestödslagen jämföras med svenska medborgare under de förutsättningar som anges i föreskrifter av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Detsamma gäller make, sambo och barn samt andra familjemedlemmar till sådana utländska medborgare.

För att kunna finansiera utlandsstudier med studiemedel gäller vissa grundläggande regler. Materiella lagbestämmelser som reglerar

studiemedel vid utlandsstudier saknas dock. De närmare förutsättningarna för sådant stöd regleras i studiestödsförordningen.

Enligt 3 kap. 23 § studiestödsförordningen får studiemedel lämnas för studier på eftergymnasial nivå i ett land utanför Norden, om den studerande har varit folkbokförd i Sverige under de senaste två åren, och om Högskoleverket har beslutat att utbildningen kan anses ha en godtagbar standard. Om det finns särskilda skäl får studiemedel lämnas även om folkbokföringskravet inte är uppfyllt. Personer som kan härleda rättigheter från EG-rätten likställs med svenska medborgare. Övriga utländska medborgare kan endast få studiemedel för studier utomlands inom ramen för ett utbytesprogram.

CSN har meddelat ytterligare föreskrifter och allmänna råd om rätt till studiemedel för studier utomlands. Gemensamt för alla utländska medborgare är att myndigheten gör en inledande prövning om s.k. principiell rätt till svenskt studiestöd. Då kontrolleras om sökanden överhuvudtaget har möjlighet att få stöd. Därefter prövas om de övriga allmänna villkoren för det studiestöd som söks är uppfyllda.

CSN:s beslut om studiestöd kan överklagas till ÖKS.

EG-rätten

En grundläggande EG-rättslig princip är att uppnå fri rörlighet för personer inom Europiska unionen. Principen om arbetskraftens fria rörlighet regleras i artikel 39 i EG-fördraget. Likabehandlingsprincipen innebär att varje form av diskriminering grundad på nationalitet är förbjuden inom EG-fördragets tillämpningsområde (artikel 12.1).

Den närmare innebörden av diskrimineringsförbudet preciseras i rådets förordning (EEG) nr 1612/68 av den 15 oktober 1968 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen. Den migrerande arbetskraften skall åtnjuta samma sociala och skattemässiga förmåner som landets egna medborgare (artikel 7.2). Det regelverk som styr prövning av rätten till svenskt studiestöd är främst denna förordning och den praxis från EG-domstolen som utvecklats på området.

Regelverket fastställer rätten till sociala förmåner för migrerande arbetstagare eller egenföretagare och deras familjemedlemmar. Studiemedel betraktas enligt EG-rätten som en social förmån (jfr. domstolens mål C-293/83 Gravier och C-39/86 Lair). EG-förordningen har direkt tillämpning i svensk rätt. Migrerande arbetstagare och egenföretagare samt deras familjemedlemmar som kan härleda rättigheter från EG-rätten jämställs med svenska medborgare och har därför möjlighet att få svenskt studiestöd både för studier i Sverige och utomlands på samma villkor som bosättningslandets egna medborgare (jfr. bl.a. C-30/89 Bernini). Rätten till sociala förmåner knyts till arbetstagare som nyttjar den fria rörligheten inom EU. Begreppet arbetstagare blir därför avgörande. Begreppet definieras inte närmare i fördraget utan har tolkats av EG-domstolen (se bl.a. C-357/89 Raulin).

Regelverket på detta område har varit föremål för en översyn och har resulterat i rådets nya direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier. Avsikten har varit att samla befintlig lagstiftning i en enda rättsakt och därigenom upprätta

ett enda system som är tillämpligt på alla kategorier av personer (arbetstagare, egenföretagare, studenter, icke-yrkesverksamma) samt att beakta EG-domstolens praxis. Ändringen innebär bl.a. att det s.k. studentdirektivet (93/96 EEG) upphör att gälla den 30 april 2006. Av sistnämnda direktiv har bl.a. framgått att studerande som vill utnyttja sin rätt att vistas i ett annat EU-land måste kunna visa att de disponerar över tillräckliga ekonomiska medel och att de har en sjukförsäkring, så att de inte riskerar att utgöra någon belastning för uppehållslandets sociala system.

Nordiska regler

Reglerna för de nordiska ländernas studiestöd är förhållandevis samstämmiga även om systemen är nationella samt uppbyggda och anpassade till respektive lands struktur beträffande t.ex. ekonomiska prioriteringar och sociala trygghets- och förmånssystem. EG/EES-rätten gäller också i de nordiska länderna.

I de nordiska regelverken är möjligheten att få studiestöd vid utlandsstudier beroende av den studerandes anknytning till det nordiska landet. Motsvarande möjlighet saknas i princip i övriga länder inom gemenskapen. Anknytningen är kopplad till familj, vistelse, bosättning, arbete eller ålder. I princip gäller en gräns på två år i de flesta nordiska länder innan en invandrare kan få stöd från det nya landet. I Finland har regelsystemet under 2004 förändrats och bestämmelserna för utländska medborgares rätt att få studiestöd har förtydligats. Reglerna innebär bl.a. att en utländsk medborgare måste ha bott i landet i minst två år under de senaste fem åren för att vara berättigad till studiestöd för studier utomlands. Norge och Danmark har sedan tidigare motsvarande regler med den skillnaden att i Danmark krävs två års bosättning under de senaste tio åren. Även Island, som under året anpassat regelverket på området till EG-rätten, har liknande regler.

7.3 Krav på bosättning i Sverige för rätt till studiemedel vid studier utomlands

Regeringens förslag: Studiemedel får lämnas för studier utanför Sverige om den studerande har varit bosatt i Sverige i en sammanhängande period om minst två år under de senaste fem åren.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bemyndigas att meddela föreskrifter om undantag från bosättningskravet.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna, bl.a. *Statskontoret*, tillstyrker förslagen i promemorian. *CSN* tillstyrker att det i lag regleras vilka krav på anknytning till Sverige som ska ställas för rätt till studiemedel för studier utomlands. I övrigt avstyrker *CSN* förslaget och efterlyser förtydliganden om vem som skall anses vara bosatt i landet. Även *Skatteverket* anser att bosättningsbegreppet skall förtydligas. *ÖKS* tillstyrker men föreslår att bosättningskravet inte ska

gälla för arbetstagare och egenföretagare och deras familjemedlemmar. SFS ställer sig i huvudsak positiv till förslaget. Dock anser SFS att detta inte ska gälla för svenska medborgare.

Skälen för regeringens förslag: Sverige har ett väl utvecklat studiestödssystem som ger möjlighet att studera i Sverige men också i hela övriga världen med svenskt studiestöd. Motsvarande möjlighet saknas i de flesta europeiska länder. Det ligger i Sveriges intresse att denna möjlighet till studerandemobilitet bibehålls. Det internationella samarbetet syftar också till att stärka kvaliteten i utbildningen samt främja möjligheter till studier på olika platser i världen. Möjligheten att kunna finansiera studietiden är nyckeln till sådana utlandsstudier. EG-domstolens tolkning av rådets förordning nr 1612/68 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen kan emellertid verka kostnadsdrivande på det svenska studiemedelssystemet. Riskerna gäller särskilt möjligheten att studera utomlands med svenskt studiestöd. Även utvidgningen av EU kan innebära att utgifterna på studiestödsområdet kan komma att öka på sikt i takt med att kunskapen om EG-rättens konsekvenser sprids.

Nuvarande bestämmelse i studiestödsförordningen innebär att den studerande skall ha varit folkbokförd i Sverige de senaste två åren för att få studera utomlands med svenskt studiestöd. Om särskilda skäl finns kan undantag medges. I dag tillämpas folkbokföringskravet generöst av CSN.

Att följa utvecklingen av EG-rätten och tolka EG-domstolens praxis ställer krav på studiestödsmyndigheterna. Det är därför viktigt att skapa tydliga nationella regler för att så långt som möjligt undvika tolkningssvårigheter. Ansvar för studiefinansieringen mellan studerandes hemland respektive värdland behöver lyftas fram. Strävan att åstadkomma en nordisk harmonisering i dessa sammanhang är också angelägen. En omständighet som försvårar framtagandet av regler på studiestödsområdet utifrån svenska förhållanden är att EG-domstolen inte har uttalat sig om de svenska förhållandena. De regler som berörs av rättsutvecklingen inom EG-rätten är bl.a. bestämmelserna om vad som krävs för att kvalificera sig för studier utomlands med svenskt studiemedel. Som redan framgått återfinns dessa regler i studiestödsförordningen. Regeringen anser att dessa bestämmelser skall ändras och i stället regleras i lag för att bättre överensstämja med det nya rådskravet.

Enligt regeringens bedömning är det rimligt att uppställa ett anknytningskrav för att kunna få studiemedel vid studier utomlands. Annars skulle den enskilda individen kunna välja att uppbära studiemedel i den medlemsstat som har förmånligast studiemedelssystem. Detta skulle leda till ett systematiskt överutnyttjande av det svenska studiemedelssystemet. Regeringen kan inte se att EG-domstolen genom dom lagt hinder för den här typen av anknytningskrav. Om domstolen vid en eventuell prövning av ett sådant anknytningskrav skulle finna att det inte är förenligt med EG-rätten kan det bli nödvändigt att begränsa möjligheten till studiestöd vid utlandsstudier även för landets egna medborgare.

Ett anknytningskrav till Sverige uppställs t.ex. för att en person skall omfattas av svensk socialförsäkring. Även vissa utlandsstuderande, som anses ha en väsentlig anknytning till Sverige under studietiden, omfattas

av svensk socialförsäkring under studietiden. Regeringen anser därför på motsvarande sätt att studiemedel vid utlandsstudier endast skall lämnas till personer som har en stark förankring till Sverige. Precis som i dag skall studiemedel således först och främst lämnas till svenska medborgare. Migrerande arbetstagare samt egenföretagare och deras familjemedlemmar skall enligt EG-rätten likställas med svenska medborgare. Medborgarskap eller folkbokföring kan därför inte användas som kriterium för att avgränsa personkategorin som skall ha rätt till studiestöd. Förutsättningarna för att en person skall anses ha en knytning till Sverige och därmed kunna beviljas studiemedel behöver därför ske på annat sätt. Enligt regeringens bedömning finns det goda skäl att använda de kriterier som uppställs i de övriga nordiska ländernas studiestöd eftersom dessa är förhållandevis samstämmigt uppbyggda. Mot denna bakgrund anser regeringen att för att studiemedel för studier utomlands skall kunna lämnas skall det fordras av alla sökande, att de har bott i Sverige i en sammanhängande period av minst två år under de fem senaste åren före studierna. En sådan period får anses ge en stark knytning till landet. Tidsramen stämmer väl överens med den som under lång tid tillämpats i de flesta andra nordiska länder. Det är viktigt att framhålla att anknytningskravet alltså skall gälla oberoende av medborgarskap, folkbokföring etc.

Några remissinstanser har efterlyst förtydligande av vad som här skall avses med bosättning. Grundläggande bestämmelser om bosättning finns i folkbokföringslagen (1991:481). Men bosättningsbestämmelser förekommer också i andra författningar. Bosättningsbegreppet inom skatterätten avviker exempelvis från folkbokföringens. För socialförsäkringens vidkommande finns särskilda bestämmelser främst i lagen (1962:381) om allmän försäkring. I övrigt är bosättningsfrågan beroende av om uppehållstillstånd har beviljats. Bestämmelser om detta finns i utlänningslagen (1989:529). I svensk rätt finns alltså inte något enhetligt bosättningsvillkor. Avsikten är dock inte att införa en ny definition av bosättning i studiestödsbestämmelserna utan att använda ett vedertaget begrepp. Det bosättningsbegrepp som i dag används i socialförsäkringslagstiftningen bör lämpligen användas. Det innebär att personer anses bosatta i Sverige om han eller hon har sin egentliga hemvist här i landet. I likhet med de nordiska regelverken bör bosättningstiden vara sammanhängande för att vara kvalificerande.

Undantag från bosättningskravet kan dock medges. Avsikten är att regeringen skall precisera vad som kan utgöra undantag från bestämmelserna om att man måste ha bott i Sverige under viss tid innan utlandsstudierna påbörjas. Det kan t.ex. röra sig om personer som arbetar i svensk utrikestjänst eller liknande. Det kan också gälla en svensk medborgare som är bosatt i utlandet på grund av sjukdom. EG-rättens princip om likabehandling av arbetstagare, egenföretagare och deras familjemedlemmar som uppehåller sig i landet kan också vid tillämpning i det enskilda fallet sätta bosättningskravet ur spel. I dag är det studiestödsmyndigheterna som prövar vad som utgör särskilda skäl. ÖKS har i sitt remissvar påmint om att EG-rätten är dynamisk och förändras bl.a. genom EG-domstolens praxis. Detta innebär att bestämmelser i förordning snabbt kan bli inaktuella vilket talar för att det bör ankomma

på myndigheten dvs. CSN att närmare ange de situationer som skall undantas.

De föreslagna ändringarna syftar framför allt till att göra regelverket på området tydligare samtidigt som reglerna harmonierar med övriga nordiska regler. Samtidigt måste likabehandlingsprincipen för medborgare som kan härleda rätt från EG-rätten upprätthållas. I dag finns vissa särskilda bestämmelser om rätt till svenskt studiestöd i studiestödsförordningen och tillämpningsföreskrifter som utformats utifrån nordiska förhållanden. Mot bakgrund av EG-rätten behövs knappast längre några sådana särskilda nordiska bestämmelser.

7.4 Samordning med stöd från annat land

Regeringens förslag: Studiemedel får inte lämnas för den tid då den studerande beviljats studiestöd eller motsvarande studiefinansiering från ett annat land.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilken utländsk studiefinansiering som skall omfattas av denna bestämmelse.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna stödjer förslagen. *Statskontoret* menar dock att vissa frågor måste utredas närmare, bl.a. frågan om hur en kontroll av att en studerande inte uppbär studiestöd från flera länder samtidigt skall ske. *CSN* anser att det behövs ett bemyndigande till regeringen att precisera vad som avses med studiestöd m.m.

Skälen för regeringens förslag: I föregående avsnitt föreslås att det skall förtydligas i vilka fall svenskt studiestöd skall utgå för studier utomlands. Parallellt med ett sådant förtydligande bör det förhindras att studiestöd kan utgå från flera länder samtidigt. I dag saknas samordningsbestämmelser i svensk lag i detta avseende. Det innebär att en studerande kan ha rätt till studiestöd från flera länder samtidigt. Regeringen anser att regelverket därför skall ändras så att det klart framgår att svenskt studiestöd bara kan lämnas under förutsättning att studiestöd inte lämnas från ett annat land för samma tid.

Remissinstanserna är positiva till förslaget men *CSN* framför behovet av en närmare precisering av vad som avses med studiestöd och hur samordningen av svenskt och utländskt stöd skall ske i detalj. Enligt regeringens bedömning skall med studiestöd eller motsvarande studiefinansiering avses sådana offentligt reglerade och finansierade ekonomiska ersättningar till studerande som utgör sociala förmåner enligt EG-rätten. Om sådant studiestöd uppbärs skall svenskt studiemedel för samma tid inte kunna lämnas, oberoende av storleken på det utländska studiestödet. Andra förmåner, t.ex. skattelättnader eller liknande, skall inte anses vara studiestöd och skall därför inte heller samordnas med svenskt studiestöd. Inte heller privata former av studiestöd, t.ex. privata stipendier eller försäkringar, får anses vara sådant studiestöd som skall samordnas. Regeringen eller den myndighet som

regeringen utser skall få utfärda föreskrifter om vilken utländsk studiefinansiering som skall omfattas av bestämmelserna.

Statskontoret pekar på att det är viktigt att en kontroll av eventuella studiestöd från andra länder kan genomföras. Ett informationsutbyte sker redan i dag med övriga nordiska länder. Regeringen delar Statskontorets uppfattning att det är angeläget att ett sådant informationsutbyte kan inledas även med andra länder. Det ligger inom CSN:s ansvarsområde att arbeta för att få till stånd ett sådant utbyte. I de fall där det inte finns något informationsutbyte krävs att den studerande i ansökan om studiemedel intygar att han eller hon inte uppbär stöd från något annat land under den aktuella perioden.

8 Utländsk utbildning vid bedömning av rätt till studiemedel

Bakgrund

I studiemedelssystemet finns bl.a. bestämmelser om hur länge en studerande kan få studiemedel och vilken andel av studiemedlets totalbelopp som får utgöras av bidrag på de olika utbildningsnivåerna. Den studerandes utbildningsbakgrund har betydelse vid bedömning av rätt till studiemedel på grundskole- och gymnasienivå, både vad avser det högsta antalet veckor som studiemedel kan lämnas för och bidragsnivån. En studerande som har kort tidigare utbildning kan få studiemedel under längre tid än den som har längre utbildning. Den som har kort tidigare utbildning har även större möjligheter att få bidrag med den högre bidragsnivån.

Regeringens förslag: Vid bedömning av det högsta antal veckor som ger rätt till studiemedel på grundskole- och gymnasienivå skall tidigare svensk eller utländsk utbildning beaktas.

Regeringens bedömning: Vid bedömning av rätt till studiemedlets högre bidragsnivå bör tidigare svensk eller utländsk utbildning beaktas.

ÖKS förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Högskoleverket* och *Skolverket* instämmer i allt väsentligt med förslaget. *Integrationsverket* menar att det är självklart att utländsk utbildning skall beaktas men att bedömningen måste utgå från individens behov och förutsättningar. *CSN* avstyrker förslaget som innebär att tidigare utländsk utbildning på grundskole- eller gymnasienivå beaktas men tillstyrker i princip förslaget att tidigare utländsk utbildning på högskolenivå skall beaktas.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Personer som har kort tidigare utbildning har möjlighet att få del av generösare villkor i studiemedelssystemet vid studier på grundskole- och gymnasienivå. Det gäller dels det antal veckor som studiemedel kan lämnas för, dels storleken på den andel av totalbeloppet som utgörs av bidrag. Den som har kort utbildning kan således få studiemedel i fler veckor och med en högre bidragsnivå. Syftet med att ge kortutbildade studiemedel under

ytterligare antal studiestödsveckor, är att möjliggöra en inhämtning av de kunskaper och färdigheter som krävs för studier på en högre nivå. Den högre bidragsnivån syftar till att öka studiemedlets förmåga att rekrytera personer med kort tidigare utbildning till studier och därmed stärka deras ställning i arbetsliv och samhällsliv.

ÖKS har föreslagit att reglerna förtydligas så att det klart framgår att även tidigare utländsk utbildning skall beaktas vid bedömning av rätt till studiemedel. Detta mot bakgrund av att nuvarande regler har tolkats så att utländsk utbildning inte beaktas.

Den ökade internationaliseringen har inneburit att det finns många personer som har förvärvat tidigare utbildning på skilda utbildningsnivåer från andra länder än Sverige. Som en följd av detta finns ett ökat behov av att i olika sammanhang beakta individens utbildning som sådan oavsett i vilket land den genomförts. Detta gäller även vid bedömning av generösare villkor inom studiemedelssystemet. På universitet och högskolor är det idag möjligt att tillgodoräkna sig utländska utbildningar och även i andra sammanhang går utvecklingen mot att se mer till individens faktiska kunskaper än hur och var de har förvärvats. Detta är fallet bl.a. i det pågående arbetet med att utveckla metoder för validering inom området för vuxnas lärande.

Regeringen delar därför ÖKS bedömning att det behövs ett förtydligande i regelverket. Tidigare svensk såväl som utländsk utbildning skall räknas in vid bedömning av antal veckor som ger rätt till studiemedel på grundskole- och gymnasienivå. Även vid bedömning av rätten till studiemedlets högre bidragsnivå bör tidigare svensk eller utländsk utbildning räknas in. Regelverket blir därmed mer rättvist eftersom personer med tidigare utländsk utbildning bedöms på lika villkor som personer som har en svensk utbildningsbakgrund. CSN menar att en differentierad bedömning av tidigare utländsk utbildning är svår att göra men regeringen utgår i från att erfarenheterna från de myndigheter som i sitt arbete bedömer utländska utbildningar kan tas tillvara. Arbetet med att utveckla metoderna för att ta ställning till tidigare utländsk utbildning pågår redan inom flera myndigheter, bl.a. Verket för högskoleservice, Högskoleverket, Myndigheten för skolutveckling och Valideringsdelegationen. Sannolikt kommer metoder att utvecklas som möjliggör en ökad grad av systematisk vägledning vid bedömningar av många utländska utbildningar och utbildningssystem.

Motsvarande värdering av tidigare utländsk utbildning bör ske vid bedömning av rätt till rekryteringsbidrag till vuxenstudierande. Detta kräver dock inte någon författningsändring.

9 Återbetalning av studielån

9.1 Bakgrund

Parallella återbetalningssystem

Studiestödssystemet har ändrats flera gånger och för närvarande sker återbetalning i tre olika återbetalningssystem parallellt; studielån tagna före 1989, studielån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni

2001 samt studielån tagna efter den 30 juni 2001. Det totala antalet låntagare i januari 2004 var närmare 1,4 miljoner personer, varav drygt 330 000 personer har studielån i mer än ett återbetalningssystem. Den totala låneskulden uppgick till 152 miljarder kronor.

I det nyaste återbetalningssystemet är återbetalningen enligt studiestödslagen (1999:1395) kopplad till lånets storlek. I de äldre återbetalningssystemen gäller olika bestämmelser enligt den äldre studiestödslagen (1973:349). Återbetalningen i det näst äldsta systemet sker med ett belopp som för varje år är fyra procent av den sammanlagda inkomsten enligt den senaste taxeringen och i det äldsta systemet är återbetalningen knuten till lånets storlek. Låntagare i de olika systemen kan enligt särskilda trygghetsregler få det årliga beloppet som skall betalas nedsatt.

Beslut som gäller återbetalning av studielån får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

En mer utförlig beskrivning av de tre återbetalningssystemen finns i *bilaga 1*.

9.2 Ny återbetalningstid efter nedsättning på grund av synnerliga skäl

Få låntagare har hunnit bli återbetalningsskyldiga i det nya återbetalningssystemet som trädde i kraft den 1 juli 2001. Återbetalningen sker enligt en annuitetsliknande modell. Det innebär att det årliga beloppet som skall betalas bl.a. är kopplat till lånets storlek och det antal år som återbetalningen beräknas pågå. Återbetalningen skall normalt ske under 25 år.

Det finns trygghetsregler i systemet t.ex. för att återbetalningen inte skall bli allt för betungande för låntagare med jämförelsevis låga inkomster. Låntagare kan därför ansöka om att få nedsättning av det årliga beloppet mot prövning av inkomsten under betalningsåret. Dessutom kan beloppet sättas ned om låntagaren; bedriver nya studier med vissa studiestöd, gör totalförsvarspåbjudning eller utbildar sig till reserv- eller yrkesofficer, eller om det i något annat fall finns synnerliga skäl. När trygghetsreglerna nyttjas påverkas skuldens storlek och återbetalningstiden kan därför behöva justeras.

Regeringens förslag: Låntagare som under minst tre år har fått nedsättning av det årliga beloppet på grund av synnerliga skäl skall kunna få en ny återbetalningstid.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna bl.a. CSN, Länsrätten i Västernorrlands län, Kronofogdemyndigheten i Stockholm, Skatteverket och ESV tillstyrker förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelserna om ny återbetalningstid finns i studiestödslagen. Låntagare som fått nedsättning under minst tre år mot prövning av inkomsten kan få en ny återbetalningstid. Detsamma gäller för låntagare som får nya studielån

som uppgår till minst ett halvt prisbasbelopp beviljade under återbetalningstiden. Enligt studiestödslagen får en ny återbetalningstid bestämmas efter ansökan av låntagaren, om inte regeringen föreskriver något annat. Låntagare som fått nedsättning på grund av synnerliga skäl kan emellertid i dag inte få en ny återbetalningstid.

Nedsättning på grund av synnerliga skäl medges bl.a. då låntagare får försörjningsstöd under betalningsåret eller då låntagare tillfälligt har en begränsad betalningsförmåga på grund av oförutsedda händelser. Detta enligt CSN:s praxis. En nedsättning, som beviljas då låntagare får försörjningsstöd, innebär oftast en kortsiktig lösning av betalningssvårigheterna. För låntagare som under en längre period får försörjningsstöd och därför får nedsättning kommer antalet återbetalningsår att minska och de årliga annuiteterna att öka. Reglernas nuvarande utformning kan således medföra problem för låntagarna genom att det årliga beloppet att betala kan bli betydligt högre än i den ursprungliga betalningsplanen.

Mot denna bakgrund anser regeringen att regelverket skall ändras och bli mer enhetligt så att låntagare som under minst tre år fått nedsättning på grund av synnerliga skäl skall kunna få en ny återbetalningstid beslutad. Detta enligt samma bestämmelser som för låntagare som fått nedsättning mot prövning av inkomsten eller den som fått nya studielån beviljade under återbetalningstiden.

CSN:s uppföljning av 2001 års studiestödsreform visar bl.a. att en studerande som tar nya lån efter att han eller hon påbörjat återbetalningen av tidigare tagna studielån kan få stora förändringar av årsbeloppet. Detta kan i vissa fall medföra en besvärlig återbetalningssituation för den enskilde. Regeringen avser att se över frågan om hur återbetalningstiden i sådana fall kan justeras för den enskilde på ett enkelt sätt.

9.3 Var ärenden prövas vid överklagande

Regeringens förslag: Beslut om återbetalning av studielån som rör en person som är bosatt i Sverige skall överklagas hos den länsrätt inom vars domkrets personen hade sin hemortskommun när beslutet om återbetalning fattades. Beslut i övriga fall överklagas till den länsrätt inom vars domkrets det första beslutet i ärendet fattades.

Med hemortskommun avses den kommun där den fysiska personen var folkbokförd den 1 november året före det år då beslutet fattades. För den som var bosatt eller stadigvarande vistades här i landet under någon del av det år då beslut fattades, men som inte var folkbokförd här den 1 november föregående år, avses med hemortskommun den kommun där den fysiska personen först var bosatt eller stadigvarande vistades.

Promemorians förslag: Överensstämmer i allt väsentligt med regeringens förslag.

Remissinstanserna: CSN tillstyrker förslaget, men framför att utgångspunkten skall vara låntagarens folkbokföringsort vid beslutstillfället. Det kan medföra svårigheter att fastställa behörig länsrätt eftersom CSN i vissa fall kan sakna uppgift om hemortskommun.

En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Länsrätten i Västerbottens län*, *Domstolsverket* och *Skatteverket* tillstyrker förslaget. *Kronofogdemyndigheten i Stockholm* tillstyrker förslaget, men för fram att överklaganden från utomlands boende bör överklagas till den länsrätt inom vars domkrets det första beslutet i saken fattades. *Kammarrätten i Sundsvall* har inget att erinra mot de förslag som läggs fram i promemorian, men ifrågasätter om den s.k. närhetsprincipen bör vara styrande eftersom muntliga förhandlingar ytterst sällan förkommer.

ÖKS avstyrker förslaget och föreslår i stället att handläggningen av överklaganden om återbetalning av studielån bör ske samlat och därför i första hand föras över till ÖKS alternativt koncentreras till en eller två länsrätter. *Länsrätten i Västernorrlands län* avstyrker förslaget eftersom myndigheten är den enda länsrätt som handlägger avskrivning av lån på grund av synnerliga skäl eftersom dessa ärenden jämte en stor del av övriga avskrivningsärenden handläggs av CSN i Sundsvall. Länsrätten i Västernorrlands län för fram att länsrätten därför har en lång och bred erfarenhet av dessa mål. Vidare framför myndigheten att närhetsprincipen för den enskilde när det gäller studiestöds mål inte gör sig gällande på samma sätt som i socialförsäkrings- och skattemål.

Skälen för regeringens förslag: I samband med en omorganisation av CSN:s verksamhet under 2003 lades elva kontor ner och administrationen omstrukturerades. Tidigare hade CSN kontor i samtliga län. Beslut i ärenden om återbetalning av studielån överklagas enligt studiestödslagen hos allmän förvaltningsdomstol. Vilken länsrätt som ett ärende är knutet till bestäms genom s.k. forumregler. Enligt dessa regler skall beslut om återbetalning överklagas till den länsrätt inom vars upptagningsområde det CSN-kontor ligger som först prövade ärendet. Det innebär att överklaganden av återbetalningsärenden tidigare prövades av samtliga länsrätter, men efter myndighetens nedläggning av kontor och förändring av administrationen har antalet länsrätter som överprövar CSN:s beslut minskat. Den justering av bestämmelsen som regeringen nu föreslår kan genomföras utan att huvudprincipen om att beslut om återbetalning överklagas till samtliga länsrätter överges.

Till följd av detta anser regeringen att ärenden om återbetalning av studielån skall kunna överklagas till den länsrätt som har sitt upptagningsområde där låntagaren hade sin hemortskommun vid beslutstillfället. Med hemortskommun avses den kommun där den fysiska personen var folkbokförd den 1 november året före det år då beslutet fattades. För den som var bosatt eller stadigvarande vistades i här i landet under någon del av det år då beslut fattades, men som inte var folkbokförd här den 1 november föregående år, avses med hemortskommun den kommun där den fysiska personen först var bosatt eller stadigvarande vistades. En sådan reglering står i överensstämmelse med vad som gäller enligt rättegångsbalkens bestämmelser för ett stort antal typer av mål i allmän domstol och även med vad som gäller som huvudregel för fysiska personer inom skattelagstiftningen och lagen om allmän försäkring beträffande socialförsäkringsadministrationen.

Ärenden om återbetalning av studielån för låntagare bosatta i utlandet har under lång tid handlagts vid CSN:s kontor i Umeå, vilket innebär att Länsrätten i Västerbottens län har lång erfarenhet av att pröva dessa ärenden. Genom att beslut som rör personer som inte har en

hemortskommun i Sverige överklagas till den länsrätt som har sitt upptagningsområde där det beslutande CSN-kontoret finns kommer Länsrätten i Västerbottens län även i fortsättningen att pröva dessa ärenden.

Mot denna bakgrund föreslår regeringen att bestämmelserna om överklagande av återbetalning av studielån skall ändras så att beslut som avser låntagare bosatt i Sverige skall kunna överklagas hos den länsrätt inom vars domkrets personen hade sin hemortskommun när beslutet om återbetalning fattades. Beslut i övriga fall överklagas till den länsrätt inom vars domkrets det första beslutet i ärendet fattades.

9.4 Anpassning av äldre återbetalningsbestämmelser till EG-rätten för utomlands bosatta

Bakgrund

Omkring 51 000 låntagare som har studielån är bosatta utomlands, varav cirka 20 000 bor inom EU/EES-området. I de äldre återbetalningssystemen för studielån tagna t.o.m. den 30 juni 2001 gäller olika regler bl.a. beroende på om den återbetalningsskyldige är bosatt i Sverige eller utomlands.

I samband med att återbetalningsärenden överklagats av låntagare som är bosatta utomlands har domstolarna prövat om reglerna för återbetalning av studielån i dessa äldre återbetalningssystem är förenliga med EG-rättens bestämmelser om arbetstagares fria rörlighet. Regeringsrätten har den 17 maj 2002 (mål nr 3307–3309–2001) funnit att vissa äldre bestämmelser om återbetalning av studielån för utomlands bosatta låntagare måste anses strida mot gemenskapsrätten. Motivet är att dessa bestämmelser har bedömts kunna verka hindrande eller avskräckande för personer som önskar utöva sin rätt till fri rörlighet genom att exempelvis uppehålla sig i en annan medlemsstat i syfte att inneha anställning där. Detta har föranlett en översyn om ändringar behöver göras i svensk studiestödsreglering.

Att bestämma årsbelopp för utomlands bosatta

Studielån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001 betalas tillbaka med ett belopp som för varje år är fyra procent av den sammanlagda inkomsten enligt den senaste taxeringen. Låntagare som stadigvarande är bosatt utomlands beskattas i regel inte i Sverige och därför beräknas i stället årsbeloppet till en tjugondel av den kvarstående låneskulden. Det årliga belopp som skall betalas för dem som är bosatta utomlands bestäms alltså med hänsyn till skuldens storlek och de har därför inte samma möjligheter som låntagare bosatta i Sverige att få det årliga beloppet anpassat till betalningsförmågan, t.ex. vid en inkomstminskning. Alla låntagare har dock, oavsett om de bor i Sverige eller utomlands, samma förutsättningar att få det årliga beloppet nedsatt om det finns synnerliga skäl till detta.

De aktuella bestämmelserna om återbetalning av studielån i den äldre studiestödslagen i dess nyaste lydelse och som fortfarande tillämpas har följande lydelse:

8 kap. Återbetalning av studielån, studiestödslagen (1973:349)

4 § Årsbeloppet för ett kalenderår skall vara fyra procent av den återbetalningsskyldiges sammanräknade inkomst enligt den senaste taxeringen till statlig inkomstskatt. Som taxering gäller beslutet om taxering i första instans.

När det gäller sådana återbetalningsskyldiga som under det inkomstår den senaste taxeringen avser var bosatta utomlands eller var sjömän får regeringen föreskriva att återbetalningen i stället skall ske med ett belopp som svarar mot en tjugonedel av den kvarstående låneskulden, dock minst femton procent av basbeloppet det år återbetalningen skall göra.

Till det årsbelopp som den återbetalningsskyldige skall betala får läggas sådana avgifter som regeringen har föreskrivit med stöd av 1 § andra stycket.

Regeringens förslag: Det årliga belopp som skall betalas för låntagare med studielån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001 skall vara fyra procent av den återbetalningsskyldiges sammanlagda överskott av inkomst av tjänst, näringsverksamhet och kapital enligt den senaste taxeringen till svensk statlig inkomstskatt. Motsvarande skall gälla om han eller hon inte taxeras för sin huvudsakliga inkomst eller förmögenhet i Sverige. Det skall ankomma på regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om de förutsättningar som skall gälla vid fastställande av årsbeloppet när beskattningen inte huvudsakligen sker i Sverige.

I de fall det saknas uppgift om den återbetalningsskyldiges inkomst enligt huvudregeln skall återbetalningen i stället ske med ett belopp som motsvarar en tjugondel av den kvarstående låneskulden, dock minst femton procent av prisbasbeloppet det år återbetalningen skall göras.

CSN:s förslag: Överensstämmer i allt väsentligt med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna är positiva till CSN:s förslag. *Skatteverket* påpekar behovet av tydlig information till låntagarna om vissa bestämmelser kommer att tas bort eller förändras. *ÖKS* framhåller vikten av att reglerna för att fastställa det årliga beloppet utformas på ett sätt så att CSN har en reell möjlighet att fastställa årsbelopp även för de låntagare vars inkomstuppgifter kan vara svåra att fastställa. *Länsrätten i Uppsala län* anser att samma regelverk skall gälla för alla inom EU/EES bosatta personer. Även *Länsrätten i Jämtlands län* anser att låntagare bosatta i Sverige måste likställas med låntagare bosatta utomlands vid fastställandet av årsbeloppet.

Skälen för regeringens förslag: De äldre bestämmelserna om återbetalning av studielån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001 innebär att det årliga beloppet som skall betalas bestäms på olika sätt beroende på var den återbetalningsskyldige är bosatt.

Av Regeringsrättens dom (mål nr 3309–2001) framgår att bestämmelser som kan hindra eller avskräcka en medborgare i en medlemsstat från att lämna sitt hemland för att utöva anställning i en annan medlemsstat, utgör ett hinder för den fria rörligheten för arbetstagare. En tillämpning av 8 kap. 4 § andra stycket studiestödslagen och 8 kap. 2 § studiestödsförordningen om återbetalning av studielån för

låntagare som är bosatta utanför Sverige inom EU/EES-området anses därför strida mot det generella förbud mot diskriminering på grund av nationalitet som anges i Romfördraget. De aktuella äldre återbetalningsreglerna i studiestödsförfattningarna behöver därför ändras.

CSN har, på regeringens uppdrag, föreslagit att det aktuella regelverket om återbetalning av studielån för utomlands bosatta ändras så att reglerna neutraliseras i förhållande till låntagare bosatta i Sverige. Möjligheten att kontrollera inkomsterna för låntagare som är bosatta utomlands är begränsade. CSN föreslår därför att de nuvarande bestämmelserna för att bestämma det årliga beloppet för alla utomlands bosatta skall behållas men att låntagarna ges möjlighet att ansöka om att beloppet räknas om till fyra procent av inkomsten.

Remissinstanserna har i allt väsentligt tillstyrkt förslaget men länsrätten i Uppsala län anser att samma regelverk skall gälla för alla inom EU/EES bosatta personer. Även Länsrätten i Jämtlands län anser att låntagare bosatta i Sverige måste likställas med låntagare bosatta utomlands vid fastställandet av årsbeloppet.

Regeringen konstaterar att förutsättningarna att förändra regelverket i detta äldre återbetalningssystem kompliceras av att det rör sig om många låntagare med förhållandevis stora skulder. I januari 2004 hade 880 000 personer studielån i detta återbetalningssystem. Det är därför angeläget att inte förändra förutsättningarna för de återbetalningsskyldiga så att villkoren för återbetalning försämrats för vissa låntagare. Dessutom gäller de särskilda bestämmelserna för utomlands bosatta både för personer inom EU/EES-området och för personer i övriga världen. Behovet att anpassa regelverket till gemenskapsrätten gäller alltså bara för personer bosatta inom övriga EU/EES-området. Rätten till likabehandling behöver inte utsträckas längre än som är betingat av EG-rätten. Regeringen delar emellertid CSN:s uppfattning att det bl.a. av administrativa skäl är lämpligt med enhetliga regler. Reglerna måste dock utformas så att alla låntagare inom EU/EES likställs med låntagare bosatta i Sverige som flera remissinstanser påpekat. Mot denna bakgrund anser regeringen att det äldre regelverket för låntagare med studielån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001 skall ändras på följande sätt.

Årsbeloppet för ett kalenderår skall även fortsättningsvis enligt huvudregeln vara fyra procent av den återbetalningsskyldiges sammanlagda överskott av inkomst av tjänst, näringsverksamhet och kapital enligt den senaste taxeringen till svensk statlig inkomstskatt. Motsvarande skall gälla om han eller hon inte taxeras för sin huvudsakliga inkomst eller förmögenhet i Sverige. Avsikten är alltså att låntagare skall få det årliga beloppet bestämt till fyra procent av den huvudsakliga inkomsten oavsett om denna taxeras i Sverige eller utomlands. Beloppet kommer därmed att spegla betalningsförmågan. Det skall ankomma på regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om de förutsättningar som skall gälla vid fastställande av det årliga beloppet när beskattningen inte huvudsakligen sker i Sverige. Det gäller bl.a. bestämmelser om vad som räknas som inkomst i utlandet, hur dessa inkomster skall behandlas likvärdigt som sådan inkomst som taxeras i Sverige och hur sådana utländska inkomster skall intygas. Även avgränsningen för att kunna bedöma om låntagaren har sin huvudsakliga inkomst i landet eller

utomlands behöver närmare regleras. Detta rör t.ex. personer som bor i Sverige men arbetar utomlands. Det är viktigt att reglerna utformas så att hanteringen blir effektiv.

I de fall det saknas uppgift om den återbetalningsskyldiges inkomst enligt ovanstående huvudregel skall återbetalningen i stället ske med ett belopp som motsvarar en tjugondel av den återstående studieskulden vid varje årsskifte, dock minst femton procent av prisbasbeloppet det år återbetalningen skall göras. Det innebär att i de fall CSN inte kan få fram uppgifter om en persons taxering på automatisk väg, och i den mån den enskilde inte medverkar till att lämna sådana uppgifter, kommer det årliga beloppet som skall betalas att knytas till skuldens storlek och bestämmas till en tjugondel av skulden. Genom den föreslagna ändringen kommer, enligt regeringens mening, låntagare som varken är bosatta eller taxerar i Sverige att behandlas likvärdigt med låntagare som taxeras i Sverige i enlighet med den rättspraxis som hittills utvecklats på området.

Nedsättning av det årliga beloppet för utomlands bosatta

För studielån tagna före 1989 sker återbetalningen genom fasta årsbelopp relaterade till skuldens storlek. Bestämmelserna om beräkning av det årliga belopp som skall betalas är desamma oavsett om låntagaren är bosatt i Sverige eller utomlands. Beloppet kan sättas ned om den enskildes inkomst är lägre än den s.k. avgiftsgränsen. Detta gäller dock inte för låntagare som stadigvarande är bosatta utomlands och som normalt sett inte deklarerar inkomst i Sverige. Motivet är alltså att det saknas inkomstuppgifter för dessa låntagare. Alla låntagare har dock, oavsett om de bor i Sverige eller utomlands, samma förutsättningar att få det årliga beloppet nedsatt om det finns synnerliga skäl till detta.

De aktuella bestämmelserna om återbetalning av studielån i den äldre studiestödslagen i dess äldre lydelse och som fortfarande tillämpas har följande lydelse:

8 kap. Återbetalning av studiemedel, studiestödslagen (1973:349)

44 § Slutlig avgift utgår ej för avgiftsår under vilket den återbetalningsskyldiges avgiftsunderlag ej överstiger avgiftsgränsen.

Om ej särskilda skäl föranleder annat, skall den återbetalningsskyldiges avgiftsunderlag anses överstiga avgiftsgränsen för avgiftsår under vilket han icke varit bosatt i riket.

45 § För återbetalningsskyldig som hela avgiftsåret varit bosatt i riket utgår slutlig avgift med högst en femtedel av den del av avgiftsunderlaget som överstiger avgiftsgränsen.

Regeringens förslag: Alla låntagare med studielån tagna före 1989 skall, oavsett om de bor i Sverige eller utomlands, kunna få det årliga beloppet helt nedsatt om inkomsten inte är högre än den i lagen särskilt reglerade avgiftsgränsen. Om inkomsten är högre än avgiftsgränsen skall alla låntagare kunna få det årliga beloppet nedsatt till 20 procent av den inkomst som överstiger avgiftsgränsen.

CSN:s förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna är positiva till CSN:s förslag.

Skälen för regeringens förslag: De äldre bestämmelserna om återbetalning av studielån tagna före 1989 innebär bl.a. att det årliga belopp som skall betalas bestäms utan hänsyn till låntagarens inkomst. Anpassning till den enskildes betalningsförmåga sker med stöd av reglerna om nedsättning av årsbeloppet. Låntagare, som är bosatt i Sverige, kan få det årliga beloppet nedsatt om inkomsten inte är högre än en viss avgiftsgräns. Låntagarens inkomst jämförs alltså med denna beloppsgräns. Om inkomsten inte överskrider gränsen får låntagaren hel nedsättning. I annat fall sätts det årliga beloppet som skall betalas ned till 20 procent av den del av inkomsten som överstiger avgiftsgränsen. För de återbetalare som stadigvarande är bosatta utomlands anses dock inkomsten normalt överstiga detta belopp. Det innebär att utomlands bosatta låntagare, till skillnad från låntagare som bor i Sverige, inte har någon generell rätt att få det årliga beloppet som skall betalas nedsatt.

Av Regeringsrättens domar (mål nr 3307-08-2001) framgår att bestämmelser som kan hindra eller avskräcka en medborgare i en medlemsstat från att lämna sitt hemland för att utöva anställning i en annan medlemsstat, utgör ett hinder för den fria rörligheten för arbetstagare. Den aktuella bestämmelsen om nedsättning anses uppställa ett direkt villkor som låntagare går miste om när de bosätter sig i en annan medlemsstat. Regelverket behöver därför anpassas till gemenskapsrätten så att även utomlands bosatta låntagare behandlas på samma sätt och omfattas av samma system som det som övriga berörda omfattas av. I detta, det äldsta av de tre återbetalningssystemen, finns förhållandevis få återbetalningsskyldiga och antalet låntagare minskar för varje år, vilket även har inneburit att antalet ansökningar om nedsättning har minskat.

CSN har, på regeringens uppdrag, föreslagit att de särskilda bestämmelserna som gäller för utomlands bosatta upphävs. Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget. Mot bakgrund av den rättspraxis som hittills utvecklats på området föreslår regeringen att övergångsbestämmelserna till äldre lagstiftning ändras så att låntagare som är bosatta utomlands behandlas likvärdigt med låntagare som taxeras för sin inkomst i Sverige beträffande möjligheten att få det årliga beloppet nedsatt.

9.5 Efterkontroll av inkomst för äldre studielån

Bakgrund

Äldre studielån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001 betalas tillbaka med ett belopp som varje år är fyra procent av den sammanlagda inkomsten enligt den senaste taxeringen. Låntagare kan bl.a. få det årliga beloppet nedsatt om inkomsten minskat väsentligt under betalningsåret.

Det totala antalet låntagare i januari 2004 med studielån i detta återbetalningssystem var 880 000 personer, varav 330 000 låntagare även hade studielån i de övriga systemen.

Regeringens förslag: En efterkontroll av inkomst skall införas för låntagare med studielån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001 som fått det årliga beloppet nedsatt på grund av inkomstminskning.

Om det nedsatta preliminära årsbeloppet är lägre än det slutliga beloppet som fastställs skall mellanskillnaden betalas i efterhand.

Regeringen får meddela föreskrifter om att det i samband med efterkontrollen får tas ut administrationsavgifter i form av en tilläggsavgift och en expeditionsavgift som harmonierar med de administrativa avgifterna i de övriga återbetalningssystemen.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bl.a. CSN, Ekonomistyrningsverket (ESV), Skatteverket och Länsrätten i Västernorrlands län tillstyrker förslaget. Även Kronofogdemyndigheten i Stockholm tillstyrker förslaget till efterkontroll, men avstyrker förslaget att ta ut tilläggs- och expeditionsavgifter.

Skälen för regeringens förslag: De aktuella bestämmelserna finns i den äldre studiestödslagen i dess nyaste lydelse. Där föreskrivs att det årliga beloppet kan sättas ned om låntagarens inkomst under betalningsåret beräknas bli väsentligt lägre än den inkomst efter vilken beloppet som skall betalas har beräknats.

För låntagare som har studielån i de båda övriga återbetalningssystemen finns bestämmelser som, när taxeringen för betalningsåret är klar, möjliggör en kontroll av inkomstuppgifter som lämnats i ansökan om nedsättning. Om det preliminära beloppet som har satts ned är lägre än det slutliga beloppet som fastställs skall mellanskillnaden betalas i efterhand. För att bl.a. åstadkomma en drivkraft för låntagaren att meddela inkomständringar för betalningsåret får regeringen dessutom i dessa båda system bestämma att låntagaren skall betala en tilläggsavgift.

Ett stort antal låntagare har mer än ett studielån att återbetala och det är därför angeläget att bestämmelserna om återbetalning blir mer enhetliga och lättare att överblicka för den enskilde låntagaren. Detta gäller även administrationen som skall vara rättssäker och effektiv. Mot denna bakgrund anser regeringen att äldre bestämmelser om återbetalning skall ändras så att en efterkontroll av inkomst blir möjlig även för studielån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001. I samband med efterkontrollen bör CSN få ta ut administrationsavgifter i form av en tilläggsavgift och en expeditionsavgift som harmonierar med de administrativa avgifterna i de övriga återbetalningssystemen. Regeringen skall få föreskriva om sådana avgifter.

10.1 Ekonomiska konsekvenser

Aviserade resurser till reformen

Vissa förslag i denna proposition innebär ökade kostnader för statsbudgeten. De ekonomiska ramarna för reformerna har aviserats i 2004 års ekonomiska vårproposition (prop. 2003/04:100) och i budgetpropositionen för 2005 (prop. 2004/05:1). Utformningen av reglerna för tilläggsbidraget till studerande med barn och de förbättrade möjligheterna för äldre att studera med studiestöd har påverkats av dessa ramar.

Ett ekonomiskt utrymme om 450 miljoner kronor per år fr.o.m. 2006 har beräknats för ett tilläggsbidrag till studerande med barn. Enligt beräkningen kommer cirka 97 000 studerande med barn som finansierar studierna med studiemedel eller rekryteringsbidrag att kunna få ett tilläggsbidrag. Detta motsvarar cirka 60 000 årsstudieplatser för heltidsstuderande. Det statistiska underlaget är dock bristfälligt varför denna siffra måste betraktas som osäker. Kostnaderna för tilläggsbidraget ökar med antalet barn.

Beräkningarna grundas på framskrivningar av förhållanden som gällde 2002/2003. Det finns en stor osäkerhet i volymberäkningarna, vilket bl.a. Statskontoret påpekat i sitt remissyttrande. Framför allt är det inte möjligt att exakt beräkna de dynamiska effekter som ett tilläggsbidrag kan ge upphov till eftersom det inte finns några uppgifter på känsligheten för bidragsbenägenheten för de studerande. Indirekt har viss hänsyn tagits till dynamiska effekter i och med att omräkningen till helårsstuderande har gjorts i överkant. Någon större volymeffekt är dock inte att vänta eftersom det totala antalet studiestödsberättigande platser på högskolenivå är begränsat och kommunernas ekonomiska situation samt avskaffandet av det riktade statsbidraget till utbildning av vuxna inte förväntas ge någon expansion av vuxenutbildningen. Den totala volymen studerande påverkas alltså inte i någon större utsträckning av att ett tilläggsbidrag införs till studerande med barn.

I den Studiesociala utredningen, Studerande och trygghetssystemen (SOU 2003:130), beräknades ett förslag om tilläggsbidrag för studerande med barn bli avsevärt mycket dyrare än vad beräkningarna i denna proposition visar. Skillnaden beror främst på att större hänsyn tagits, i dessa beräkningar, till att antalet helårsstuderande med bidrag kraftigt skiljer sig från det totala antalet studerande. Dessutom grundas beräkningarna på faktiska förhållanden under 2002/2003, avseende andelen studiemedelstagare med barn upp till 16 år. Vidare baserade utredningen sina beräkningar på att tilläggsbidraget skulle vara pensionsgrundande.

Förslaget om överhoppningsbar tid för studerande som varit föräldralediga direkt före studierna (avseende rätten till tilläggsbidrag) beräknas öka utgifterna med cirka 130 000 kronor per år. Förändringen berör cirka 500 personer.

Vidare aviserade regeringen i budgetpropositionen förändringar av studiestödssystemet från den 1 juli 2006 så att fler äldre ges möjlighet att

studera med studiemedel. Förslaget innebär att 100 miljoner kronor beräknas för 2006 och ytterligare 150 miljoner kronor (totalt 250 miljoner kronor per år) fr.o.m. 2007. Vid utformningen av bestämmelserna har hänsyn tagits till dessa ramar. Kostnadsberäkningarna är dock osäkra dels beroende på ett något bristfälligt statistiskt underlag, dels beroende på att de dynamiska effekterna av förslagen är svåra att förutse. Eftersom antalet studieplatser på alla utbildningsnivåer är begränsat och inte förväntas öka leder dock förslagen bara delvis till kostnadsökningar. I viss utsträckning leder förändrade studiestödsregler till omfördelningar mellan olika studerandegrupper. I beräkningarna och skattningarna har dock försök gjorts att beakta osäkerheten i underlaget genom att de bygger på ett högsta antal tillkommande studiestödstagare. Totalt beräknas förslagen leda till att det som mest tillkommer cirka 5 500 studiemedelstagare. Den årliga kostnaden för höjningen av åldersgränsen beräknas till cirka 208 miljoner kronor, inklusive avgift för ålderspensioner, och kostnaden för en lånebegränsning i ett högre åldersintervall har uppskattats till 700 000 kronor. Vidare beräknas den ökade möjligheten för personer över 40 års ålder att kunna få undantag från veckobegränsningen i studiemedelssystemet kosta 16,3 miljoner kronor per år. De eventuella framtida kostnaderna för ökade avskrivningar uppskattas till cirka 24 miljoner kronor per år. Höjningen av åldersgränsen inom rekryteringsbidraget medför inga ökade kostnader eftersom utgifterna för detta bidrag lämnas inom en på förhand given ram.

Regeringen avser att återkomma till anslagsfrågorna i kommande budgetarbete.

Förslaget om förändringar i återbetalningsbestämmelserna medför dels att statens utgifter kommer att öka främst till följd av stigande ränte- och avskrivningskostnader, dels att statens utgifter kommer att minska genom att lånestocken krymper och därmed utgifterna. En minskad lånestock medför lägre risker och därmed lägre kostnader för avskrivningar. Tillkommande expeditions- och tilläggsavgifter ger upphov till ökade inkomster. De ändrade forumreglerna vid överklagande av ärenden om återbetalning kommer att påverka ärendemängden vid de enskilda länsrätterna, men antas inte innebära kostnadsökningar för domstolsväsendet. Sammantaget bedömer regeringen att förslagen beträffande återbetalningssystemen ryms inom nuvarande ekonomiska ramar och därmed inte medför några ökade kostnader för staten.

Administrationskostnader

Förslagen om ett tilläggsbidrag till studerande med barn och förbättringar för äldre studerande föranleder vissa kostnader för CSN bl.a. avseende programmering, prövning av rätt till stöd, utveckling av kontrollrutiner gentemot Skatteverket, utbetalningsrutiner, prognosarbete och informationsinsatser.

Kostnader för systemutveckling och administration med anledning av tilläggsbidraget skall finansieras inom ramen för beräknade resurser. Utvecklingen finansieras initialt genom lån i Riksgäldskontoret och belastar därefter anslaget med utgifter på cirka 7,6 miljoner kronor årligen för amorteringar och räntor under de fem första åren.

Sammantaget beräknas utvecklings- och administrationskostnaderna till 10 miljoner kronor årligen de första fem åren och sedan till 2,4 miljoner kronor för enbart administration. Förslaget om förbättrade möjligheter till studiestöd för äldre studerande kommer att medföra ett ökat antal ansökningar om studiemedel men samtidigt en förenklad administration jämfört med nuvarande bestämmelser. Vissa engångskostnader beräknas dock uppstå vid införandet, för bl.a. systemförändringar och omarbetning av informationsmaterial. CSN:s kostnader för dessa initiala insatser skall finansieras inom ramen för reformen. Utvecklingskostnaderna för de förbättringar som föreslås för äldre studerande beräknas till en miljon kronor.

10.2 Administrativa konsekvenser

Förslaget om införandet av ett tilläggsbidrag bedöms få konsekvenser för CSN:s administration. Studiestödsadministrationen omfattar mycket stora volymer och kräver i så stor utsträckning som möjligt maskinell hantering för att vara effektiv. Eftersom utformningen av tilläggsbidraget inte helt kan hanteras automatiskt och dessutom fordrar ytterligare kontrollrutiner minskar den andel ärenden som kan hanteras maskinellt. Förslaget om förbättrade möjligheter för äldre att finansiera sina studier med studiestöd bedöms medföra ett ökat ansökningsantal, men samtidigt ge en något förenklad administration. Dessa båda effekter bedöms ta ut varandra. Mer enhetliga regler inom och mellan de olika återbetalningssystemen kommer också att förenkla administrationen.

10.3 Konsekvenser för den enskilde

De presenterade satsningarna kommer att bidra till att fler studerandegrupper, äldre studerande och studerande med barn, ges ökade ekonomiska förutsättningar att påbörja studier. Förslagen syftar till att främja barn i ekonomiskt utsatta familjer och att underlätta för föräldrar att studera. Studiestödstagare med barn får en direkt förstärkning av ekonomin genom införandet av ett tilläggsbidrag. För en heltidsstuderande som får studiemedel eller rekryteringsbidrag innebär detta ett skattefritt bidrag på totalt 533 kronor per studiemånad till den som har vårdnaden om ett barn, 871 kronor för två barn och 1 049 kronor för tre barn. Beloppen förutsätter dock att inte båda vårdnadshavarna studerar samtidigt. I normalfallet har en studerande nio studiemånader per år, men utbetalning sker vanligtvis vid tio tillfällen.

Satsningen på ett tilläggsbidrag inom studiestödssystemet skall också ses tillsammans med de övriga satsningar som genomförs för att förstärka situationen för barn i ekonomiskt utsatta familjer. I budgetpropositionen för 2005 förde regeringen fram förslag på höjda barnbidrag och höjda flerbarnstillägg. Flerbarnstillägg skall dessutom ges redan från andra barnet. Dessutom skall bostadsbidragen och underhållsstödet höjas. Sammantaget kommer de olika satsningarna att leda till att ekonomiskt utsatta familjer med barn, däribland hushåll där någon av föräldrarna studerar, kommer att få en väsentligt förbättrad

ekonomisk situation. Vidare förbättras möjligheten att finansiera studier med studiestöd för personer längre upp i åldrarna, vilket utökar möjligheten till livslångt lärande.

Förslagen till förändringar i återbetalningssystemen innebär förenklingar i och mellan systemen, vilket gör dem mer överblickbara för den enskilde låntagaren, framför allt beträffande låntagare bosatta utomlands och låntagare med mer än ett studielån.

10.4 Konsekvenser för jämställdheten

Studiestödssystemet är i dag utformat på ett könsneutralt sätt. Stödet är generellt utformat på så sätt att alla får lika stora belopp. En majoritet av dem som studerar är kvinnor.

Nuvarande regler för tilläggsloan missgynnar vissa studerande som på grund av föräldraledighet har fått en inkomstminskning som medför att tilläggsloan inte kan lämnas. De skillnader i inkomst som i dag kan finnas mellan studerande med eller utan barn får mindre betydelse för rätten till tilläggsloan när den tid, som studerande varit föräldraledig direkt före studierna, görs överhoppningsbar.

10.5 Fördelningsmässig träffsäkerhet

Fördelningseffekter av ett tilläggsbidrag

Studerande med barn har i genomsnitt låga inkomster och detta gäller i högsta grad flerbarnsfamiljer. Under 2002 tillhörde närmare hälften av de studerande med barn de 20 procent av hushållen som hade de lägsta inkomsterna i Sverige. Avsikten med det nya tilläggsbidraget är att förbättra situationen för denna ekonomiskt svaga grupp genom att tilläggsbidraget ges till studerande med barn samt att det totala bidragsbeloppet ökar med antalet barn. Detta medför att av alla barnfamiljer är det de ekonomiskt svaga barnfamiljerna som vinner mest på förslagen.

Diagram 1 och 2 visar den fördelningspolitiska träffsäkerheten av förslaget med ett tilläggsbidrag. Här mäts den totala effekten på alla inkomstagare inom respektive inkomstdecil av att införa tilläggsbidraget¹⁰. Av diagram 1 framgår att ensamstående i de fem lägsta inkomstklasserna (decil 1-5) får den största förändringen i inkomst. Det innebär att de femtio procent med de lägsta inkomsterna, av ensamstående med barn, gynnas mest av tilläggsbidraget. Av diagram 2 framgår att den genomsnittliga förändringen inte blir lika stor för sammanboende med barn som för ensamstående, men det framgår tydligt att största delen går till dem i de lägsta inkomsterna.

¹⁰ Inkomstklasserna är skapade som deciler vilket innebär att hushållen är uppdelade i tio lika stora grupper sorterade efter stigande inkomst. Den lägsta decilen (decil 1) innehåller de 10 procent av hushållen som har de lägsta inkomsterna och den högsta decilen (decil 10) innehåller de 10 procent av hushållen som har de högsta inkomsterna.

Diagram 1

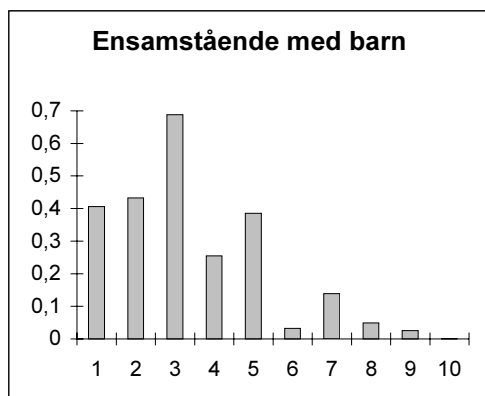
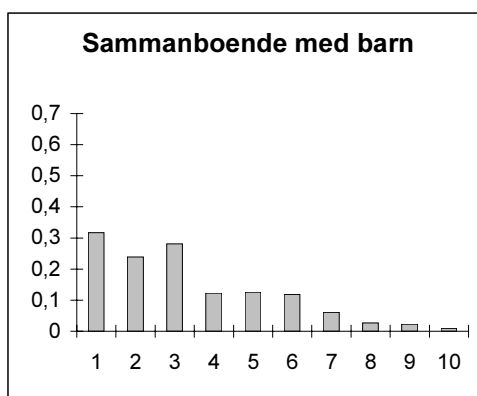

Diagram 2

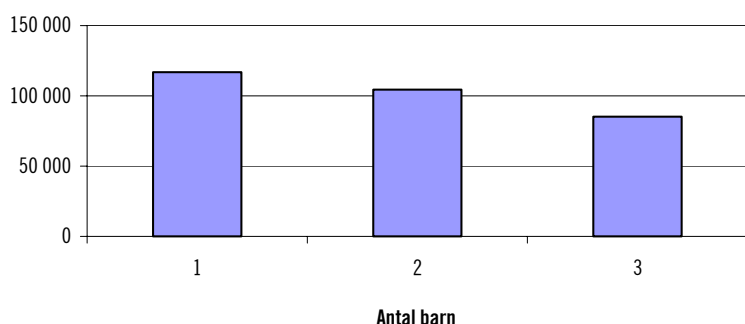
Källa: Finansdepartementets beräkningar i databasen HEK (Hushållens ekonomi) 2002.

Inkomststandarden för studerande

En indikation på hur viktigt det är att även ta hänsyn till antalet barn i utformandet av tilläggsbidraget kan åskådliggöras med hjälp av diagram 3. Av diagrammet framgår att inkomststandarden¹¹ för studiemedelstagare märkbart sjunker med antalet barn. Medianvärdet av inkomststandarden beräknas 2006 vara drygt 25 procent lägre för en trebarnsfamilj än motsvarande för en enbarnsfamilj.

Prognos på studiemedelstagares inkomststandard beroende på antal barn, median i kronor 2006

Diagram 3

Källa: Socialdepartementets beräkningar i HEK 2002.

För närmare beskrivning av fördelningseffekterna av den samlade s.k. barnmiljarden se *bilaga 2*.

¹¹ Med inkomststandard avses disponibel inkomst där hänsyn tagits till försörjningsbördan. Inkomststandarden mäts per konsumtionsenhet och är ett mått för hela hushållet.

Regeringens förslag: Förslaget om det nya tilläggsbidraget medför följdändringar i annan lagstiftning.

Tilläggsbidraget skall lämnas från den 1 januari 2006 då författningsregleringarna träder i kraft.

Författningsändringarna till följd av att möjligheterna förbättras för äldre att studera med studiestöd skall träda i kraft den 1 juli 2006. Detsamma gäller förtydligandet beträffande tidigare utländsk utbildning.

Övriga författningsregleringar skall träda i kraft den 1 januari 2006.

Skälen för regeringens förslag: Förslaget om ett tilläggsbidrag till studerande med barn medför ändringar i studiestödslagen (1999:1395) och i lagen (2002:624) om rekryteringsbidrag till vuxenstuderande. Förslaget medför vidare förtydliganden i lagen (1993:737) om bostadsbidrag, lagen (1996:1030) om underhållsstöd, lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension samt lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl. Utgångspunkten är att tilläggsbidraget skall lämnas från den 1 januari 2006. Författningsändringarna skall därför träda i kraft vid denna tidpunkt.

Författningsändringarna i studiestödslagen och i lagen om rekryteringsbidrag till vuxenstuderande som behövs till följd av att möjligheterna förbättras för äldre att studera med studiestöd skall träda i kraft den 1 juli 2006. Detsamma gäller förtydligandet beträffande tidigare utländsk utbildning.

Övriga författningsregleringar skall träda i kraft den 1 januari 2006.

12 Författningskommentarer

12.1 Förslaget till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)

3 kap. 23 §

I paragrafens *första stycke* införs ett krav på två års sammanhängande bosättning i Sverige under de senaste fem åren för att komma i fråga för studiemedel vid studier utanför Sverige. Detta krav på anknytning till Sverige skall gälla lika för alla och följaktligen oberoende av medborgarskap, folkbokföring etc. I lagtexten har inte närmare definierats vad som skall utgöra bosättning i lagens mening. Det finns i svensk lagstiftning på flera olika håll krav på bosättning. Grundläggande bestämmelser finns i folkbokföringslagen (1991:481). I socialförsäkringslagen (1999:799) anses den vara bosatt i Sverige som har sin egentliga hemvist här, se 2 kap. 1 §. Det bosättningsbegrepp som i dag används i socialförsäkringslagstiftningen bör lämpligen användas.

I *andra stycket* bemyndigas regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om undantag från bosättningskravet i första stycket. I övrigt ändras bemyndigandet inte i sak.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 7.3.

Genom det nya *fjärde stycket* införs en samordningsbestämmelse som innebär att den som erhåller svenskt studiestöd inte samtidigt skall kunna uppbära motsvarande studiefinansiering från något annat land. Samordningsbestämmelsen gäller både vid studier i Sverige och utomlands. Aktualiseras dubbel studiefinansiering, genom att den sökande uppger att han eller hon beviljats utländsk studiefinansiering eller att Centrala studiestödsnämnden genom informationsutbyte får uppgift om att sökanden har beviljats sådant stöd, har den utländska finansieringen företräde på så sätt att svenskt studiemedel inte får lämnas för den tid som den studerande uppbär utländsk studiefinansiering. Detta gäller oavsett storleken på den utländska studiefinansieringen. Med utländsk studiefinansiering avses i första hand offentligt finansierad studieförsörjning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om vilken utländsk studiefinansiering som skall omfattas av denna samordningsbestämmelse.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 7.4.

6 kap. 10 §

I paragrafens *första stycke, första meningen* anges att beslut som rör en person som är bosatt i Sverige får överklagas till den länsrätt inom vars domkrets personen var bosatt, dvs. där han eller hon hade sin hemortskommun när beslutet fattades. Vid överklagande av återbetalningsbeslut enligt denna lag blir denna forumbestämmelse tillämplig i de allra flesta fall. Enligt *andra meningen* skall återbetalningsbeslut enligt denna lag i övriga fall överklagas till den länsrätt inom vars domkrets det första beslutet i ärendet överklagades. Denna reglering motsvarar vad som gäller enligt 20 kap. 11 § andra stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring. Bestämmelsen i *andra meningen* tar sikte på de fall där den klagande inte är bosatt i Sverige.

I *andra stycket* anges vad som avses med hemortskommun. Bestämmelsen motsvarar 20 kap. 11 § tredje stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring samt 22 kap. 1 a § andra stycket skattebetalningslagen (1997:483).

Paragrafen har behandlats i avsnitt 9.3.

Övriga ändringar

I 3 kap. 3 § anges att studiemedel får lämnas längst till och med det kalenderår då den studerande fyller 54 år. Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.1.

I 3 kap. 8 § införs ett förtydligande beträffande utländsk utbildning samt en möjlighet att erhålla studiemedel under längre tid än vad som gäller i dag från och med det kalenderår den studerande fyller 40 år. Avsnitten har behandlats i avsnitten 8 respektive 6.4.

I 3 kap. 9 § anges att den s.k. lånetrappan, dvs. nedtrappningen i rätten att låna inom studiemedelssystemet, skall påbörjas vid 45 års ålder.

Dessutom ändras paragrafen så att tidigare studielån som har återbetalats eller avskrivits i sin helhet inte skall påverka prövningen av rätten till nya veckor med studielån. Paragrafen har behandlats i avsnitten 6.2 och 6.3.

Genom de nya 13 a och b §§ införs ett tilläggsbidrag i studiemedelssystemet. Regleringen har behandlats i avsnitt 5.

I 4 kap. 6 § ges en möjlighet för låntagare som under minst tre år har beviljats nedsättning av årsbeloppet på grund av synnerliga skäl att få en ny återbetalningstid. Ändringen har behandlats i avsnitt 9.2.

I ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna införs fyra nya punkter, 13–16, som reglerar vissa ändringar beträffande återbetalning av äldre studielån, dvs. lån tagna mellan den 1 juli 1973 och den 30 juni 2001. I punkten 13 införs en forumbestämmelse som motsvarar den som förslås i 6 kap. 10 §. I punkterna 14 och 15 sker en anpassning till EG-rätten när det gäller återbetalning av äldre studielån för utomlands bosatta. I punkten 16 införs en möjlighet till efterkontroll av inkomst för låntagare med äldre studielån vilka fått det årliga beloppet nedsatt på grund av inkomstminskning.

Ändringarna har behandlats i avsnitten 9.3 – 9.5.

12.2 Övriga lagförslag

I lagen (2002:624) om rekryteringsbidrag till vuxenstuderande höjs åldersgränsen till 54 år och införs ett tilläggsbidrag på motsvarande sätt som i studiestödslagen. Ändringarna har behandlats i avsnitten 6.5 respektive 5.7.

Tilläggsbidraget, både som studiemedel och rekryteringsbidrag, skall inte beaktas vid beräkning av bostadsbidrag och bostadstillägg till pensionärer samt vid återbetalning av underhållstöd. Samordningen har behandlats i avsnitt 5.4. Tilläggsbidraget skall inte tillgodoräknas som pensionsgrundande belopp. Bestämmelsen behandlas i avsnitt 5.3.

Studiemedel

Tilldelning av studiemedel

Studiemedlen är rättighetsstyrda på så sätt att studiemedel kan lämnas till alla som studerar vid en viss utbildning om vissa grundvillkor är uppfyllda. Studiemedel får lämnas till studerande vid universitet och högskolor och annan utbildning på eftergymnasial nivå. Andra eftergymnasiala utbildningar är t.ex. kvalificerade yrkesutbildningar och en del folkhögskoleutbildningar. Studiemedel får också lämnas till studerande fr.o.m. det andra kalenderhalvåret den studerande fyller 20 år för utbildning på grundskole- och gymnasienivå. Till denna kategori räknas bl.a. den kommunala vuxenutbildningen och vissa utbildningar vid folkhögskolor. Studiemedel kan även under vissa förutsättningar lämnas för studier utomlands.

För varje utbildningsnivå finns en gräns för hur många veckor studiemedel kan lämnas. För studier på grundskolenivå kan studiemedel beviljas i högst 40 veckor. För den som inte sedan tidigare har grundskoleutbildning kan studiemedel dock beviljas i 80 veckor och den som dessutom behöver färdighetsträning i t.ex. läsning och räkning kan få studiemedel i högst 100 veckor.

Den som läser på gymnasienivå kan få studiemedel i högst 80 veckor om han eller hon har en treårig gymnasieutbildning eller motsvarande. Den som inte har en treårig gymnasieutbildning kan få studiemedel i högst 120 veckor.

För studier på eftergymnasial nivå kan studiemedel lämnas i högst 240 veckor.

Utöver nämnda veckogränser kan studiemedel bara lämnas om det finns synnerliga skäl. Som synnerligt skäl räknas t.ex. funktionshinder eller andra mycket speciella omständigheter.

Studiemedel kan beviljas t.o.m. 50 års ålder. Mellan 51 och 55 års ålder kan studiemedlens bidragsdel beviljas för studier vid vissa utbildningar inom områden där det råder brist på arbetskraft. Vilka dessa bristyrkesområden är beslutas av regeringen.

En begränsning av rätten att låna sker mellan 41 och 50 års ålder, enligt en så kallad lånetrappa där den som är 41 år kan låna i högst 220 veckor och den som är 50 år kan låna i högst 40 veckor. Tidigare tagna studielån skall räknas in i det högsta antal låneveckor som kan beviljas och minskar således lånemöjligheten.

För rätt till fortsatta studiemedel ställs krav på studieresultat. Vid prövningen av studieresultatet tas hänsyn till förhållanden av personlig natur som kan antas ha inverkat på studierna.

Studiemedlens storlek är knuten till prisbasbeloppet. Beloppen varierar med den studieomfattning som den studerande har. Studiemedel kan beviljas med 50, 75 eller 100 procent av heltid. Studiemedlen består av en bidragsdel och en frivillig lånedel.

Det finns två olika bidragsnivåer i studiemedlen. Den generella bidragsnivån utgör cirka 34,5 procent av studiemedlens totalbelopp och den högre bidragsnivån motsvarar 82 procent av totalbeloppet. Den högre bidragsnivån kan lämnas fr.o.m. 25 års ålder och riktar sig främst till studerande på grundläggande och gymnasial nivå som inte har sådan utbildning sedan tidigare. Studiebidraget är skattefritt och pensionsgrundande.

Studiemedelsbelopp i kronor, 2005

<i>Per vecka</i>	<i>Bidrag</i>	<i>Lån</i>	<i>Totalt</i>
<i>-generella nivå</i>	594	1 135	1 729
<i>-högre nivå</i>	1 418	311	1 729

<i>Per studieår om 40 veckor</i>	<i>Bidrag</i>	<i>Lån</i>	<i>Totalt</i>
<i>-generella nivå</i>	23 760	45 400	69 160
<i>-högre nivå</i>	56 720	12 440	69 160

Förutom de ordinarie studiemedlen kan studerande som är minst 25 år och som före studiernas början hade en inkomst på minst 415 procent av prisbasbeloppet (163 510 kronor 2005) beviljas ett tilläggs lån på 390 kronor per vecka. Studerande som har merkostnader i samband med sina studier, t.ex. för resor eller dubbelt boende, kan beviljas merkostnadslån som täcker hela eller delar av dessa kostnader.

Studiemedelstagaren får ha en inkomst upp till en viss nivå, den s.k. fribeloppsgränsen, utan att studiemedlen reduceras. Fribeloppet är kopplat till det antal veckor studiemedel utbetalas för och bestäms per kalenderhalvår. Vid studier på heltid i 20 veckor under ett halvår är fribeloppet 49 250 kronor under 2005. Om fribeloppsgränsen överskrids minskas studiemedlen med 50 procent av den överskjutande inkomsten. Den som läser under kortare tid får ett högre fribelopp och för den som läser under längre tid minskar fribeloppet. Den inkomst som påverkar studiemedlen är den sammanlagda inkomsten. Med sammanlagd inkomst avses summan av överskottet i inkomstlagen tjänst, näringsverksamhet och kapital före allmänna avdrag. Om något av delbeloppen är negativt räknas det som noll kronor.

Återbetalning av studielån

Till följd av de förändringar som har gjorts i studiestödssystemet genom åren, finns det för närvarande tre parallella återbetalningssystem. Dessa avser studielån tagna före 1989, studielån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001 samt studielån tagna efter den 30 juni 2001. Många låntagare har studielån i mer än ett system.

I de tre återbetalningssystemen finns det särskilda trygghetsregler som gör det möjligt att få det årliga beloppet som skall betalas nedsatt till ett lägre belopp. Hur trygghetsreglerna och det årliga beloppet bestäms skiljer sig åt mellan systemen.

För låntagare som har studielån i mer än ett återbetalningssystem finns möjlighet till en årlig samordning av betalningen av de båda äldre studielånen. Det är också möjligt att varaktigt överföra det äldsta studielånet till det näst äldsta återbetalningssystemet. Låntagare som har äldre studielån och samtidigt studielån i det nyaste återbetalningssystemet kan lägga samman lånen. Lånen slås då ihop och en ny återbetalningstid och ett nytt årligt belopp beräknas enligt de nya bestämmelserna.

Studielån tagna efter den 30 juni 2001

I det nyaste återbetalningssystemet börjar återbetalningen av studielånet vid början av det kalenderår som kommer tidigast sex månader efter det att en låntagare senast fick studiemedel. Återbetalningen är uppbyggd som en form av annuitetslån. Återbetalning sker med ett årligt belopp som baseras på skuldens storlek, räntan för året, det antal år som återbetalningen beräknas pågå samt ett uppräkningsstal på två procent per år. Genom konstruktionen med ett uppräkningsstal blir årsbeloppet lägre under den första delen av återbetalningstiden för att sedan öka. Återbetalningstiden är normalt 25 år eller det antal år som återstår tills låntagaren fyller 60 år. För den som har en liten skuld kan återbetalningstiden bli kortare eftersom årsbeloppet aldrig kan bli lägre än 15 procent av prisbasbeloppet (5 910 kronor 2005).

Det finns trygghetsregler som innebär att låntagaren inte behöver betala av på sitt studielån under tid som han eller hon studerar med studiestöd (gäller inte rekryteringsbidrag), gör totalförsvarspåbudsplikt eller utbildar sig till reserv- eller yrkesofficer, eller om det i något annat fall finns synnerliga skäl.

Andra trygghetsregler medför att det årliga belopp som skall betalas kan sättas ned mot prövning av inkomsten under betalningsåret. Beloppet kan sättas ned till fem procent av låntagarens sammanlagda inkomst t.o.m. det år han eller hon fyller 49 år, och till sju procent av inkomsten fr.o.m. det år han eller hon fyller 50 år. För den som har fyllt 50 år skall även 20 procent av eventuell förmögenhet som överstiger 2,75 prisbasbelopp (108 350 kronor för år 2005) läggas till inkomsten. Förutsättningen för att få nedsättning till fem eller sju procent av den sammanlagda inkomsten är att årsbeloppet minskar med mer än tre procent av prisbasbeloppet (1 182 kronor för år 2005) i jämförelse med det ursprungliga årsbeloppet. Om årsbeloppet efter nedsättning blir lägre än fem procent av prisbasbeloppet (1 970 kronor för år 2005) sätts beloppet ner till noll kronor.

Inkomstuppgifter som lämnats i samband med nedsättning av årsbeloppet jämförs med uppgifter om inkomst från Skatteverket. Om det visar sig att låntagaren betalat ett för lågt preliminärt belopp skall mellanskillnaden betalas i efterhand. Dessutom tillkommer en tilläggsavgift på sex procent på mellanskillnaden.

Studielånet löper med ränta från det första utbetalningstillfället. Räntan fastställs av regeringen i början av varje kalenderår och beräknas på ett genomsnitt av statens upplåningskostnad de tre senaste åren. Räntan är inte avdragsgill. Räntan är 2,8 procent under 2005.

Eventuellt kvarstående studielån skrivs av i början av det år som låntagaren fyller 68 år. Avskrivning kan också ske om det finns synnerliga skäl eller om en person vid vuxen ålder har tagit studielån både för studier på gymnasienivå och därefter på eftergymnasial nivå. En del av skulden för gymnasieutbildningen kan då skrivas av. Avskrivning sker också vid dödsfall.

Studielån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001

I det näst äldsta återbetalningssystemet börjar återbetalningen av studielånet vid början av det kalenderår som kommer tidigast sex månader efter det att en låntagare senast fick studiestöd. Återbetalningen är relaterad till låntagarens inkomst. Låntagaren betalar fyra procent av den sammanlagda inkomsten enligt den senaste taxeringen. De ekonomiska förhållandena kan ha förändrats sedan taxeringen, t.ex. på grund av arbetslöshet. Om inkomsten beräknas minska med minst 15 procent under betalningsåret i jämförelse med den inkomst som ligger till grund för årsbeloppet, kan årsbeloppet sättas ned till 4 procent av den beräknade inkomsten. Om beloppet blir lägre än tre procent (1 182 kronor för 2005) av prisbasbeloppet lämnas hel nedsättning.

Det årliga beloppet som skall betalas kan även sättas ned om låntagaren; bedriver nya studier med studiestöd (dock inte rekryteringsbidrag), gör totalförsvarsplikt eller utbildar sig till reserv- eller yrkesofficer, eller om det i något annat fall finns synnerliga skäl. Nedsättning på grund av synnerliga skäl tillämpas mycket restriktivt. Ett synnerligt skäl kan t.ex. vara att låntagaren varaktigt är beroende av försörjningsstöd.

Studielån tagna före 1989

I det äldsta återbetalningssystemet började återbetalningen två år efter det att låntagaren senast hade stöd. Det årliga beloppet som skall betalas är knutet till skuldens storlek och hur gammal låntagaren var när han eller hon började betala tillbaka studielånet. Den som har låg inkomst kan få beloppet helt eller delvis nedsatt. Om låntagarens sammanlagda inkomst (minskad med ett eventuellt barnavdrag) inte är högre än ett visst belopp, en så kallad avgiftsgräns (tre och ett halvt prisbasbelopp) får låntagaren hel nedsättning. (Barnavdraget motsvarar ett prisbasbelopp och avser barn under tio år.) I annat fall sätts beloppet ned till 20 procent av skillnaden mellan inkomsten och avgiftsgränsen, under förutsättning att det ursprungliga beloppet från början är högre än det nya beloppet. Den nedsatta avgiften kan dock aldrig bli högre än fem procent av inkomsten.

Vid en ansökan om nedsättning på grund av inkomstminskning sätts det årliga beloppet ned preliminärt. En prövning görs sedan när taxeringen för inkomståret är klar. Kontrollen görs genom att CSN hämtar uppgifter om inkomster i Sverige hos Skatteverket. Därefter fastställs ett slutligt belopp. I de fall det slutliga beloppet är högre än det preliminära beloppet skall mellanskillnaden betalas i efterhand. Dessutom tillkommer en tilläggsavgift som är tolv procent av mellanskillnaden.

Det årliga beloppet som skall betalas kan även sättas ned om låntagaren; bedriver nya studier med studiestöd (dock inte rekryteringsbidrag), gör totalförsvarsplikt eller utbildar sig till reserv- eller yrkesofficer, eller om det i något annat fall finns synnerliga skäl. Nedsättning på grund av synnerliga skäl tillämpas mycket restriktivt. Ett synnerligt skäl kan t.ex. vara att låntagaren varaktigt är beroende av försörjningsstöd.

Rekryteringsbidrag till vuxenstuderande

Rekryteringsbidrag till vuxenstuderande infördes 2003. Bidraget som kan lämnas till personer som är minst 25 år är avsett att användas som ett verktyg inom ramen för kommunens uppsökande verksamhet för att stimulera till studier på grundläggande eller gymnasial nivå. Målgruppen för rekryteringsbidraget är den som har kort tidigare utbildning och som är arbetslös, riskerar arbetslöshet eller som på grund av funktionshinder behöver längre tid för att uppnå studiemålen.

Rekryteringsbidrag kan lämnas i högst 50 veckor. De veckor rekryteringsbidrag lämnas påverkar inte rätten till studiemedel, dvs. de räknas inte in i det högsta antal veckor som studiemedel kan lämnas för olika utbildningsnivåer.

Rekryteringsbidrag kan lämnas t.o.m. 50 år. För att kunna få rekryteringsbidrag får den som ansöker inte ha haft studiemedel eller något annat studiestöd under de fem senaste åren.

Rekryteringsbidrag beviljas för 20, 50, 75 eller 100 procents studietakt. Bidraget kan beviljas med två olika bidragsnivåer, en generell och en högre. Den högre bidragsnivån kan lämnas till den som haft en inkomst de tolv månaderna före studiernas början som uppgår till minst 415 procent av prisbasbeloppet (163 510 kronor 2005). Rekryteringsbidraget är i sin helhet ett bidrag som är skattefritt samt pensions- och semesterlönegrundande.

Belopp med rekryteringsbidrag, i kronor, 2005

Per vecka

<i>-generella nivå</i>	1 729
<i>-högre nivå</i>	2 119

Per studieår om 40 veckor

<i>-generella nivå</i>	69 160
<i>-högre nivå</i>	84 760

Den studerande får ha en inkomst upp till en viss nivå, den s.k. fribeloppsgränsen, utan att rekryteringsbidraget reduceras. Fribeloppet är kopplat till det antal veckor rekryteringsbidrag beviljas och bestäms per kalenderhalvår.

Den sökandes hemkommun rekryterar personer till studier bl.a. med hjälp av stödet. Det är dock CSN som beslutar om rekryteringsbidraget.

Varje kommun tilldelas en särskild resursram för rekryteringsbidraget. Prop. 2004/05:111
Rekryteringsbidrag beviljas så länge de medel som avsatts räcker och Bilaga 1
bidraget beviljas i den ordning ansökningarna kommer in till CSN.

I denna bilaga, som har sammanställts inom Finansdepartementet, presenteras budget- och inkomstfördelningseffekterna av de åtgärder som omfattas av regeringens satsning på barn i ekonomiskt utsatta familjer. Följande regelförändringar ingår:

- Tilläggsbidrag till studerande med barn (se Ds 2004:53 och prop. 2004/05:111 Förstärkning av studiestödet¹²)
 - 480 kronor/månad för 1 barn
 - 784 kronor/månad för 2 barn
 - 944 kronor/månad för 3 barn
 - + 160 kronor/månad för barn däröver
- Höjt bostadsbidrag (se promemoria Reformerat bostadsbidrag dnr S2004/9161/SF och prop. 2004/05:112 Ändrade regler för bostadsbidrag).
 - En ersättningsnivå för bidraget till bostadskostnader för barnfamiljer
 - Ett *umgängesbidrag införs*
 - Det särskilda bidraget för hemmavarande barn höjs till:
 - 950 kronor/månad för 1 barn
 - 1 325 kronor/månad för 2 barn
 - 1 750 kronor/månad för 3 eller fler barn
- Underhållsstödet höjs (SOU 2003:42 Ett reformerat underhållsstöd och prop. 2005/05:116 Ett reformerat underhållsstöd.)
 - 100 kronor/månad
 - Fribeloppet för återbetalningsskyldiga höjs till 100 000 kronor
 - Ändrade avrundningsregler (50 kronor per barn)

Effekterna har beräknats med hjälp av mikrosimuleringsmodellen FASIT. Analyserna avser förändringar i ekonomisk standard uttryckt som justerad disponibel inkomst. Redovisningen avser genomsnittlig procentuell förändring inom olika grupper. När åtgärderna utvärderas jämförs utfallet med de regler som antas komma att gälla 2006. Beräkningarna är statiska, hushållen antas alltså inte i något avseende förändra sitt beteende till följd av regeländringarna.

Effekter på de offentliga utgifterna

De föreslagna regelförändringarna påverkar dels olika anslag direkt men de får också följdeffekter på transfereringar såsom ekonomiskt bistånd (socialbidrag) och bostadstillägg till pensionärer m. fl. (BTP). De budgeteffekter som redovisas i denna bilaga är de som modellberäkningarna ger. Dessa överensstämmer inte nödvändigtvis med de medel som bud-

¹² I propositionen har beloppen för tilläggsbidraget beräknats något annorlunda jämfört med promemorians förslag. Det är promemorians förslag som ligger till grund för fördelningsanalysen. Beloppsjusteringen ändrar dock inte de sammanlagda fördelningseffekterna nämnvärt. Observera att tilläggsbidraget beräknas per vecka och att beloppen därför avser fyra veckor, inte månadsbelopp.

geterats för reformerna. Av beräkningarna, som avser 2006, framgår att den avsatta miljarden överskrids marginellt (tabell 1). Detta betyder dock inte att reformerna är underfinansierade, t.ex. innehåller propositionen avseende underhållsstödet förutom de tre delar som ingår här administrativa förändringar som påverkar anståndsregler och hanteringen av ärenden med utlandsanknytning. Dessa förändringar är inte beräkningsbara i FASIT-modellen. Kostnaden för de höjda bostadsbidragen över-skattas också något på grund av kalibreringsproblem i modellen.

Tabell 1. Effekter på de offentliga utgifterna

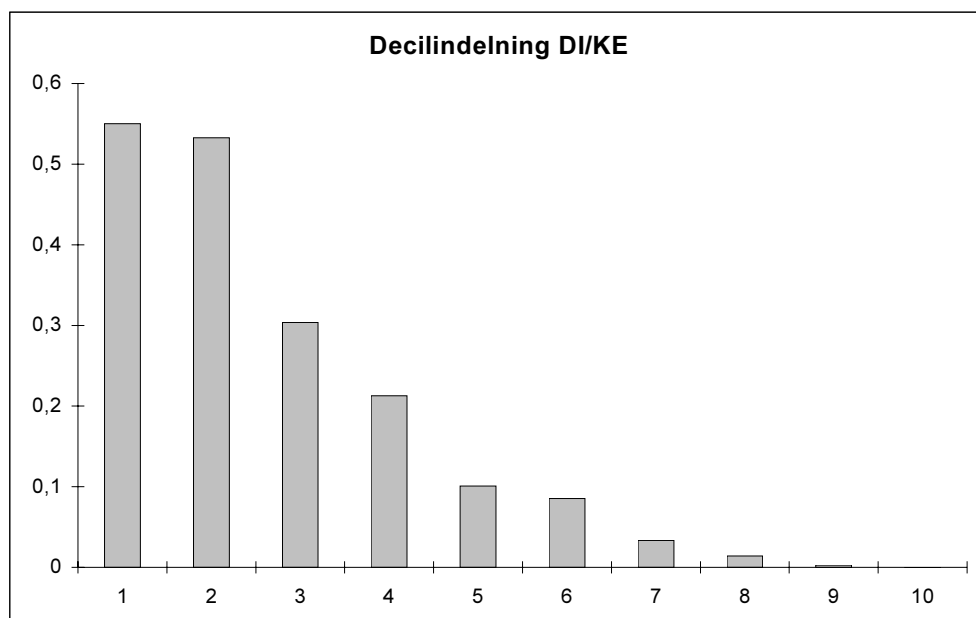
Inkomstslag	Kostnad (mkr)
Barntillägg till studerande	440
Bostadsbidrag	219
Statens utgifter för underhållsstöd	416
Statens inkomster för underhållsstöd	25
BTP	-15
Socialbidrag	-59
Totalt	1026

Fördelningseffekter

Statens utgifter för underhållsstöd beräknas öka med 416 miljoner kronor men mottagarna av stödet beräknas få ett tillskott på 566 miljoner kronor. Differensen på 150 miljoner kronor kommer direkt från de underhållsskyldiga. I beräkningarna ingår inte dessa betalningar varför effekten på hushållens disponibla inkomst överdrivs något (makroeffekten blir 1 171 miljoner kronor). Nedan redovisas hur denna inkomstökning fördelas.

I figur 1 redovisas resultaten för olika inkomstgrupper. Hela befolkningen har här delats in i tio lika stora grupper där de 10 procent med lägst ekonomisk standard hamnar i decilgrupp 1, de med näst lägst standard i decilgrupp 2 osv. ända upp till decilgrupp 10 med högst ekonomisk standard.

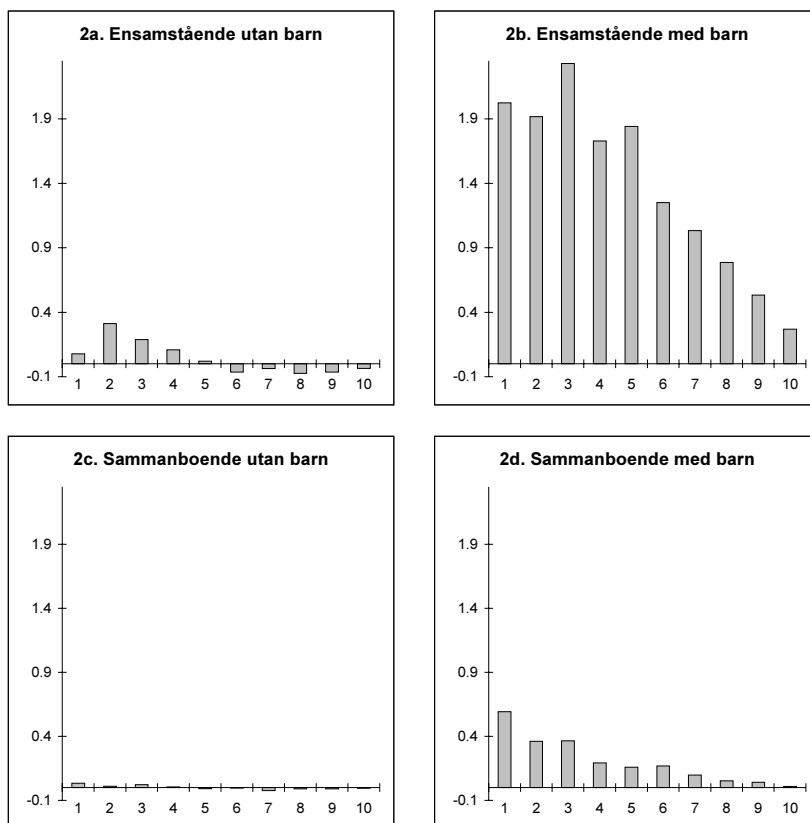
Figur 1. Genomsnittlig förändring av disponibel inkomst till följd av förslagen. Decilgrupper.

Effekterna är störst i de lägre decilerna. Förändringen är större för de individer som direkt berörs men när miljarden fördelas på hela befolkningen blir effekterna små. I decil 1 ökar den genomsnittliga disponibla inkomsten med knappt 0,6 procent

I figur 2a – 2d redovisas resultaten separat för olika familjetyper, decilindelningen har gjorts separat för varje familjetyp.

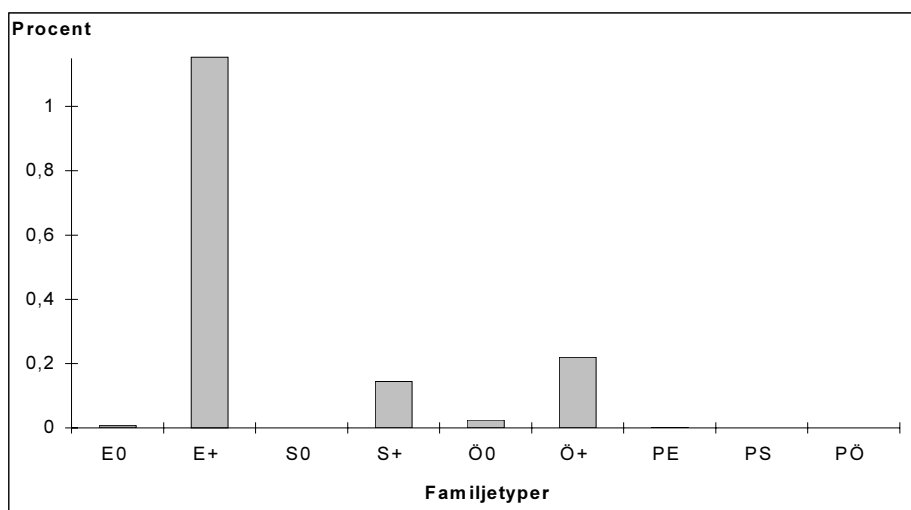
Figur 2. Genomsnittlig procentuell förändring av disponibel inkomst till följd av förslagen. Separata decilindelningar per familjetyp.

Effekten är störst för ensamstående med barn där inkomsterna ökar inom samtliga inkomstdeciler. Även för samboende med barn ökar inkomsterna. Störst genomsnittlig procentuell förändring får de hushåll med lägst inkomststandard inom respektive familjetyp. Inom gruppen ensamstående utan barn återfinns de flesta bidragsskyldiga. De bidragsskyldiga med låga inkomster får behålla mer av sin inkomst när fribeloppet höjs men för de med högre inkomster slår de högre underhållsbeloppen igenom. I denna grupp återfinns även föräldrar med barn boende tidvis hos sig vilka i stor utsträckning får en förbättring genom ökat bostadsbidrag. Slutligen bör återigen påpekas att alla redovisade effekter avser ett genomsnitt inom gruppen. För enskilda hushåll kan effekterna vara betydligt större, både positiva och negativa.

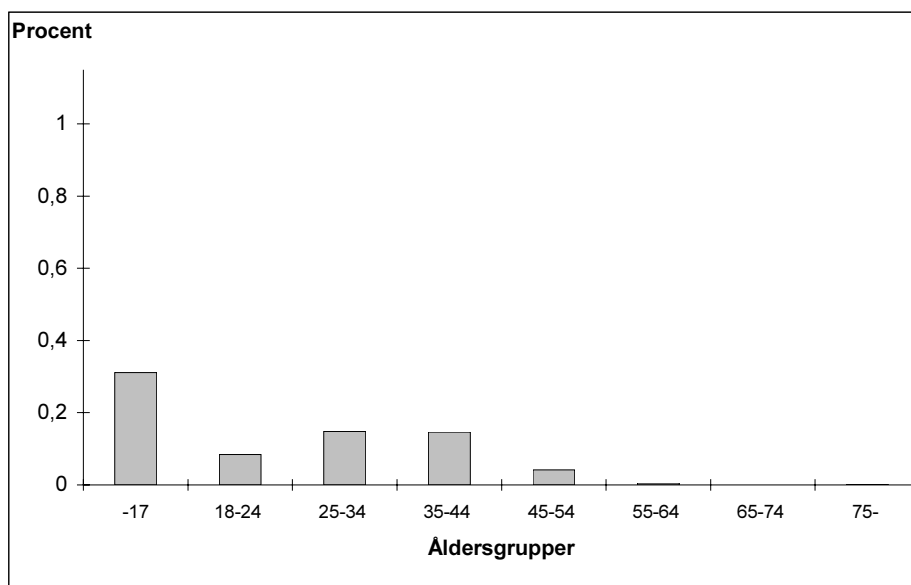
I underbilaga 1 återfinns resultaten efter ett antal alternativa indelningsgrunder. I underbilaga 2 redovisas effekterna för reformens tre delar var för sig.

Genomsnittlig procentuell förändring av disponibel inkomst till följd av förslagen för olika familjetyper

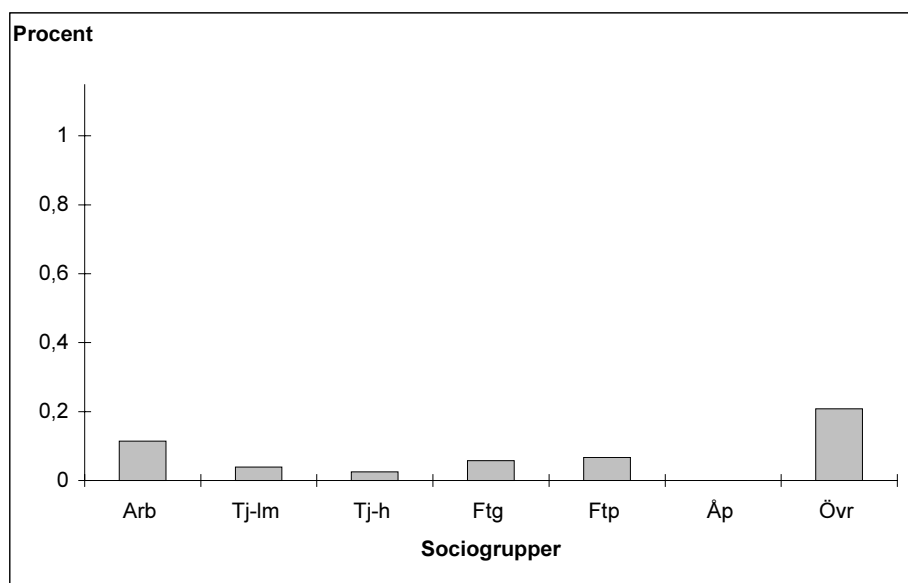

E0: Ensamstående utan barn, E+: Ensamstående med barn, S0: Sammanboende utan barn, S+: Sammanboende med barn, Ö0: Övriga hushåll, Ö+: Övriga med barn

Detta diagram visar hur stora genomsnittliga förändringar olika familjetyper får. Ensamstående med barn får den största ökningen. Gruppen övriga hushåll består bl.a. av flergenerationshushåll, kollektiv etc. Gruppen övriga med barn består förutom dessa även av familjer med hemmavarande barn över 18 år.

Ovanstående diagram visar hur förbättringarna fördelas mellan olika åldersgrupper. Gruppen -17 visar förbättringarna för barn upp t.o.m. 17 år. Detta är den åldersgrupp som får den största förbättringen.

Arb: Arbetare, Tj-lm: Tjänstemän låg o mellan, Tj-h: Tjänstemän högre, Ftg: Företagare och jordbrukare, Ftp: Förtidspensionärer, ÅP: Ålderspensionärer, Övr: Studerande, arbetslösa m fl

Ovanstående diagram visar förändringar för olika socioekonomiska grupper. De som återfinns i gruppen övriga är de som vinner mest på förslagen. Gruppen övriga består bl.a. av studenter och arbetslösa. Därefter kommer de som klassificeras som arbetare.

Underbilaga 2 Effekter av de tre delreformerna

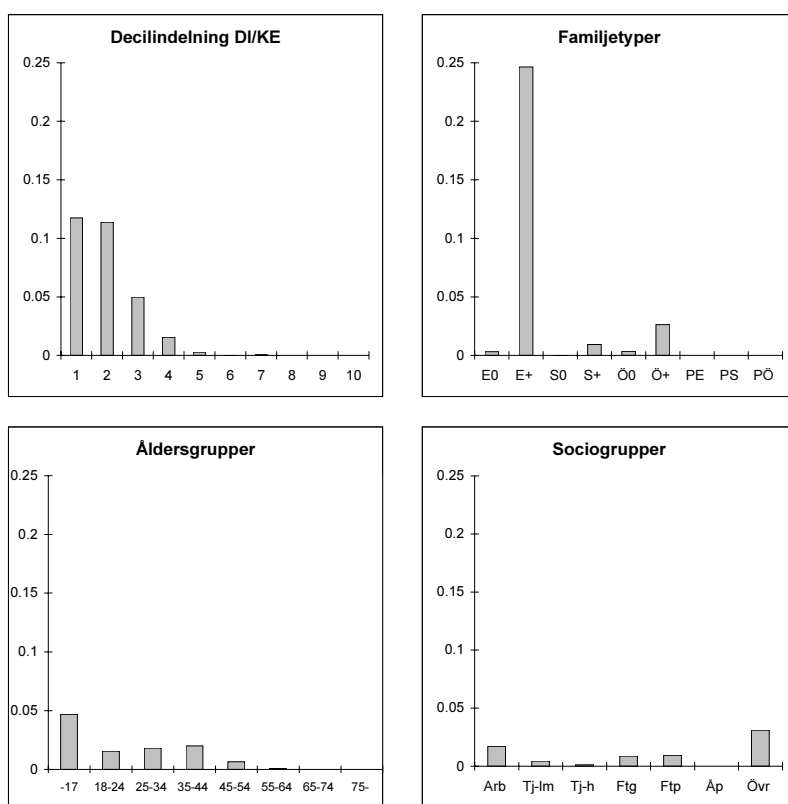
Prop. 2004/05:111

Bilaga 2

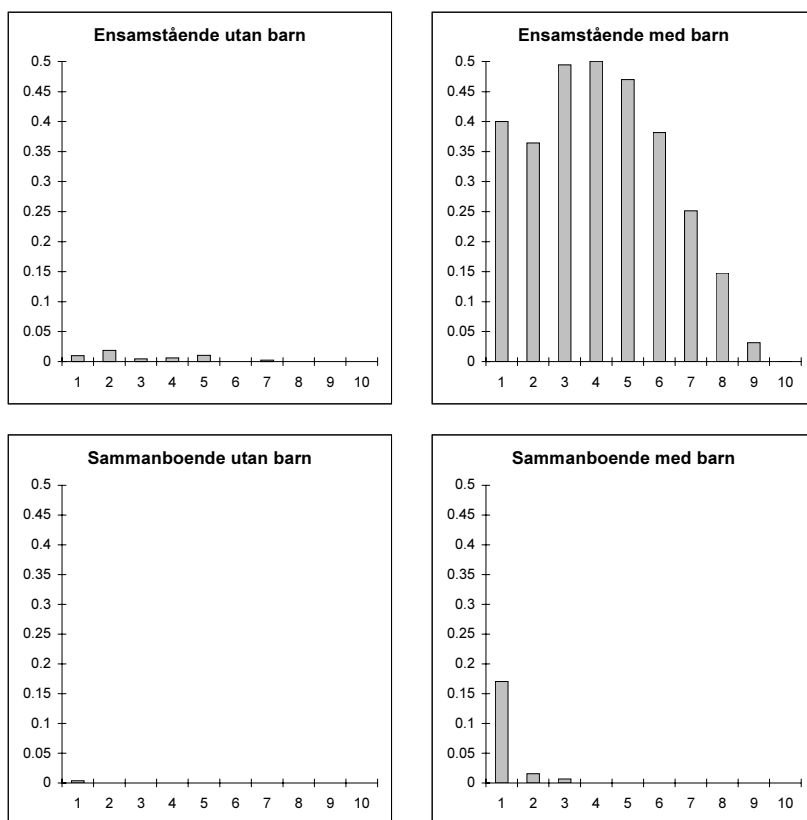
I denna underbilaga presenteras samma typ av diagram som tidigare i bilagan. Texterna kring dessa är inte så omfattande men för att få ytterligare hjälp med tolkningen av dessa hänvisas till de tidigare diagrammen i denna bilaga eftersom följande diagram är gjorda på samma sätt.

Bostadsbidrag

Totalt ökar de disponibla inkomsterna med 178 miljoner kronor i de redovisade beräkningarna.

De ökade bostadsbidragen tillfaller i huvudsak ensamstående med barn, endast decil 1-5 (av hela befolkningen) påverkas. Observera att effekterna är mycket små. I den grupp som påverkas mest, ensamstående med barn, ökar den genomsnittliga inkomsten med 0,25 procent.

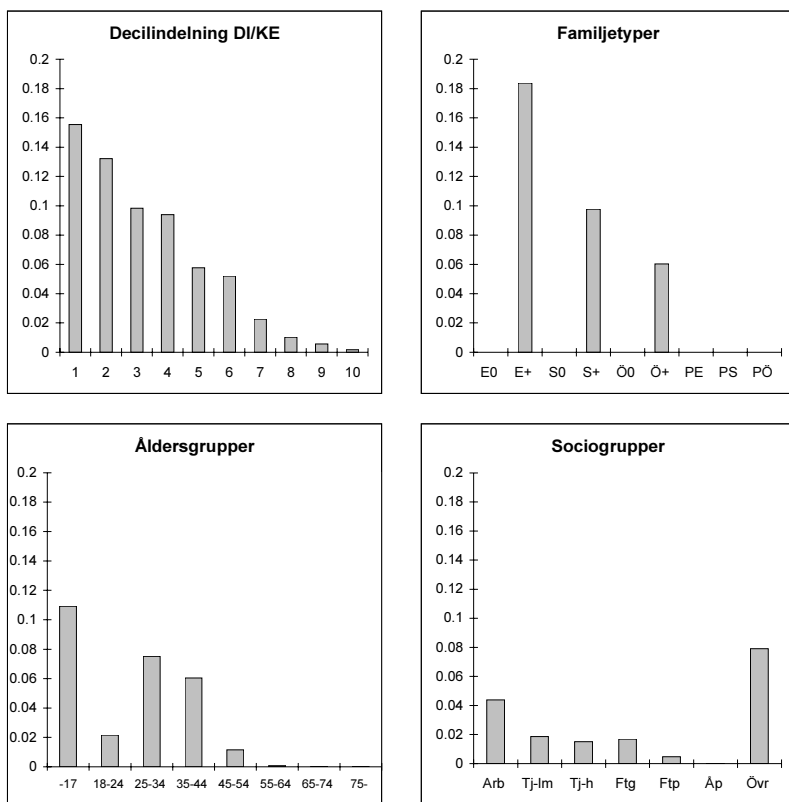
När de olika familjetyperna decilindelas var för sig framgår att inkomsterna ökar för samtliga inkomstdeciler inom gruppen ensamstående med barn, men att effekten avtar med inkomsten. Bland de samboende med barn är det i huvudsak decil 1 som påverkas.

Tilläggsbidrag till studerande med barn

Totalt ökas de disponibla inkomsterna med 431 miljoner kronor i de redovisade beräkningarna.

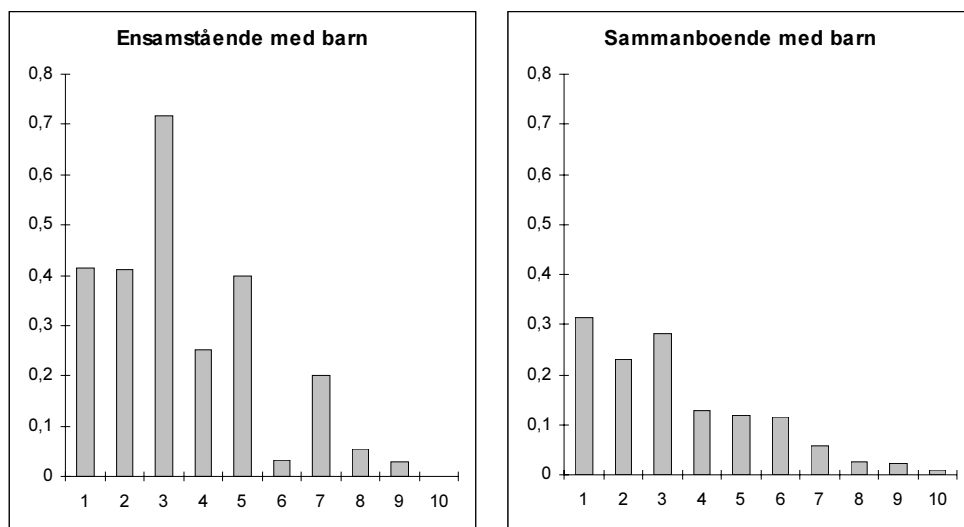
Prop. 2004/05:111

Bilaga 2

Tilläggsbidraget till studerande med barn har, trots att det inte är inkomstprövat, en tydlig fördelningsprofil där effekten avtar med ökande inkomst. Detta beror på att studerande, i synnerhet de som har barn, i regel återfinns i den nedre delen av inkomstfördelning.

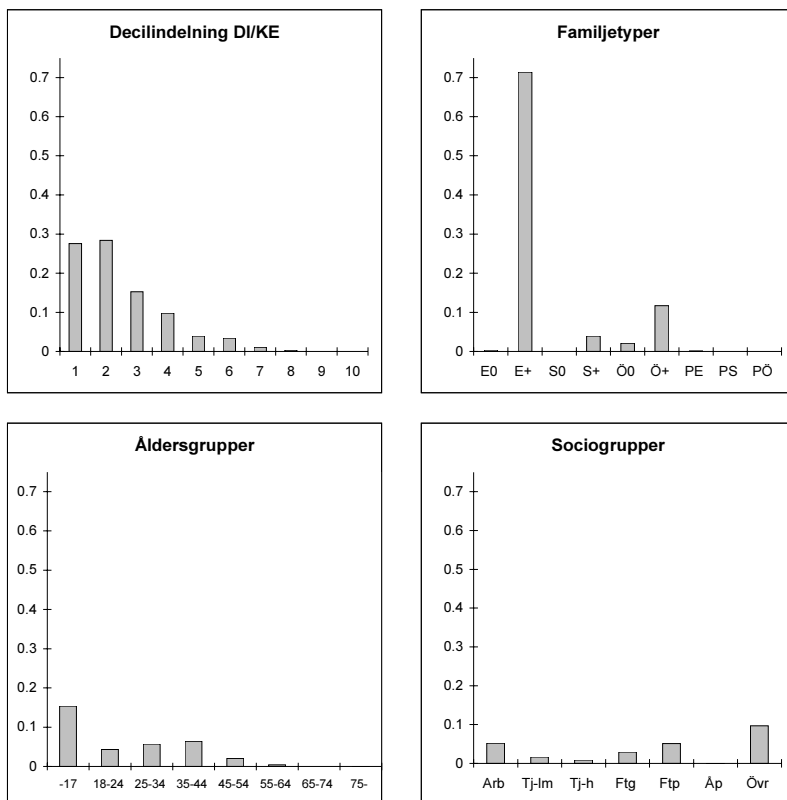
I likhet med effekten av bostadsbidragshöjningen är de genomsnittliga inkomstökningarna små.

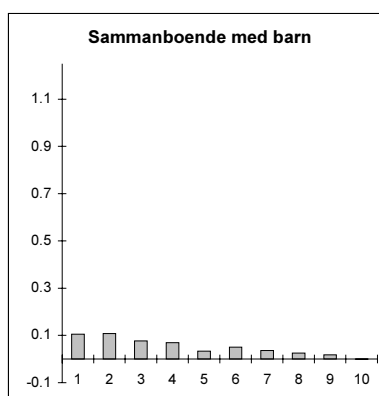
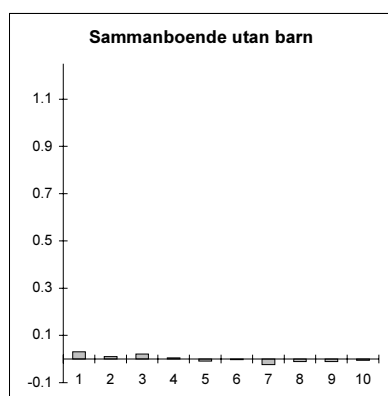
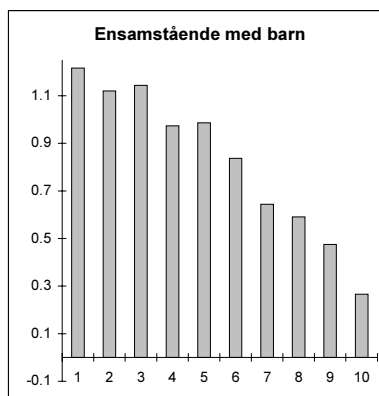
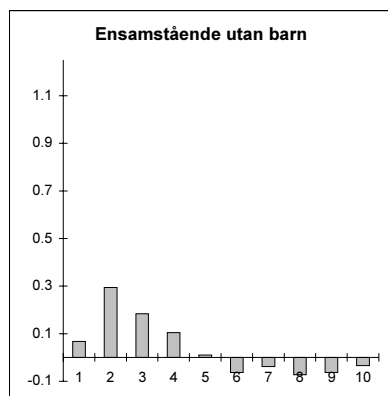
Gruppen ensamstående studerande med barn är förhållandevis liten i urvalet, varför fördelningseffekterna inte blir helt entydiga. Tyvärr kan beräkningar inte göras för dem som är vårdnadshavare men inte har barnet folkbokfört hos sig. Dessa studenter är berättigade till barntillägget men går inte hitta i datamaterialet och definieras enligt statistiken som utan barn.

Underhållsstöd

Totalt ökas de disponibla inkomsterna med 562 miljoner kronor i de redovisade beräkningarna.

Det ökade underhållsstödet har även det en tydlig låginkomstprofil. Liksom tidigare bör det påpekas att effekterna är små. Den största ökningen av den genomsnittliga disponibla inkomsten är 0,7 procent och avser ensamstående med barn.

Bidragsskyldiga med förhållandevis goda inkomster är den enda grupp som får minskade inkomster till följd av de ändrade reglerna.

Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över förslagen

Prop. 2004/05:111
Bilaga 3

Ett barntillägg till studerande (Ds 2004:53)

Riksrevisionen, Integrationsverket, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Ekonomistyrningsverket, Skatteverket, Statskontoret, Myndigheten för skolutveckling, Nationellt centrum för flexibelt lärande, Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning, Folkbildningsrådet, Högskoleverket, Uppsala universitet, Malmö högskola, Göteborgs universitet, Luleå tekniska universitet, Centrala studiestödsnämnden, Överklagandenämnden för studiestöd, Arbetsmarknadsstyrelsen, Handikappförbundens samarbetsorgan, Landsorganisationen i Sverige, Stockholms universitets studentkår, Svenska Kommunförbundet, Svenskt Näringsliv, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges universitets- och högskoleförbund, Tjänstemännens centralorganisation

Förbättrade möjligheter till studiestöd för äldre studerande (U2004/5255/SV)

Riksrevisionen, Integrationsverket, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Ekonomistyrningsverket, Statskontoret, Myndigheten för skolutveckling, Nationellt centrum för flexibelt lärande, Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning, Folkbildningsrådet, Högskoleverket, Uppsala universitet, Malmö högskola, Göteborgs universitet, Luleå tekniska universitet, Centrala studiestödsnämnden, Överklagandenämnden för studiestöd, Arbetsmarknadsstyrelsen, Handikappförbundens samarbetsorgan, Landsorganisationen i Sverige, Stockholms universitets studentkår, Svenska Kommunförbundet, Svenskt Näringsliv, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges universitets- och högskoleförbund, Tjänstemännens centralorganisation

Studiestöd för studier utomlands (U2004/5125/SV)

Riksrevisionen, Statskontoret, Migrationsverket, Riksförsäkringsverket, Skatteverket, Högskoleverket, Centrala studiestödsnämnden, Överklagandenämnden för studiestöd, Sveriges förenade studentkårer

Ändringar i bestämmelser om återbetalning (U2004/5321/SV)

Kammarrätten i Sundsvall, Länsrätten i Västernorrlands län, Länsrätten i Västerbottens län, Domstolsverket, Ekonomistyrningsverket, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten i Stockholm, Centrala studiestödsnämnden, Överklagandenämnden för studiestöd

Betydelsen av tidigare utbildning utomlands vid beviljning av studiemedel (U2004/2042/SV)

Centrala studiestödsnämnden, Skolverket, Integrationsverket, Högskoleverket

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 23 mars 2005.

Närvarande: Statsråden Sahlin, Pagrotsky, Östros, Messing, Y. Johansson, Bodström, Sommestad, Karlsson, Nykvist, M. Johansson, Hallengren, Björklund, Holmberg, Österberg, Orback, Baylan

Föredragande: Lena Hallengren

Regeringen beslutar proposition *Förstärkning av studiestödet* 2004/05:111.

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upphäver eller upprepar ett normgivningsbemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EG-regler
Studiestödslag (1999:1395)	3 kap. 9 §, 13 b §, 23 §, 25 § punkt 14 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna	
Lag (2002:624) om rekryteringsbidrag till vuxenstuderande	11 a §	